

Historien om den venetianske myte

Fra kult og krøniker til politisk-teoretisk ideologi

HIS-3900

Sigurd Langseth

**Masteroppgave i historie
Institutt for historie og religionsvitenskap
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Universitetet i Tromsø
Høsten 2012**

Innholdsfortegnelse

Kap. 1 Innledning.....	1
1.1 Innledning	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Avgrensing.....	3
1.4 Oppgavestruktur	4
Kap. 2 Venezias institusjoner og historie	5
2.1 Byen Venezia.....	5
2.2 Bystaten Venezias historie.....	6
2.3 Venezias statsoppbygging	8
Kap. 3 Idéen Venezia.....	13
3.1 Myter	13
3.2 Den venetianske myten	18
Kap. 4 Den venetianske mytes utvikling.....	27
4.1 St. Markus, krønikene og friheten.....	27
4.2 Den venetianske myte i Venezia	32
4.3 Firenzes idealisering av Venezia og slaget ved Agnadello.....	37
4.4 Myteskaperne fra Venezia og Firenze	42
Kap. 5 Myten utenfor Venezia	49
5.1 Et republikansk ideal.....	49
5.2 Venezia og England – Venezia i England.....	52
5.3 Den venetianske myte i engelske verk	55
5.4 Etter det engelske samveldet.....	59
Kap. 6 Antimyten	63
6.1 Antimyten opprinnelse og den udødelige stat.....	63
6.2 Antimyten i Europa	67
6.3 Stagnasjon og dekadanse.....	70
Kap. 7 Refleksjoner og konklusjoner.....	73
7.1 Myten på 1900-tallet – nye myter, myteknusing og mytens død?	73
7.2 Betydningen av den venetianske myte i dag	78
7.3 Fra kult og krøniker til politisk teori	80
Litteraturliste	82

Takk til:

Richard Holt for veiledning og konstruktive tilbakemeldinger på problemer jeg visste og ikke visste jeg hadde.

Universitetsbiblioteket i Tromsø og alle de andre bibliotekene som jeg har lånt bøker og artikler fra.

Min gode venn **Johan Angell** og min mor **Ragnild Bekkelund** for tilbakemeldinger på språk og struktur.

Mine **medstudenter** på institutt for historie og religionsvitenskap, for både sosiale og faglige samtaler i tidvis svært lange lunsjpauser.

Min kjære **Frida**: for å være et fantastisk reisefølge til det romantiske Venezia, for å motivere meg, og for alltid å være der for meg.

Kap. 1 Innledning

1.1 Innledning

The notion of a myth of Venice, initially formulated by Gina Fasoli, has created an alluring paradigm; for the last thirty years it has tended to define the terms of scholarly discourse about Venetian statecraft in the early period. Any consideration of the republic seems bound to account for the remarkably compelling image, whether justified or not, of an ideal state born and continuing to flourish under divine providence; free, but secure; wealthy, but pious and just; peace-loving, but also a militant defender of liberty and the faith.¹

I artikler fra 1958 og 1961 viste de italienske historikerne Gina Fasoli og Franco Gaeta at oppfatningene som i århundrer har omspunnet Venezia, kan tolkes som myter.² I etterkant av dette, har store deler av venetiansk historieforskning handlet om “den venetianske myte.” Ulike historikere har enten studert myten i seg selv, debattert myten som en del av bakgrunnen for forskningen, eller gått aktivt inn for å studere venetiansk historie uten bruk av kilder som kan ha blitt påvirket av myten.

I begrepet “den venetianske myte”, ligger svært mange beskrivelser av Venezia. Beskrivelsene har oppstått i flere forskjellige grupper og på ulike perioder i historien. Republikken Venezia har vært omtalt som hellig, vakker, rettferdig, antikk, udødelig, fri og kristendommens beskytter. Det venetianske aristokratiet har vært forent, oppriktig, godt og innehatt den rette dygd. Den venetianske staten skal ha oppfylt det antikke idealet av en blandet forfatning, vært et republikansk ideal, et frihetsideal og et frigjøringsideal. Samtidig kan man også identifisere en venetiansk "antimyte" eller "kontramyte", en oppfatning som beskriver Venezia som ukristelig, grisk, maktthungrig og evig. Myten har blitt definert som å ha hatt politisk innvirkning på Venezia, og senere andre deler av Europa, fra 1400-tallet, om ikke tidligere. Myten om Venezia skal ha påvirket og influert politiske prosesser og intellektuell debatt helt frem til etterkrigstiden.

I de siste tre tiårene har ulike historikere og akademikere påpekt at den venetianske myten har mistet sin appell og politiske påvirkningskraft. Det har også blitt gitt ut færre bøker

¹ Brown 1991:511

² Fasoli, G. “Nascita di un mito (Il mito di Venezia nella storiografia)”, i *Studi storici in onore di G. Volpe*, I, Firenze 1958; Gaeta, F. “Alcune considerazioni sul mito di Venezia” i *Bibliothèque d’humanisme et Renaissance* 23 (1961)

Begge artiklene er originalt på italiensk, og er ikke utgitt i engelske oversettelser.

og artikler om temaet de siste årene. Tiden kan dermed være inne for å skrive en helhetlig historie om et historisk fenomen som relativt nylig har avsluttet sitt siste kapittel.

Den venetianske myte kan beskrives som de oppfatninger ulike sosiale grupper har hatt om Venezia og den venetianske stat, fra ca. 1400-tallet og frem til i dag. Man finner myten i venetianernes selvoppfatning, i beskrivelser fra besøkende og innbyggere, i trusselbilder skapt av Venezias italienske nabostater, i idoliseringer og fordømmelser fra politiske teoretikere, i kunstneriske fremstillinger av byen, og i beskrivelser og analyser gjort av historikere og andre akademikere. Man kan studere myten statsvitenskapelig, kunsthistorisk, idéhistorisk og antropologisk – som sosial historie, kulturell historie, eller som politisk historie.

Den venetianske myte har en historie på over 600 år. Den har fått svært ulikt innhold i forskjellige historiske situasjoner, hos ulike aktører, og med ulike konsekvenser. Å lage én metodikk for å tolke hele mytens historie, vil i beste fall være mangelfull eller vanskelig, og i verste fall umulig eller uhistorisk. Jeg vil derfor ikke ha et lengre teoretisk og metodisk kapittel for å forklare min tilnærming til temaet. Myten kommer til uttrykk på svært ulike måter, til ulike tider og blant ulike grupper, og behøver derfor ulike akademisk tilnærminger. Historiefaget må av og til være en "akademisk kjøter" som kan bruke ulike akademiske retningers metodikk for å forstå helheten i komplekse tema i fortiden.³

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven vil studere det historiefaglige begrepet "den venetianske myte". Det vil si at jeg vil studere ideene om Venezia, og hvordan disse ideene har påvirket venetiansk og europeisk historie. Jeg vil først forsøke å samle de ulike måtene akademikere har brukt begrepet på, til én sammenhengende historie.

Det er i hovedsak to områder som er nye ved denne oppgaven. Det første er at dette temaet aldri tidligere har blitt skrevet om på norsk, og jeg vil derfor bruke betydelig plass i oppgaven til å introdusere og oppsummere den akademiske debatten for norske lesere.

³ Kjeldstadli 2004:30-32

Det andre nye punkter er viktigere. Ingen har tidligere forsøkt å skrive en historie om alt som begrepet har beskrevet. Begrepet har blitt brukt for å tolke ulike tema i ulike perioder av forskjellige akademikere, og jeg ønsker å få samlet disse tolkningene i én tekst.

Mitt overordnede mål med denne oppgaven, er å samle de ulike tolkningene av den venetianske myte til én sammenhengende historie. Underveis er det viktig å stille en del sentrale spørsmål. Hva er særegent ved den venetianske myte? Hvorfor eksisterte den venetianske myte over så lang tid? Er historikerne som har studert myten konsekvente i sin bruk av begrepet, og er ulike historikers konklusjoner i konflikt med hverandre?

Min problemstilling er:

Hvordan har den venetianske myte påvirket venetiansk og europeisk historie?

1.3 Avgrensning

Min problemstilling er vid, så det er behov for å avgrense hva jeg skal studere.

For det første vil jeg ikke gå inn i kildene, men kun studere forskningslitteraturen. Dette gjør jeg hovedsakelig for å holde nede arbeidsmengden. Det er skrevet en nesten uoverkommelig mengde med forskningslitteratur om Venezia, selv når man bare holder seg til etterkrigstiden. Det er utfordring nok å få oversikt over alt dette, og jeg vil derfor ikke studere verkene til Gasparo Contarini, Pietro Bembo, Paolo Sarpi og de mange dagbøker, lover, reisebeskrivelser og andre dokumenter som er tilgjengelige.

For det andre vil jeg holde meg til engelskspråklig forskningslitteratur. Det eksisterer selvfølgelig forskningslitteratur om dette temaet på italiensk, og enkelte forfattere har også skrevet om den venetianske mytens påvirkning på sitt eget land, for eksempel i Nederland, Frankrike, Tyskland, Polen og Russland. Unntakene er selvfølgelig der det finnes engelske oversettelser av artiklene og bøkene. Jeg unnlater å bruke denne faglitteraturen først og fremst fordi jeg ikke kan språkene. Å få oversatt artikler er dessuten både dyrt og tidkrevende. Men også på dette området ønsker jeg å få ned arbeidsmengden. Man kan også påpeke at dersom den engelskspråklige forskningslitteraturen ikke klarer å få frem sine poenger uten at man må kjenne til den italienske forskningslitteraturen (og primærkildene), så har forskningslitteraturen feilet grovt i sitt formidlingsbudskap.

Jeg vil heller ikke gå inn på hvordan den venetianske myten ble videreformidlet i venetiansk symbolbruk. Det finnes et stort utvalg av faglitteratur som beskriver venetiansk symbolbruk i kunst, musikk, teater og opera – og dermed bruken av den venetianske myten i disse formidlingsformene. Enkelte av konklusjonene kan bli dratt inn i oppgaven, men jeg vil ikke gå inn i disse debattene.

1.4 Oppgavestruktur

Kapittel 2 vil i hovedsak være et bakgrunnskapittel. Jeg vil begynne med å gi en kort beskrivelse av byen Venezia, før jeg vil gi en kort gjennomgang av viktige hendelser i den venetianske bystatens historie. Siden debatten om Venezias statsoppbygning og institusjoner er sentral i denne oppgaven vil jeg introdusere de spesielt i et eget underkapittel.

Kapittel 3 vil klargjøre to sentrale begrep i denne oppgaven. Jeg vil begynne med en teoretisk debatt om begrepet myte. En god forståelse av dette begrepet er viktig for forståelsen av den venetianske myte som helhet. Jeg vil deretter gi en oversikt over ulike betydninger av begrepet den venetianske myte.

Kapittel 4, 5 og 6 er hoveddelene i denne oppgaven.

Kapittel 4 vil ta for seg den venetianske myten i Venezia. Dette strekker seg fra dannelsen av Markuskulten på slutten av det første årtusen og nedskrivning av venetianske krøniker i de påfølgende århundrene, til de sentrale mytiske verkene til Contarini, Gianotti og Sarpi på 1500- og 1600-tallet.

Kapittel 5 vil ta steget ut i Europa, og studere hvilken påvirkning den venetianske myten hadde på andre stater enn Venezia.

Kapittel 6 vil ta for seg den venetianske mytens motreaksjon, antimyten. Her vil ta opp italienske oppfattelser av Venezia på 1400- og 1500-tallet, og teoriene om det “dekadente” Venezia som årsak for byens stagnasjon og fall.

Kapittel 7 vil ta for seg den venetianske myten på 1900-tallets historieforskning, den venetianske mytens betydning i dag, samt en konklusjon på oppgavens problemstilling.

Kap. 2 Venezias institusjoner og historie

Venezia kan bety flere ting. I dette kapittelet skal jeg introdusere temaet mitt ved å beskrive byen Venezia og staten Venezia. I kapittel 3.2 vil jeg fortsette ved å introdusere *ideen Venezia*, som noe annet enn byen og staten.

2.1 Byen Venezia

There may be no place on earth as charming as Venice, and it beguiles us into believing myths.⁴

Venezia er et geografisk sted. Det er en gruppe med øyer som ligger i en grunn lagune innerst i Adriaterhavet, og det er byen som ligger på disse øyene.

Det er mange ting som gjør byen og samfunnet Venezia unik eller usedvanlig, både i dag og i historisk sammenheng. Det er en gammel by, omgitt av en helt spesiell geografi i lagunen, og med kanaler som hovedtransportårer gjennom de største øyene. Byen har vært lett å forsvare dersom man har en overlegen flåte, og har aldri blitt inntatt⁵. Samtidig har byen ligget perfekt til som et knutepunkt i handelsrutene som i århundrer gikk mellom Østen og Europa. Arkitekturen og kunsten som dominerer Venezia gir også byen et eget særpreg.

Øyene der Venezia nå ligger, var nærmest ubefolket i sen-romersk tid, men i perioden med raid, invasjon og innvandring fra de germanske folkene flyktet deler av innlandsbefolkningen til tryggheten i lagunen. Kildene er usikre, men det første lokalstyret på øyene kan ha blitt etablert så tidlig som i år 466, men byens hovedsete ble ikke flyttet til det vi omtaler som det historiske sentrum, øya Rialto, før i år 810.⁶

De opprinnelige øyene i den venetianske lagunen var små og sumpete, men venetianerne fylte dem ut med landmasse og skapte større øyer som man trygt kunne bygge på. Arbeidet begynte på 1000-tallet, men spesielt de siste 50 årene før Svartedauden vokste de venetianske øyene betydelig.⁷

Mellom 12 og 20 millioner turister reiser til Venezia hvert år, for å se kanalene, kunsten og arkitekturen i byen. Venezia er kjent for Markusplassen, Dogepalasset, Rialtoebrua

⁴ Queller 1986:3

⁵ Venezia overgav seg til Frankrike i 1797, byen ble aldri inntatt med makt.

⁶ Norwich 1982: 4-12,22-24

⁷ Schultz 1991:422

og de utallige kirkene, bruene og muséene. Turismen og anerkjennelsen for Venezias arkitektur er ikke nye fenomen. Store deler av denne bebyggelsen har stått i over 800 år, og byen har vært kjent for denne arkitekturen like lenge.

Venezia ble bygd på øyene i lagunen der den italienske halvøya møter det europeiske innlandet. Stedet var lett å forsvare og lå perfekt til som et knutepunkt i datidens handelsnettverk. Samfunnet tjente godt på å være et bindeledd i handelen mellom Østen og Europa. Eksotiske varer gikk via Venezia til markeder på de lombardiske sletter og områdene nord for Alpene. Venezia var utgangspunkt for både korsfarere, handelsreisende til Østen og senere unge turister fra den europeiske over- og middelklassen.

Venezia var en av de største byene i Europa fra 1200-tallet til 1600-tallet. Byen hadde over 80.000 innbyggere i 1200, nesten 120.000 i 1300 og ca. 160.000 dersom man regner med hele lagunen. Bare Paris var større enn Venezia i Europa i årene før Svartedauden. Rundt 3/5 av venetianerne døde av denne pesten, og befolkningen nådde ikke 120.000 igjen før ca. år 1500. Ulike pestepidemier i det 16.-, 17.- og 18.-århundre gjorde at befolkningstallet varierte mellom 100.000 og 190.000 frem til byen ble inntatt i 1797.⁸

2.2 Bystaten Venezias historie

Venezia er ikke bare den norditalienske byen vi kjenner i dag. I århundrer var Venezia også en bystat, en republikk, en handelstormakt og et imperium som underla seg områder langs Øst-Middelhavet, Adriaterhavet, samt i Nord-Italia. Venezia er en av historiens lengstlevende statsdannelser og var en av de få norditalienske bystatene som holdt på sin republikanske oppbygning i tidlig moderne tid. Innbyggerne selv kalte staten for *la Serrinissima*, som betyr "den mest fredfulle."

Da lombardene angrep Nord-Italia i år 568-569, inntok de aldri de venetianske øyene. Området forble dermed østromersk/byzantinsk i byen Venezias første århundrer, mens resten av Nord-Italia var under germansk innflytelse. Venetianerne hadde allerede Adriaterhavets største flåte da de hjalp Bysants med å gjeninnta Italia i det sjette århundret. Byen kan omtales som *de facto* autonom fra det Byzantinske riket allerede i 726, da det byzantinske Italia gikk i oppløsning. Det kan også argumenteres for at denne frigjøringen skjedde gradvis i det 8. 9. og

⁸ Lane 1973:18-21

10. århundret⁹. Venezia utviklet seg i alle fall som en autonom bystat i denne perioden. Selv om Venezia nok var *de jure* bysantinsk, blandet bysantinerne seg sjeldent inn i venetianernes anliggende. Den første dux ble valgt av venetianerne og godkjent av Bysants i år 697, og dette årstallet regnes ofte som bystatens opprinnelse. Tittelen “dux” ble over tid til tittelen “doge” i den venetianske dialekten.

The conquest of Constantinople by the crusaders in 1204 increased the wealth and power of the Venetian nobility enormously. With the Byzantine Empire “up for grabs”, they were in a good position to seize lucrative lands to hold as vassals either of Venice or of the Latin emperor at Constantinople.¹⁰

Det fjerde korstoget (1189-1204) var svært viktig for bystatens utvikling. Venezia ble hyret inn for å transportere hele korstoget til Jerusalem, og stilte også med en krigsflåte. Som betaling for transporten ble den kristne byen Zara¹¹ underlagt Venezia av korsfarerne. Etter dette ble korstogets overfart nok en gang avsporet, ved at korsfarerne inntok og plyndret Konstantinopel. Bysants ble sterkt svekket, og Venezia tok i stor grad over både territorier og handelsandeler i Øst-Middelhavet som tidligere hadde tilhørt den falne stormakten i Konstantinopel. I løpet av de påfølgende 60-70 årene vokste Venezia frem som en verdensmakt gjennom krigføring, et avansert diplomatisk apparat og økonomisk makt.¹²

For å sikre sine handelsinteresser i Middelhavet i etterkant av korstoget, utvidet bystaten seg til å bli et handelsimperium med vasaller i Thrakia og rundt Egeerhavet, mens de viktige byene på Kreta, Durazzo (i dag Durras), Korfu og Morea var styrt direkte av republikken.¹³ Bystaten Genova og Venezia var bitre rivaler når det gjaldt handelen fra Østen. Genova var også den staten som har kommet nærmest i å innta Venezia i slaget ved Chioggia i 1380. Venezia vant slaget, men begge statene ble svekket av krigen. Allikevel kom Venezia sterkest ut siden erkerivalen kom under fransk innflytelse i etterkant av krigen.¹⁴

På 1400-tallet ekspanderte Venezia inn på det nord-italienske fastlandet. Venetiansk ekspansjon stoppet opp ved krigen mot Cambrai-Ligaen og slaget ved Agnadello i 1509. Den økonomiske, militære og politiske makten til Venezia stagnerte i tidlig moderne tid, i takt med

⁹ Norwich 1982: 4-12, 22-24

¹⁰ Lane 1973:93

¹¹ I dag byen Zadar i Kroatia

¹² Norwich 1982: 164

¹³ Norwich 1982: 148

¹⁴ Norwich 1982: 256

åpningen av nye handelsruter over storhavene, og ved at Frankrike, Spania, Østerrike/Ungarn og spesielt det osmanske riket, økte sin makt. Da Venezia overgav seg til Napoleon i 1797, var byen og dens flåte bare en skygge av det den var i sin politiske storhetstid.

Venezia var en handelsmakt, militærmakt og i en periode en stormakt i Middelhavsregionen og Europa. Venezia blir også nevnt i samme åndedrag som Firenze når det gjelder økonomisk innovasjon og kulturelle uttrykk i renessansen og tidlig moderne tid. Venezia hadde en imponerende uavbrutt linje av 118 doger gjennom sin historie.¹⁵

2.3 Venezias statsoppbygging

På 800-, 900- og 1000-tallet var den venetianske dogen som en eneveldig hersker å regne, og det var ikke uvanlig at dogens sønn tok over etter sin far, som i et føydalt len eller kongedømme. Det venetianske aristokratiet tok deretter gradvis makten fra dogen. Prosessen skjedde gradvis fra 1032, da rådgivere ble valgt for å passe på at dogen ikke tilranet seg monarkisk makt, og ble fullbyrdet i 1172. Etter dette ble dogen underlagt det nyopprettede Storrådet, der byens elite satt.¹⁶

Spesielt tre ting skilte Venezia fra andre italienske bystater og andre republikker i slutten av middelalderen og tidlig moderne tid.¹⁷ Venezia hadde et stort antall råd og utvalg med definert politisk makt over ulike områder av statens virke. Den aristokratiske standen som styrte byen var svært stor; og majoriteten av den venetianske befolkningen var utestengt fra det politiske liv.¹⁸ Samtidig hadde Venezia et utstrakt kontrollsystem (*checks and balances*) som skulle forhindre maktkonsentrasjon, unødvendig maktbruk og kupp.

Jeg skal forklare de to sistnevnte punktene gjennom å beskrive de viktigste rådene og utvalgene. Under ser man en figur som viser de viktigste utvalgene etter at den politiske strukturen hadde satt seg på 1300/1400-tallet og frem til bystatens fall i 1797.¹⁹

¹⁵ Norwich, 1982: 641-642

¹⁶ Lane 1973:91-92

¹⁷ Lane 1973:90

¹⁸ I 1423 ble det siste formelle talerøret til folket inn i det politiske systemet avskaffet, men i realiteten hadde de lenge vært uten makt. (Gilbert 2001:265)

¹⁹ Figur hentet fra Lane 1972:429

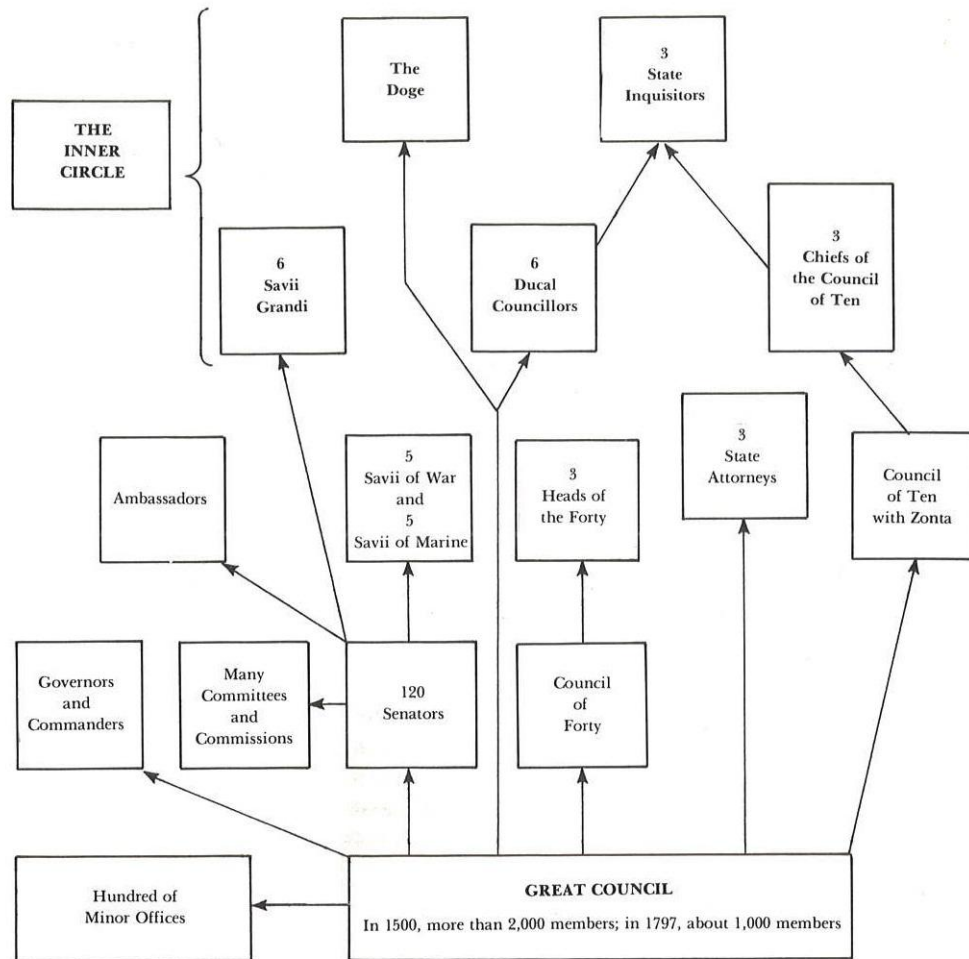

FIGURE 40 *The Structure of the Government.*

The arrows indicate by which councils officials were elected. The Signoria consisted of the doge, the Ducal Councillors, and the Heads of the Forty. More powerful in the eighteenth century were the Savii Grandi and the three State Inquisitors of whom one was a Ducal Councillor and two were members of the Ten.

Etter at Dogens rolle ble underlagt Storrådets vilje, hadde dogen liten utøvende makt. Dogen var alltid en eldre mann som tidligere hadde innehatt andre viktige statlige verv, oftere i 70-årene enn i 60-årene da han ble valgt.²⁰ Han presiderte over de viktigste rådene i staten, og siden han ble valgt på livstid, representerte han kontinuitet. Dogen var et symbolsk midtpunkt i byens seremonier, ritualer og festivaler, og kunne være en politisk leder som

²⁰ I følge Robert Finlay var Venezia var et "gerontokrati", altså et eldrestyre. Dette kan også ha bidratt til Venezias stabilitet ved at lederne var mer forsiktig og mer erfaren enn i andre stater. "Venice's careful old men insured the survival of essentially the same political order from the Era of the Commune to the Age of Napoleon." (Finlay 1978:178)

staket ut en politisk kurs gjennom debatt og overtalelse. Samtidig kunne han ikke fatte beslutninger uten å ha de statlige rådene i ryggen. Han måtte ha minst to valgte rådgivere med seg dersom han bevegde seg ut av Doge-palasset, og kunne ikke møte utsendinger fra andre stater uten å ha alle de seks valgte rådgiverne med seg.²¹

Etter 1268 ble dogen valgt i et svært spesielt valgsystem for å unngå fraksjonering, korrupsjon og kuppforsøk. En loddtrekning valgte ut 30 fra Storrådet, disse ble redusert til 9 ved en ny loddtrekning, de 9 oppnevnte 40, de 40 ble redusert til 12, de 12 oppnevnte 25, de 25 ble redusert til 9, de oppnevnte 45, de 45 ble redusert til 11, de 11 oppnevnte 41, og de 41 nominerte en doge, som i etterkant måtte bli godkjent.²² Slike former for valg, som gav både elementer av flaks og valg til avstemningen, ble også innført i mindre kompliserte utgaver i andre personvalg.

Statens nav var Storrådet²³. Det ble dannet da dogen ble underlagt aristokratiets makt i 1172, men hadde forgjengere med andre navn lenger tilbake i tid. Man regner ofte Venezia som en aristokratisk republikk fra og med 1297, men endringene som forbindes med dette årstallet skjedde i en gradvis prosess mellom 1286 og 1310. Endringene kalles gjerne *Serrata*, "lukkingen" av Storrådet. Prosessen gjorde at Storrådet gikk fra å være et råd som supplerte inn nye medlemmer, til å bli et råd der alle aristokrater som ikke valgte en geistlig karriere, automatisk ble medlemmer når de fylte 25 år. Disse endringene gjorde at de som kunne vise til forfedre som tidligere hadde sittet i Storrådet, tok plass i Storrådet. Rådet vokste dermed fra 210 medlemmer i 1296 til over 1000 personer få år senere. Storrådet hadde til enhver tid mellom 1000 og 2500 medlemmer frem til Venezia falt i 1797. Mange av aristokratene var relativt fattige, samtidig som nyrike uten aristokratiske forfedre ikke fikk tilgang. Å være aristokrat og å være en del av Storrådet var uatskillelig. Noen få unntak ble gjort i løpet av 1300-tallet, men i perioden 1381-1646 var det bare etterkommere av de opprinnelige aristokratene som fikk delta i det venetianske politiske liv.²⁴

²¹ Lane 1973:267

²² Lane 1973:111

²³ Storrådet [no], The Great Council [en], Maggior Consiglio [it]

²⁴ Law 1998:458; Norwich 1982:182-183; Davis 1962:18; Lane 1972:111-113

Storrådet vedtok i 1646 at "nye menn" kunne kjøpe seg en plass i Storrådet for 100.000 dukater. Dette ble gjort for å gi staten en inntekt, men også fordi det på dette tidspunktet var blitt så få aristokrater at man fikk ikke fylt alle posisjonene og vervene i statsstrukturen. (Sperling 1999:6)

Storrådet vedtok lover og valgte medlemmer til bystatens mange råd, stillinger og verv. Storrådet avsa også dommer i høyt profilerte rettsaker, som når en general gikk på et flaut tap, eller ved grove korrupsjonssaker.

Senatet var et utvalg for eldre aristokrater. Hovedoppgavene til Senatet endret seg mye over tid, ettersom ulike deler av den statlige virksomheten ble fordelt på forskjellige råd til forskjellige tider. I republikkens tidlige periode var de svært mektige, men over tid ble store deler av Senatets oppgaver flyttet til andre utvalg. Senatet forble viktig, fordi de satt ned kommisjoner, valgte ambassadører og forberedte saker til Storrådet.

Senatet valgte 6 sjefsministere²⁵ fra ca. år 1400. Disse hadde ansvaret for å forberede saker til Senatet, men på 1600- og 1700-tallet hadde de makt til å ta svært mange avgjørelser uten å konsultere Senatet.

Rådet av 40²⁶ var det høyeste juridiske appellorganet, og hadde også ansvaret for å forberede økonomiske saker og spørsmål til behandling i Storrådet. Rådet valgte også tre ledere, *Capi*, som også satt i dogens råd.²⁷

Dogens råd²⁸ bestod av Dogen, de tre lederne av Rådet av 40 og seks dogerådgivere valgt av Storrådet, og utgjorde den innerste sirkelen i statens maktstruktur. I utgangspunktet var rådet der for å sikre at dogen handlet i tråd med Storrådets ønsker, men det hadde bl.a. makt til å håndtere tidssensitive kriser og følge opp andre råds arbeid. Lederne av Rådet av 40 ble valgt for perioder på to måneder mens dogerådgiverne ble valgt for perioder på åtte måneder.²⁹

Rådet av 10³⁰ var et mektig råd ansvarlig for både indre og ytre sikkerhet, men også et hovedansvar for å overse arbeidet til andre utvalg. Rådet hadde ansvaret for å koordinere og innsamle informasjon fra et omfattende spionnettverk. Samtidig skulle de følge opp at folkevalgte gjorde jobben sin og ikke forsøkte seg på kupp eller startet opprør. Rådet hadde i utgangspunktet ingen utøvende makt, men var et rådgivende organ for dogen og magistratene. Etter hvert fikk rådet fullmakt til å ta beslutninger når det ikke var tid til å ta en sak til

²⁵ Sjefsministere [no], Chief Ministers [en], Saari Grande [it]

²⁶ Rådet av 40 [no], Council of Fourty [en], Quarantia [it]

²⁷ Lane 1973:96

²⁸ Dogens råd [no], Ducal Council [en], Signoria/Collegio [it]

²⁹ Finlay 1980:xv

³⁰ Rådet av 10 [no], Council of Ten [en], Consiglio dei Dieci [it]

Storrådet. Rådet ble så mektig at mange utlendinger anså det som Venezias øverste maktorgan. I tillegg til de 10 medlemmene, hadde også dogen og de 6 dogerådgiverne stemmerett i rådet, så det var i realiteten et råd med 17 medlemmer.³¹

Alle de viktige posisjonene hadde restriksjoner som skulle sikre mot korrupsjon, maktkonsentrasjon og kupp. Medlemmer av én familie kunne inneha maksimalt én av de seks posisjonene som dogerådgiver, maksimalt to av ti posisjoner i Rådet av 10, og maksimalt én av de tre lederne av Rådet av 40. Samtidig hadde de fleste vervene en valgperiode på mellom 6 måneder og 2 år, og man kunne ikke bli gjenvalgt til samme posisjon. Dette hindret likevel ikke at et mindretall fra og med andre halvdel av 1500-tallet rullerte mellom de viktigste posisjonene i staten. Dogeposisjonen, vervene i Rådet av 10 og de viktigste juridiske vervene, som i loven var åpen for alle aristokrater, ble i realiteten forbeholdt et fåtall av de rikeste familiene i denne perioden. Selv om den politiske strukturen i hovedsak var den samme, ble det øvre politiske sjiktet mindre. Også den alminnelige befolkningen ble i større grad ekskludert fra deler av det religiøse og offentlige liv.³²

Den aristokratiske standen som hadde tilgang til Storrådet og politisk innflytelse var relativt stor i forhold til andre stater. De utgjorde samtidig mindre enn 10 % av bystatens innbyggere. Det fantes også en stand mellom aristokratene og den generelle befolkningen, kalt "cittadini". Denne mellomstanden av borgere var omtrent på størrelse med den aristokratiske, hadde ikke tilgang til politiske verv. De hadde allikevel tilgang til viktige posisjoner i byråkratiet, i juss, lavere diplomatiske verv, i handel og i medisin. Enkelte av disse borgerne nøt større respekt og prestisje enn mange aristokrater. Mens aristokratiet nesten aldri tok opp nye familier i sin stand, var det større åpning for å inkludere nye familier i cittadini-standen. Den generelle befolkningen hadde få muligheter til en slik sosial mobilitet. Men kristne, velstående innvandrere kunne få status som cittadini når de hadde bodd og arbeidet i Venezia i noen år. De fikk dermed mulighet å delta i det venetianske samfunnslivet.³³

³¹ Norwich 1982:198-199

³² Martin 1988:229

³³ Muir 1981:38

Kap. 3 Idéen Venezia

Som nevnt er ikke temaet for denne oppgaven byen Venezia, staten Venezia eller statsoppbygningen til Venezia. Temaet er *idéen Venezia*, *kollektive oppfatninger* av hva Venezia er eller var, og hvordan disse oppfatningene igjen har påvirket historiske hendelser eller prosesser. Med andre ord, hvordan den venetianske myte har påvirket venetiansk og europeisk historie.

I dette kapittelet vil jeg først debattere begrepet myte, før jeg introduserer ulike aspekter ved den venetianske myte.

3.1 Myter

“Christ and Mohammed were historical figures, but their importance lies in the myths that grew from their life stories”³⁴

En myte er ikke noe naturgitt og observerbart, men et menneskeskapt begrep for å kategorisere og sortere ulike fortellinger fra hverandre. Mytebegrepet gir ofte ulike assosiasjoner og har ulik betydning for forskjellige mennesker. Dette gjelder for ikke-akademikere, for ulike akademiske fagretninger, men også for ulike historikere. Selv om ulike teoretikere forstår og bruker begrepet ulikt, er ikke konsekvensen at myter ikke lar seg studere. Konsekvensene er derimot at begrepet må undersøkes, så man kan være klar over de ulike tilnærmingene, og at man må ha en klar definisjon på hva en myte er i denne konteksten. I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan historikere har forstått og tilnærmet seg myter, forsøke å liste opp de egenskaper som akademikere i dag tilegner myter, og konkretisere hva jeg legger i begrepet. Jeg vil spesielt legge vekt på hva som skiller myter fra historisk kunnskap.

Begrepet kan for noen ha en normativ betydning ved at man har positive, negative eller nøytrale forutinntagelser når man hører det. Begrepet kan forstås positivt; som en urfortelling, en hellig historie eller som en tidløs sannhet. Det kan forstås negativt; som en usannhet, løgn eller et maktinstrument brukt for å undertrykke en sosial gruppe. Og begrepet

³⁴ Muir 1981:56

kan også forstås som noe nøytralt eller uviktig; slik som en poetisk fantasi, barnefortelling eller en fornøyeelig distraksjon.³⁵

Denne oppgaven har som formål å studere myter som historiske objekt. Man må derfor være forsiktig med å dømme, i hverken positiv eller negativ forstand de som gjennom historien har trodd på eller gjenskapt den venetianske myte. Derfor må begrepet ha en mest mulig objektiv og nøytral betydning. Selv om en myte kan være både et maktinstrument og noe hellig, må man ha en ikke-dømmende og nøktern innfallsvinkel til den historiefaglige betydningen en myte kan ha. Myter må være historiske tema som man kan finne betydningen av og tolke.

Den tradisjonelle historiefaglige tilnærmingen som startet ved Humboldt og Leopold von Ranke, gikk ut på å finne ut “hvordan det egentlig var” (*Wie es eigentlich gewesen*). Med denne tilnærmingen skulle man kunne finne den objektive historien, ved å ha en kritisk og forskningsbasert tilnærming til kildematerialet, og dermed fjerne all subjektivitet og feiloppfatninger. Med en slik tradisjonell tilnærming til historie blir myter til et hinder, noe som må overvinnes eller omgås for å nå frem til historisk sannhet. Ved å studere kildematerialet skulle man bytte ut mytiske antagelser med historiske slutninger. Med en slik innfallsvinkel står myter, i følge Ola Svein Stugu, “[...] i motsetning til sann kunnskap.” Også for det moderne mennesket blir myter “[...] gjerne forstått som fiktive forteljingar utan referanse til ei faktisk fortid”.³⁶

Å bryte ned og omgå myter er fremdeles en viktig del av en historikers jobb. Men myter blir ikke lengre oppfattet som noe objektivt usant. For Kjeldstadli kan en myte være “[...] en fortelling som gir mening til nåtida ved å forklare noen grunnvilkår i tilværelsen[...].”³⁷ Myter er dermed for de som tror på dem, en forklaring på noe observerbart eller noe man opplever. Uavhengig av om det myten beskriver er sant, påvirker myter menneskers tanker og handlinger. En myte er en oppfatning, fortelling eller forklaring, som ikke blir motbevist, og som over tid kan bli en tro. Myten kan deretter videreføres mellom personer, sosiale grupper, samfunn, og/eller generasjoner, og underveis i denne videreføringen kan myten endre seg. Med Donald E. Quellers ord er myter: “[...] social and historical

³⁵ Lincoln 1999:89

³⁶ Stugu 2008:39-40

³⁷ Kjeldstadli 2004:14

realities, which have consequences in the realms of ideals and behavior".³⁸ Menneskers opplevelse av noe, deres tro, og/eller deres oppfatning, påvirker deres handlinger og er dermed historie på lik linje med "*wie es eigentlich gewesen*".

Myter blir dermed noe man kan studere i seg selv. Som direkte kilder til det de beskriver er myter som oftest forenklinger, upresise, diffuse eller i verste fall usanne og falske. Men mytiske framstillinger, enten de finnes i muntlige overleveringer, i kunst og annen kultur eller i skriftlig form, utgjør kilder til et samfunn som kan studeres i likhet med andre kilder. En myte er en kollektiv tro delt av en sosial gruppe. Myter kan dermed fortelle noe om normer, idealer, verdensoppfatninger, ideologi og handlinger for både kollektivet generelt og individene i gruppen spesielt.

I følge Stugu er myter viktige for dannelser av kollektive identiteter. Bruce Lincoln mener at myter i seg selv er "ideologi i narrativ form".³⁹ Forskjellene på disse tilnærmingene, som ikke utelukker hverandre, er om det er årsakene til eller konklusjonene av myter som skal studeres. Satt på spissen mener Stugu at myter skaper ideologi, mens Lincoln mener at ideologi skaper myter. Disse tilnærmingene ekskluderer ikke hverandre, da myter og ideologi kan ha et dialektisk forhold.

Lincolns hovedbudskap, som gjennomsyrrer boka *Theorizing Myth...*, er at myter er ideologiske fortellinger. Hvilke fortellinger som blir fortalt og tolkningen av disse fortellingene, bestemmes av en ideologi fra tiden der myten eksisterer, ikke fra tiden der fortellingen finner sted. Myter er selektive både i hvilke hendelser som blir beskrevet og hvilken betydning disse hendelsene gis. Myter har normative egenskaper når de forklarer noe i samtiden gjennom noe i fortiden. De blir dermed bærere av ideologi, ikke nødvendigvis fra fortiden, men fra den tiden myten tros på. Mytene blir hjelpemiddel til å formidle grunnleggende verdier i et samfunn, og historikere kan dermed studere myter for å forstå samfunnet mytene eksisterer i.⁴⁰

"Tro" og "fakta" kommer ofte i konflikt, og slik er det også med myter og historisk kunnskap. Det er likevel ikke sånn at jo mer av myten man motbeviser med kildekritisk historieviten, jo mer vil myten dø ut. "Kollektiv tro", slik som myter, forsvinner når den ikke

³⁸ Queller 1986:x

³⁹ Stugu 2008: 40-43, Lincoln 1999:xi-xii

⁴⁰ Lincoln 1999

lenger er relevant for den sosiale gruppen den eksisterer i. Eller sagt på en annen måte, så vil myten forsvinne når den ikke lenger tilfører mening til nåtiden. Når myter blir utfordret, kan de like gjerne omformes, fremfor å forsvinne. Max Planck setter det på spissen når han hevder at:

A new scientific truth does not triumph by convincing its opponents and making them see the light but rather because its opponents eventually die, and a new generation grows up that is familiar with it.⁴¹

Når man skal vise til skillelinjene mellom historie og myter, er tid et viktig tema å vurdere spesielt.⁴² Når man skal beskrive en hendelse, prøver historikeren å finne kausalt logiske årsaker, være presis i beskrivelsen av hendelsen, og gjøre en vurdering av konsekvensene av denne hendelsen. Man finner årsakene i hendelsens fortid, hendelsen fant sted i “nåtiden”, og konsekvenser i hendelsens ettertid.

Når man studerer myter, er ikke den kausaliske oppstillingen den samme. Man kan finne årsaken til en at myte forteller hva den gjør i tiden den eksisterer i, fordi myten er ideologiske fortellinger som gir mening til nåtiden. Mytens handling eller beskrivelse er satt til fortiden, mens konsekvensene finnes vi fortsatt i fremtiden.

Historie har på mange måter en enklere oppbygging. Når noe har skjedd er det “fast” i fortiden. Man kan konkludere med at noe har skjedd, når det har skjedd og gjøre analyser av årsak og konsekvens av hendelsen. Når det gjelder myter kan man si at fortiden er mye mer foranderlig. Når nåtiden forandrer seg, kan nye ideologiske behov oppstå, man vil da vektlegge andre deler av fortiden, eller skape nye fortellinger om fortiden for å skape verdier for nåtiden.

	Fortid	Nåtid	Fremtid
Historie	Årsaker	Handling	Virkning
Myter	Handling	Årsaker	Virkning

⁴¹ Max Planck sitert i Queller 1986:20

⁴² For noen teoretikere kan det være problematisk å sette et sterkt skille mellom historie og myter. For er ikke en hver fremstilling av fortiden påvirket av fortellerens ideologi og forfatterens utvelgelse av hva som skal med. Er ikke historie også et narrativ? Er ikke historie også myter? Bruce Lincoln har ikke noe bedre svar til denne utfordringen enn å si at historie er “myter med fotnoter”, dvs. etterrettelige narrativ som henviser til hvor man har funnet informasjon, og med en forklaring av hvorfor man har nådd sine konklusjoner. (Lincoln 1999:207-208)

Siden årsaken til myten finnes i “nåtiden”, vil også innholdet i myten kunne endres over tid. Myter må kunne gi mening til den til hver tid eksisterende nåtiden dersom den skal fortsette å eksistere. Mytene må dermed gjentas eller gjenskapes over tid. Myter kan også overføres til andre sosiale grupper, og til andre steder, men når dette skjer vil myten forandre seg, for å forklare denne gruppens virkelighet. En myte kan dermed få svært ulike uttrykk til forskjellige tider, på forskjellige steder og i forskjellige sosiale grupper.

Et viktig poeng med å vise forskjellen mellom historien og myten, (realiteten og oppfattelsen), er at den ene kan eksistere uavhengig av den andre. Noe kan være sant, uten at det oppfattes som sant. På samme måte kan noe være usant, selv som det oppfattes som sant.

Med en moderne tolkning av hva myter er, vil det ofte være vanskelig å skille myter fra historie. Jeg ønsker i denne oppgaven å dra et ganske skarpt skille mellom de to, selv om dette byr på en del utfordringer.

Min tolkning vil være at myter er enhver kollektiv oppfatning av fortiden og oppfatninger av nåtiden som baserer seg på oppfatninger av fortiden. Historie vil med denne definisjonen være hva som faktisk skjedde, og de faktisk fortidige faktorene som har ført frem til situasjoner i nåtiden.

Det største problemet med et slikt skille, vil ikke være definisjonen av myter, men av historie. Mange historikere vil si at det er svært vanskelig, om ikke umulig, å skape en objektiv, presis og omfattende representasjon av fortiden. Man kan gjøre en definitiv konklusjon for når en hendelse skjedde, om en person var til stede, eller andre klare faktiske forhold. – Men når det gjelder årsaker, motiv og konsekvenser, vil en objektiv sannhet for det første bli for omfattende, for det andre vil kilder som oftest være påvirket av kildeskaperens subjektive oppfatning.

Min definisjon av historie må dermed presiseres mer. Jeg mener at man må etterstrebe en “objektiv” historie, men i mangelen på dette er det nyere historisk forskning som må regnes som det “mest objektive”. Å kalle en historikers virke for objektiv er selvfølgelig problematisk. Hvis man skriver historie om noe konfliktfylt, betent, følelsesladet eller politisk/ideologisk, er det nærmest umulig å være objektiv.

Nyere historisk forskning vil allikevel, med de forbehold historikere må ta, utgjøre den mest objektive kilden til historie. Forskning i fremtiden vil kunne oppdatere og kanskje motbevise dagens forskning. Dagens historiske oppfatning vil da eventuelt bli til en myte.

Hvis man lager en slik distinksjon mellom historie og myter må man også påpeke noe som historikere ikke alltid overveier. Myter kan ofte ha en større påvirkningskraft på handlinger, enn historisk kunnskap har. Faktabasert, kildekritisk historie er sjelden skapt for å vekke følelser, skremme, eller appellere til moral og verdier. Myter kan dermed føre til store endringer, eller holde noe stabilt.

En historisk-politisk myte, slik som den jeg skal beskrive i denne oppgaven, skiller seg fra fabler, primitive og religiøse myter, ved at de utfolder seg i historisk tid. En slik myte forsøker å bevise en "sannhet", ved å plassere den og dokumentere den i en historisk sammenheng som binder den til nåtiden.⁴³

Jeg vil til slutt konkludere med hvordan jeg vil bruke begrepet myte i denne oppgaven. En myte er en oppfattelse, fortelling eller tro, delt av en sosial gruppe. Myter kan ha en sterk innvirkning på et samfunns utvikling, gjennom å påvirke individers ideologi, normer, ideer og idealer. En myte kan eksistere uavhengig av om det den beskriver er sant, og vil ofte være en forenkling av et mer kompleks bilde. Årsakene til at en myte fortelles slik den gjør, finner man i nåtiden og ikke fortiden. En myte må gjentas eller gjenskapes for ikke å forsvinne. En myte kan gjenskapes mange ganger, og kan dermed ha svært ulike uttrykk i forskjellige sosiale grupper og til forskjellig tid.

3.2 Den venetianske myten

In recent years the Venetian "myth" has aroused considerable interest among historians.

Because of its wide range of possible meanings, however, the term is a difficult one to use.⁴⁴

Det finnes ikke én definisjon av hva den venetianske myten er, det finnes mange. Jeg vil i dette underkapittelet gi en innføring i forskjellige definisjoner av den venetianske myte, før jeg i kapittel 4, 5 og 6 går gjennom utviklingen av disse.

Den "opprinnelige" definisjonen av myten tilhører Franco Gaeta, som i 1961 oppsummerer den slik: "[*The myth portraits*] Venice as the republic of a mixed government, as the commonwealth of liberty, and as the gallant city"⁴⁵ Jeg vil bruke dette underkapittelet

⁴³ Haitsma Mulier 1980:4

⁴⁴ Law & Robey 1975:3

⁴⁵ Sitat fra Gaeta 1961:60, oversatt i Muir 1981:28

til å forklare hva Gaeta mener med disse tre aspektene, før jeg supplerer dette med andre definisjoner som historikere har kommet frem til i de påfølgende tiårene.

“The republic of a mixed government”

Det første aspektet ved myten som ble påpekt av Gaeta, er troen på den venetianske statsoppbygningen utgjorde en nær perfekt måte å organisere en stat på. Den politiske strukturen skal ha skapt stabilitet, rettferdighet, rikdom og skjønnhet i den venetianske stat, samt hindret opprør, kupp og revolusjoner ved å gjøre alle innbyggerne tilfreds. Man finner flere tekster som skryter av og hyller den venetianske staten fra 1300-tallet og utover, og George av Trapezunt bemerket allerede på starten av 1400-tallet likhetene mellom Venezia og Platons idealstat.⁴⁶

Som beskrevet i kapittel 2.2, fant Venezia sin republikanske form etter å ha: innskrenket dogens makt og opprettet Storrådet i 1172; innført kompliserte valgreglementer som skulle motvirke kupp og korrupsjon i andre halvdel av 1200-tallet; lukket Storrådet for nye familier i perioden 1286-1323; opprettet Rådet av 10 i 1310; og funnet den endelige formen til Dogerådet i ca. år 1400.

Det var allikevel ikke før på 1500-tallet at Venezia for alvor ble dratt frem som et ideal på hvordan stater skulle styres. Mens de andre republikanske bystatene i Italia gradvis ble erstattet av eneveldige styrer, eller innlemmet i større stater, var Venezia en av få stater som beholdt sin republikanske struktur. Venezia overlevde som uavhengig og fri fra innflytelsen til Frankrike, Habsburgerne og pavemakten, og den venetianske statsstrukturen fikk æren for denne bragden. Bystaten beholdt sin republikanske status, sine idealer, sin frihet og sin uavhengighet, selv i møte med store kriser.

[T]he uniquely Venetian institutions of the Great Council, the Senate, and the Doge – appeared to embody a Platonic vision of the ideal state as one that combined the best elements of democracy, aristocracy and monarchy.⁴⁷

De italienske teoretikerne som debatterte den venetianske statsstrukturen på 1500-tallet, undersøkte Venezia i lys av debatten om "den perfekte stat", som bl.a. Platon, Aristoteles og Polybius hadde vært opptatt av i det antikke Hellas. Venezia ble oppfattet som å

⁴⁶ Muir 1981:44; Gilbert 1972:468-470

⁴⁷ Martin 1988:214

inneha det klassiske idealet om en blandet forfatning, der den ene, de få og de mange delte på å styre staten. Dogen representerte monarkiet, Senatet representerte aristokratiet, mens Storrådet representerte demokratiet. Begrepet demokrati kan selvfølgelig ikke sammenlignes med den moderne betydningen av ordet, men det var utvilsomt flere mennesker som delte på makten i den venetianske republikken, enn i sammenlignbare kontemporære stater.

Utover 1500-tallet og 1600-tallet ble myten om den overlegne venetianske republikken videreutviklet av andre europeiske teoretikere og intellektuelle som ønsket å kvitte seg med monarker, fremmed overherredømme og andre elementer i et samfunn som opplevdes som undertrykkende.⁴⁸

“The commonwealth of liberty”

“Liberty” er et begrep som på norsk ofte oversettes til politisk frihet. Det kan også brukes i en betydning som ligger nærmere politisk uavhengighet eller politisk selvbestemmelsesrett og man kan både omtale en stat og en stats borgere med dette begrepet. Denne delen av myten var sentral for å begrunne og rettferdiggjøre Venezias unike politiske tradisjon, frihet og politiske spillerom.

Begrepet henviser til flere former for frihet. For det første var Venezia oppfattet som trygg på grunn av sin geografiske plassering. Siden venetianerne mente at lagunen beskyttet dem, trengte de i liten grad å bøye av etter politisk press fra større og mektigere stater. For det andre fremhevet venetianerne en oppfattet historisk arv som uavhengig fra stormaktenes vilje, enten det var Bysants, det tyskromerske riket, kirken/pavemakten, Frankrike eller Spania. Denne uavhengigheten gjorde at de i større grad en andre mindre stater som måtte støtte seg på en stormakt, kunne operere autonomt på den politiske arenaen. For det tredje skapte Venezia en sterk kult rundt St. Markus. De sterke båndene byen hadde til denne helgene gav Venezia en posisjon som hellig, og en form for makt og religiøs autonomi som nærmest sidestilte de med Roma i geistlige spørsmål. Venezias påståtte antikke arv, lokalisert allerede i det 5. århundre, forsterket både uavhengighetens symbolske verdi og deres gudgitte posisjon.

⁴⁸ Haitsma Mulier 1980:4-6

Når Gaeta velger å beskrive Venezia et samvelde og ikke en republikk, er dette en henvisning til England, der prinsippene og idealene rundt Venezias politiske frihet levde videre og ble videreutviklet både under og etter det engelske samveldet.

“The gallant city”

Mens de to første punktene fokuserer på Venezias politiske situasjon, fokuserer dette punktet på det som er observerbart for både innbyggere og tilreisende. Betydningen av “den galante by” eller “*citta galante*” er tosidig.

På den ene siden henviser begrepet til Venezias skjønnhet, kultur og miljø. Byen har siden middelalderens pilegrimsferder, via den tidlig moderne “*Grand Tour*” og til dagens turistindustri, vært et svært populært reisemål eller stoppested for millioner av mennesker. Venezias unike geografi, vakre omgivelser, beundringsverdige arkitektur og fabelaktige kunst har forsterket myten om Venezias fortrefelighet.

På den andre siden henviser beskrivelsen til Venezias mer dekadente og hemmelighetsfulle side. I tillegg til å være kanalenes by, kirkenes by, havets by og romantikkens by, ble Venezia opplevd som maskenes by, hemmelighetenes by, begjærets by og syndens by. Denne dualiteten mellom skjønnhet og synd gjorde Venezia til et fengslende sted som mange ønsket å oppleve på nært hold.

“An exemplary nobility”

De over nevnte tre aspektene ved myten var som sagt definert av Franco Gaeta i 1961, men andre historikere har hatt andre definisjoner. Sitatet under er hentet fra en artikkel av George Rose fra 1974.

The myth of Venice was a political myth, historically oriented and, although fictitious, was grounded in fact. Three essential elements - the notion of perpetual freedom, a superior constitutional organization, and an exemplary nobility - were closely linked to form the heart of the Venetian myth.⁴⁹

Mens de to første av Rose sine tre essensielle elementer ved myten kan reflektere Gaetas første to elementer, er det tredje et nytt punkt. Man kan argumentere for at myten om

⁴⁹ Rose 1974:80

Venezias eksemplariske adel kan inngå i punktet om Venezias overlegne statsstruktur, men jeg vil likevel nevne punktet spesielt.

For å styre en slik unik stat, måtte det også være en unik elite. Venezias styrende adelsmenn ble til ulike tider ansett som å inneha *dygd*, de klassiske verdiene en statsmann må ha, samtidig som de jobbet forent og fremsynt for venetianernes felles gode.⁵⁰

“Venice the Just”

Et femte element ved den venetianske myten kan vi finne i definisjonen til David McPherson (1990)

Here I want to examine both the bright and dark sides of four components of the Myth of Venice: Venice the Rich, Venice the Wise, Venice the Just and Venezia-città-galante.⁵¹

McPherson opererer med fire komponenter i den venetianske myte. Vi kjenner igjen "den galante by" men jeg vil også definere "*Venice the Rich*" innenfor denne delen av myten. "*Venice the Wise*" henviser til statsstrukturen, og da står vi igjen med "*Venice the Just*", som et nytt aspekt ved myten.

Bystaten ble oppfattet som en rettferdig stat der adelsmenn og massene ble dømt under de samme lover. Rettsystemet hadde et maktfordelingsprinsipp der andre organer sjekket domstolenes virke for å hindre myndighetsmisbruk. Denne maktfordelingen stod i motsetning til en svært hierarkisk juridisk struktur i andre land. Venezia ble oppfattet som en skarp motsetning til enevelder der rettspraksisen kunne være vilkårlig og urettferdig.

Distrust of individual power made the Venetians depend on committees and councils. Even in their judicial system, sentences were not imposed by an individual judge but by several judges acting together. Each committee or council was checked by some other committee or council so as to assure the rule of law, even at the cost of losing some executive efficiency.⁵²

Ytterligere definisjoner - én eller flere myter?

⁵⁰ Machiavelli og andre politiske teoretikere brukte begrepet *virtú* på de samlede verdiene og egenskapene en statsmann må ha. I denne oppgaven vil jeg oversette dette begrepet til *dygd*.

⁵¹ McPherson 1990:27

⁵² Lane 1973:95

Jeg har nå beskrevet fem forskjellige elementer ved den venetianske myte. Andre historikere har igjen andre definisjoner. Edward Muir (1981) definerer det som "*Venice's historical reputation for beauty, religiosity, liberty, peacefulness, and republicanism*,"⁵³ og legger dermed til religiøsitet og fredelighet som aspekter ved myten. Robert Finlay mener myten tilsvarende Venezias renommé for å inneha "*the ideal amalgam of freedom, justice and stability*", og legger dermed til stabilitet som et aspekt ved myten.

Den mest omfattende definisjonen finner man hos James Grubb (1986). For han var den venetianske myte, idéen om Venezia som:

A city founded in liberty and never thereafter subjected to foreign domination; a maritime, commercial economy; a unified and civic-minded patriciate, guardian of the common good; a society intensely pious yet ecclesiastically independent; a loyal and contented populace; a constitution constraining disruptive forces in a thousand-year harmony and constancy of purpose; a republic of wisdom and benevolence, provider of fair justice and a high degree of toleration.⁵⁴

Slik jeg ser det, er årsaken til at de ulike historikerne definerer den venetianske myten så ulikt, at de studerer forskjellige uttrykk av den venetianske myte. Det eksisterer svært få artikler og bøker som beskriver mytens totale historie. Muirs bok studerer mytens plass i venetianske seremonier og ritualer. Roses artikkel studerer myten i en kontekst av en konstitusjonell krise og maktkamp i Venezia på 1620-tallet. McPhersons bok studerer mytens representasjoner i Shakespeares skuespill. Gaetas artikkel studerer mytens generelle påvirkning på ettertiden. Finlay studerer mytens påvirkning på andre italienske stater i perioden rundt 1500. Grubb har den mest omfattende definisjonen, da han er en av få som studerer den totale myten, ved å studere den historiografiske utviklingen av begrepet i tiårene frem til hans artikkel.

Definisjonene av den venetianske myte er ikke bare omfattende og sprikende, de kan også være paradoksalt motstridende. Venezia var fritt, uten sterke overherrer, men samtidig trygg og fredelig. Byen var rik, men samtidig gudfryktig og rettferdig. Staten var fredselskende, men samtidig en militant forsvarende av frihet og kristendom.⁵⁵

⁵³ Muir 1981:21

⁵⁴ Grubb 1986:44

⁵⁵ Brown 1991:511

Et relevant spørsmål man kan stille seg når man ser denne mengden av sprikende og tidvis motstridene definisjoner, er hvorvidt den venetianske myte faktisk er én, og ikke flere myter. Jeg vil i den sammenheng henvise til et sitat av James Grubb.

There was never a seamless myth to Venice; it has been accurately described as polyhedric, a single structure but one whose components differ markedly in orientation and implication.⁵⁶

I følge Grubb har definisjonen av én myte alltid vært problematisk. Men så lenge man anser myten som en struktur, der ulike komponenter henger seg på til ulike tider, kan man argumentere for at det er snakk om én myte. Årsaken til at den venetianske myte kan beskrives på en slik måte finner man i debatten om myter fra forrige delkapittel: En myte kan gjenskapes mange ganger, og kan dermed ha svært ulike uttrykk i forskjellige sosiale grupper og til forskjellig tid.

Myter er ikke fastlåste og ufleksible hellige tekster, men ideer som kan muteres i takt med ny forståelse av nåtiden.⁵⁷ Noe av det som gjør den venetianske myten spesiell, er at den "overlevde" i mer enn 600 år. Siden myten utviklet seg over tid i flere ulike sosiale grupper, har den hatt svært mange forskjellige uttrykk til ulike tider.

Myte – for hvem?

Det første hovedområdet som den venetianske myten har påvirket, er oppbygningen av, utviklingen av, livet i, og møtet med, - den venetianske bystaten. Man kan si at den venetianske myte i utgangspunktet var en del av den politiske ideologien som begrunnet Veneziás relative suksess som stat, og som opprettholdt status quo i det politiske landskapet i byen. Man kan finne myter som utviklet seg til å bli en del av den venetianske myten allerede før årtusenskiftet, men man må til slutten av 1300-tallet før den har en form som kan falle inn under begrepet den venetianske myte. Det er dette området Martin og Romano henviser til i sin definisjon av myten:

[The myth of Venice,] that nearly inexhaustible repertoire of stories the Venetians told themselves about themselves.⁵⁸

⁵⁶ Grubb 1986:46

⁵⁷ Brown 1991:527

⁵⁸ Martin & Romano 2000:x

Det var slik den venetianske myte oppstod, som venetianernes historier om seg selv og sin historie. De fant i sin unike fortid verdier og sosiale strukturer som de verdsatte og videreutviklet. Myten utgjorde samfunnets ideologi, og politiske verdier ble videreført fra generasjon til generasjon gjennom den.

Det andre hovedområdet som den venetianske myten har påvirket, er europeisk politisk idehistorie. Mens Venezia utvilsomt var kjent og hadde et rykte hos andre europeiske stater allerede før slutten av 1400-tallet. Det var fra og med dette tidspunktet at venetianske politiske verdier, strukturer og ideer aktivt ble debattert og til en viss grad adoptert av europeiske intellektuelle, politiske grupperinger, eliter og stater. Det er dette som omtales når man går til leksikonoppføringen av den venetianske myte i *Oxford Dictionary of the Renaissance*:

A belief, widespread amongst European intellectuals, that fifteenth- and sixteenth-century Venice represented a republican ideal of stability and justice. [...] The myth of Venice was invoked by Dutch republicans seeking independence from Spain, by the English republicans of the Interregnum, and by secessionists in revolutionary America.⁵⁹

Denne leksikonoppføringen har selvfølgelig ikke en utfyllende oppramsing over de områdene den venetianske myten påvirket. I følge historikeren William Bouwsma var Venezia viktig for den politiske utdanningen av Europa som helhet. Ikke fordi de “lærte politisk kultur av Venezia, som en student lærer kjemi av en lærebok”, men at Venezia overførte til resten av Europa de humanistiske verdiene som skulle til for å kunne definere sin egen politiske kultur.⁶⁰

Antimyten

Den venetianske antimyten var en motreaksjon til den forherligende myten om Venezia. Antimyten er en betegnelse på de mytene som skapte et negativt bilde av republikken.

Denne myten ble først artikulert hos Venezias reelle politiske fiender og senere av de som var motstandere av republikken fra et teoretisk ståsted. Antimyten har i likhet med myten hatt forskjellige uttrykk til forskjellige tider. Under 1400-tallets ekspansjon ble Venezias

⁵⁹ Oxford Dictionary of the Renaissance, Cambell 2003

⁶⁰ Bouwsma 1973

udødelige stabilitet ansett som en trussel. I politiskteoretiske debatter ble det hevdet og argumentert for at Venezia egentlig var en autoritær stat styrt av Rådet av 10. I Venezias senere periode og ettertid har Venezias stagnasjon blitt forklart gjennom at byen ble dekadent.

Grunnen til at jeg også tar med antimyten som en egen kategori av myten, er at antimyten i stor grad bruker mytens forutinntagelser og språkdrakt når den beskriver byen, staten og samfunnet. *“Whether seduced or repulsed, foreigners found Venice worthy of debate.”*⁶¹

Selv om den venetianske antimyten har en historie som går parallelt med den venetianske myten, har jeg i denne oppgaven valgt å ta opp problemstillingen knyttet til dette for seg selv. Mens den venetianske mytes utvikling blir debattert i kapittel 4 og 5, vil jeg debattere antimyten for seg selv i kapittel 6.

⁶¹ Muir 1981:44

Kap. 4 Den venetianske mytes utvikling

I dette og neste to kapitlene vil jeg gjennomgå utviklingen av den venetianske myte. Dette kapittelet vil beskrive mytens opprinnelse og påvirkning på det venetianske samfunnet, men også vise hvordan hendelser i Italia førte til at den venetianske myten ble spredt til et europeisk publikum.

4.1 St. Markus, krønikene og friheten

More than a new Rome or a new Constantinople, Venice was a New Jerusalem, a city beloved of God, who caused her to rise from humble mud, resplendent, above the waters, a beacon of Christian liberty.⁶²

St. Markus, som tradisjonelt har blitt ansett for å ha skrevet Markus-Evangeliet, har i over 1000 år hatt en spesiell tilknytning til Venezia. I følge en klassisk venetiansk fortellingen stjal to venetianske handelsmenn St. Markus' relikvier fra hans gravsted i Alexandria i år 828. Relikviene ble fraktet til Venezia og donert til dogen, som raskt tok initiativ til å bygge en basilika rundt helligheten. Venezia hadde i starten en politisk-teologisk kamp med fastlandsbyen Aquelia om hvilket sted St. Markus hadde mest tilhørighet til, men Venezia vant over tid denne kampen. St. Markus tok dermed over som Venezias helgen i stedet for den bysantinske helgenen St. Theodorus. I følge Gina Fasoli ble den venetianske myte født på den dagen i 827 eller 828 da doge Giustiniano Particiaco mottok St. Markus kropp.⁶³

Venezia dyrket sine bånd til St. Markus på samme måte som Roma dyrket sine bånd til St. Peter. Båndet til St. Markus ble ofte brukt for å stadfeste en uavhengighet fra pavenes makt, og som et argument for at Venezia selv kunne avgjøre geistlige spørsmål i sitt territorium. At Venezia hadde status som hellig, kan også ha gjort det lettere for venetianerne å akseptere andre myter om Venezias unike egenskaper som oppstod senere.

Venice's legendary independence at its birth from both the [Holy Roman] Empire and the Roman Church, added to its security and peacefulness, perpetuated the notion of Venetian liberty.⁶⁴

⁶² Rosand 2001:13

⁶³ Muir 1981:23,84

⁶⁴ Muir 1981:73

Båndene til St. Markus, og andre mytiske legender som bekreftet Venezias selvoppfattelse, ble i sterk grad knyttet opp til de årlige ritualene, festene og feiringene som skjedde i Venezia. Allerede på 1000-tallet dominerte “St. Markus-kulten” mesteparten av byens åndelige virksomhet.⁶⁵ Dogen og staten spilte en sentral rolle i mange religiøse seremonier. De årlige ritualene rundt feiringen av St. Markus den 25. april, og dogens posisjon i disse: “[...]renewed the spiritual bond between the Saint and the city and reiterated the doges' central role in the Saints' cult”⁶⁶

Venezia brukte altså sin status som hellig for å forsterke dogens og statens posisjon i det venetianske samfunnet. Ritualene og seremoniene i den venetianske staten ble ikke bare brukt til å gjenoppleve historien om Kristus, kirken og helgenene, slik som andre steder. I Venezia gjenopplevde man Venezias historie gjennom ritualer og seremonier, slik at Venezias legender ble like hellige som kirkens. Patriotisme og tro ble blandet sammen i det venetianske samfunnet.⁶⁷

Fra 1200-tallet oppstod det også en myte om at St. Markus faktisk hadde søkt ly på en øy i den venetianske lagunen da han evangeliserte i Italia, og dermed knyttet ubrytelige bånd med det som skulle bli den venetianske staten. Denne myten forsvarte på mange måter tyveriet av relikviene fra Alexandria, og gjorde relikviens ferd til Venezia forutbestemt.⁶⁸ Venezia brukte aktivt symbolet St. Markus gjennom sin historie. Markusplassen og Markuskirken er selvsagt oppkalt etter helgenen, men også evangelistens symbol, den heraldiske løven, ble adoptert av republikken. Fra 1200-tallet ble løven som holder en bok brukt som Venezias emblem, og senere inngikk den også i Venezias flagg. At løven holdt en bok, fungerte også som et symbol på Venezias fredelighet, stabilitet og visdom.⁶⁹ Løven dekorerte ofte byportene og palassfasadene i byer som var kontrollert av Venezia, fra det østre Middelhavet til det nordlige Italia.⁷⁰

San Marco, in the guise of the lion, was not just a sign of the republic and its presence. He was also a sign of its divine destiny and ongoing protection.

⁶⁵ Muir 1981:91

⁶⁶ Muir 1981:84

⁶⁷ Muir 1981:77

⁶⁸ Muir 1981:79-80; Brown 1991:519-520

⁶⁹ Gleason 1993:127

⁷⁰ Brown 1991:520

Noen andre av grunnsteinene i den venetianske myten ble skapt i venetiansk krønikeskriving fra 1000-tallet og utover. Den eldste bevarte krøniken om Venezias opprinnelse ble laget i de første tiårene av 1000-tallet. Denne krøniken var en beskjeden beretning om hvordan Venezia ble dannet av flyktninger fra “det første Venezia” i Aqualeia, som lå nord for lagunen. De skulle ha flyktet fra langobardene i år 568, og tatt med seg sine hellige, kristne relikvier fra fastlandet. Flyktningene var frie og kristne, og fra en folkegruppe kalt “venetici”. Etymologisk skal ”venetici” ha stammet fra det greske ordet “eneti”, som betyr “verdige ros.”⁷¹

I krøniker fra 1100-tallet, utviklet Venezias historie seg til å bli mer spektakulær. I starten av århundret finner man en krønike som hevdet av venetianerne stammet fra de legendariske trojanerne. Senere krøniker hevdet at det var Attila, og ikke Langobardene som drev flyktninger til å bosette seg på de venetianske øyene. Myten om flukten fra Attila ble videre utbrodert i en senere krønike, og her ble også Venezias opprinnelse satt til en spesifikk dato: 25.mars 421.⁷²

Alle disse krønikene fikk stor appell hos det venetianske aristokratiet av flere grunner. Å sette Venezia inn i en kontinuerlig historie fra det legendariske Troja og år 421, gav den venetianske stat legitimitet og beviste for befolkningen at Venezia måtte ha blitt grunnlagt og styrt på bakgrunn av gode prinsipper. Å hevde at de opprinnelige venetianerne var kristne og frie, - kanskje var de til og med trojanske adelsmenn, gav staten, den venetianske patriarken⁷³, og aristokratiet legitimitet og status. De som satt det mest på spissen hevdet at Venezias utrolige opprinnelse skapte en kontinuitet som gjorde at Venezia arvet rettighetene til det gamle Romerriket.⁷⁴

Datoen 25.mars, som Venezias opprinnelse ble datert til, var spesiell innenfor den kristne tro da krønikene ble laget. Datoen hadde lenge blitt feiret som “Maria Budskapsdag”/“Jesu Unnfangelsesdag”⁷⁵, men den var også forbundet med dagen da Adam

⁷¹ Brown 1991:511-513

⁷² Brown 1991:513

⁷³ Patriark er en formell tittel som brukes på enkelte biskoper.

⁷⁴ Muir 1981:72; Martin & Romano 2000:9

⁷⁵ Eng: Annunciation Day

ble skapt, da jødene forlot Egypt og da Jesus ble korsfestet.⁷⁶ Uansett styrket denne datoen Venezias “hellige formål” og “hellige status”.

For He Who, on that day, in choosing the Virgin for the redemption of the whole human race, looked especially towards her humility, wished also that on the same day, in a most humble place and from most humble men, a start should be made toward the raising of this present Empire, a beginning of so great a work.⁷⁷

Disse mytene alene er likevel ikke veldig spesielle i europeisk sammenheng, og er heller ikke utslagsgivende for dannelsen av den venetianske myte. Det var mange byer og landsbyer på denne tiden som bygde seg opp rundt sine lokale helgener og relikvier, med monumenter, kirker og katedraler til deres ære. Også opprinnelsesmyter som knyttet de ulike byene sammen med en fantastisk fortid var et utbredt fenomen. Myten om Troja delte de for eksempel med andre stater og store byer:

The Venetians, moreover, were not alone as aspirants to this glorious past: others, besides the Este, that celebrated Trojan ties were Mantua, Modena, Piacenza, Parma, Imola, Pisa, Prato, Fiesole, Paris, France, Brittany, the Visconti, and of course, Rome.⁷⁸

En siste viktig hendelse som ble utbrodert i krøniker fra ca. 1200 og 1317, var "Freden i Venezia" i 1177. Freden i Venezia var en fredsavtale mellom keiser Frederic Barbarossa og pave Alexander III som ble fremforhandlet i Venezia. Selv om samtidige kilder sier lite om venetianernes rolle i denne fredsforhandlingen, beskriver krøniken et stort diplomatisk arbeid fra Venezias side, og gir dogen æren for å ha fremforhandlet freden.⁷⁹

Det viktigste med denne hendelsen for den venetianske myte, er at Venezia ble beskrevet som likestilt med pavemakten og til det tyskromerske riket. Venezia var også nøytral, uten lojaliteter til noen av partene. Krønikene beskrev hvordan paven og keiseren skulle ha gitt flere konsesjoner og symbolske gaver som opphøyde dogens og Venezias status. Disse gavene inkluderte en hvit lysestake, et sverd, tre paraplyer, sølvtrompeter og en gullring, som alle ble tillagt sterke symbolske verdier. Disse påståtte gavene ble tatt i bruk i årlige venetianske ritualer for å forsterke minnet om og betydningen av denne hendelsen.⁸⁰

⁷⁶ Sperling 1999:11

⁷⁷ Bernardo Giustiniani 1493 *De origine Urbis Venetarum* – sitert og oversatt i Rosand 2001:13

⁷⁸ Muir 1981:68

⁷⁹ Brown 1991:524; Rosand 2001:6, de Vivo 2003:160-166

⁸⁰ Brown 1991:524-525; MacKenney 2000:189

I både krønikene og i bevarte politiske dokumenter står det lite om Bysants forhold til Venezia. At Venezia i lengre tid var underlagt Bysants, har i beste fall blitt underkommunisert, men sannsynligvis aktivt oversett. Fra 1400-tallet og utover slo den venetianske staten hardt ned på personer og tekster som utfordret mytene om Venezias opprinnelse og “evige frihet”. Man kan, som Edward Muir gjør det, sette en parallell til senere nasjonsbygging:

In the seventeenth century in Switzerland any book that questioned the authenticity of the legend of William Tell was publicly burned, and in Venice a tract that controverted the alleged antiquity of Venetian independence from Byzantium suffered a similar fate.⁸¹

Venezias og venetianernes påståtte arv som hellig, fri og antikk, gav en viss stolthet til byens innbyggere, men det viktigste er at den gav Venezia historisk-politisk myndighet til å opptre uavhengig av Europas stormakter. I flere århundrer ble bystatene på det italienske fastlandet dratt mellom å støtte paven eller den tyskromerske keiser. Venezias geografiske plassering gjorde at venetianerne av militære årsaker slapp å ta stilling i disse stridighetene, men at de hadde en også en sterk selvoppfatning om at de var likestilt og uavhengig av de to stormaktene. “Eierskapet” til St. Markus gjorde til og med at de kunne likestille seg med Romas hellige makt. I følge Felix Gilbert hadde den tidlige venetianske myten to politiske aspekter: *“the one was that Venice was the city of liberty, the other that Venice was a city of domestic peace and stability.”*⁸²

Venezia fortsatte å forvrengte, utbrodere og finne opp "fakta" om sin historie på 1400- og 1500-tallet, og denne formen for *“inventive historiography”* ble aktivt fremmet av den venetianske staten.⁸³ Offisielle statshistorikere ble utnevnt, og disse skapte ofte svært flatterende bilder av Venezias fortid. Venetianske aristokrater fant politiske argumenter for Venezias posisjon i verden ved å henvise til storslåtte hendelser i fortiden. Også innad i aristokratiet vant gjerne argumentene til de som best kunne finne historisk støtte for sine syn. Historie var makt, og den som hadde støtte av historien bestemte også fremtiden til republikken.

⁸¹ Muir 1981:65

⁸² Gilbert 1968:468

⁸³ Steinberg & Wylie 1990:87

During moments of confrontation in Venice, opponents focused on control of key words in political rhetoric rather than control of weapons.⁸⁴

Svært få satte spørsmålstegn ved den offisielle ventianske "mythistory" før på slutten av 1500-tallet, og dersom dette skjedde ble det ofte dysset ned eller angrepet.⁸⁵

4.2 Den venetianske myte i Venezia

The August city of Venice rejoices, The one home today of liberty, peace and justice, the one refuge of honorable men, the one port to which can repair the storm-tossed, tyrant-hounded craft of men who seek the good life. Venice – rich in gold but richer in fame, mighty in her resources but mightier in virtue, solidly built on marble but standing more solid on a foundation of civil concord, ringed with salt waters but more secure with the salt of good counsel!⁸⁶

Sitatet over er skrevet i 1364 av Francesco Petrarca, som ofte blir omtalt som "den første renessansehumanisten". Denne hyllesten av Venezia inneholder mange av de beskrivelsene vi kjenner igjen i den venetianske myte. Venezia er stedet for gode råd, mektige dygder og en sivilisert overenskomst. Ikke bare var Venezia et hjem for frihet, fred og rettferdighet, men det var *det ene* hjemmet til disse kvalitetene. Venezia var et unikt sted allerede på denne tiden, og for venetianere i senere tider har utdrag som Petrarcas vært nærmest hellige tekster som har bygd opp rundt troen på Venezias mytiske arv.⁸⁷

St. Markus-kulten og krønikene er viktige byggesteiner i skapelsen av den venetianske myte, og utdraget fra Petrarcas viser at myten kom uttrykk allerede på 1300-tallet. Gina Fasoli opprinnelige artikkel hevdet at myten: "*reached full maturity earlier than the first half of the fourteenth century.*"⁸⁸ Senere historikere mener allikevel at den venetianske myte hadde liten påvirkning på samfunnet før 1400-tallet. Formuleringene er ofte litt vage når man peker på mytens opprinnelse. John Law og David Robey hevder at alle elementene ved myten *var på plass* i den venetianske politiske bevisstheten i 1400⁸⁹; Edward Muir argumentere for at

⁸⁴ Walker 2002:818

⁸⁵ De Vivo 2003:165

⁸⁶ Petrarca, Epistolae Seniles 4.3 -

Engelsk oversettelse hentet fra Muir 1981:22, den latinske versjonen kan finnes i Kallendorf 1999:13

⁸⁷ Muir 1981:21-23

⁸⁸ Fasoli 1958:478, oversatt i Law & Robey 1975:3

⁸⁹ Law & Robey 1975:14

den definitive formen av myten ble *formet* i løpet 1400-tallet og tidlig på 1500-tallet⁹⁰; mens James Grubb mener at den *fikk sin fulle artikkel* tidlig på 1500-tallet.⁹¹ Dette underkapittelet skal omhandle hvordan myten påvirket det venetianske samfunnet i denne tiden. Først skal jeg ta for meg hvilke deler av myten det er snakk om, før jeg studerer påvirkningen på folket, og til slutt hvordan myten påvirket aristokratiet.

Den venetianske myten hadde forskjellige former til forskjellig tid. Når det sies at den venetianske myten vokste frem på 1400- og tidlig på 1500-tallet, er det selvfølgelig enkelte deler av myten som vokste frem. Jeg har allerede nevnt troen på Venezias antikke arv, Venezias hellige posisjon og den påståtte evige friheten fra stormaktenes vilje. Myten som vokste frem var i stor grad en idealisering av den venetianske staten generelt, selv om idealiseringen av *institusjonene* i den venetianske staten ikke vokste frem før på 1500-tallet. Myten besto av en tro på at Venezia var et rettferdig, fritt samfunn, at staten hadde et fredelig og godt formål, og at den var styrt av et forent, selvoppofrende og dygdig aristokrati.⁹² Venetianerne brukte ofte en sirkelargumentasjon, der republikkens perfekte forfatning, byens tidløse skjønnhet, og aristokratiet dygder var både årsaken og konsekvensen av hverandre.⁹³

Den venetianske myten vokste også frem samtidig som en økende stabilitet i Venezia. Feider hos overklassen og opprør fra underklassen var et gjennomgående problem for mange stater og storbyer i middelalderen og tidlig moderne tid. Før dogens makt ble innskrenket og bystatens makt ble sentrert rundt handelsaristokratiet, var ikke Venezia noe unntak. Folket gjorde opprør mot upopulære doger og høye matpriser, og aristokratene forsøkte seg på kupp, familiefæder varte i årtier og aristokrater ble snikmyrdet. Mellom 697 og 1172 ble fem doger tvunget til å abdisere, ni tvunget i eksil eller avsatt, fem blindet og fem myrdet.⁹⁴

I løpet av 1200- og 1300-tallet forandret dette seg i Venezia. Et generelt inntrykk for de som har beskrevet Venezia, enten de var venetianere eller besøkende, var at Venezia var nærmest blottet for folkelige opprør og maktmisbruk. Venezia hadde hos mange et rykte som en fredelig og rettferdig by fra 1300-tallet til 1600-tallet, og Muir går så langt som å kalle

⁹⁰ Muir 1981:25

⁹¹ Grubb 1986:44

⁹² Lane 1973:88

⁹³ Sperling 1999:8-9

⁹⁴ Muir 1999:384

Venezia: *"the first political regime in Europe to have eradicated violent methods as a common path for achieving political power."*⁹⁵

Moderne forskning har vist at Venezias hadde sine opprør, men at disse ble dysset ned og fort glemt av ettertiden. Men man mener fremdeles at de har hatt markant mindre og færre opprør enn sammenlignbare stater og byer.⁹⁶ En forklaring kan være at den venetianske myten var med på å gjøre Venezia så stabilt og fredelig, men det kan også ha vært andre faktorer som har spilt inn.

I min bacheloroppgave fra 2009 studerte jeg den venetianske stabiliteten, bl.a. befolkningens tilbøyelighet til ikke å gjøre opprør. Det er mange faktorer som spiller inn, men jeg vil nevne noen av disse.

For det første hadde de venetianske laugene en annen oppbygning enn i andre stater. Mens laugene i bl.a. Genova, Firenze og ulike byer i Flandern var eksklusive organer for enkelte profesjoner, forsøkte den venetianske staten å gi flest mulig av innbyggerne medlemskap i ulike laug. Laugene tilbød en intern maktstruktur for den generelle befolkningen. Siden laugsmedlemmene hadde sine egne organer der de kunne vinne respekt og ære, var de mindre tilbøyelige til å kreve innflytelse i venetiansk politikk. Samtidig ble laugenes ledere valgt for korte perioder og laugene måtte søke om tillatelse for å samles oftere enn to ganger i året. Slike regler gjorde det vanskelig for populære ledere å organisere protester og opprør mot aristokratiet. Et siste viktig poeng med laugene var at de hadde sine egne rettssystemer, slik at folket kunne ta opp disputer blant sine likemenn, mens den venetianske staten stod for upartiske ankeinstanser.⁹⁷

Mens folkelige opprør ofte oppstod på grunn av manglende eller dyr mat, eller hard beskatning, var Venezia mindre utsatt for dette enn sammenlignbare byer og regioner. Venetianerne handlet mat fra diverse geografiske regioner, noe som gjorde at regionale matmangler på grunn av tørke, flom, krig osv. ikke påvirket Venezia i like stor grad. Den venetianske aristokratiske standen hadde ikke like store incentiver til å beskatte befolkningen hardt, som det andre eliter hadde, da de tjente penger hovedsakelig på handel.⁹⁸

⁹⁵ Muir 1999:384

⁹⁶ Muir 1981:42

⁹⁷ MacKenney 1987: 24-26, 29-31, 34-35; Hays 1989:250

⁹⁸ Norwich 1983:168, Lane 1973:271

Jeg vil ikke gå nærmere inn i disse faktorene da de ikke faller inn under denne oppgavens problemstilling, men jeg vil gjøre ett poeng ut av dette. Når bl.a. Martin og Romano skriver at den venetianske myten gjorde at den venetianske befolkningen lettere fant sin plass i samfunnet og var med på å holde folket nede, så er det en litt for stor forenkling.⁹⁹ Den venetianske myten er ikke nødvendigvis så viktig for å forklare den venetianske stabiliteten. Materielle og strukturelle faktorer slik som de jeg har listet over er viktigere, selv om man ikke kan utelukke at en slik mental faktor hadde sin innvirkning. Man kan si at myten om det stabile Venezia gjorde Venezia enda mer stabil, men den var ikke avgjørende for at Venezia var stabil i utgangspunktet.

Det er vanskelig å konkludere definitivt om hvorfor det venetianske folket gjorde så lite opprør, eller krevde mer makt i statsapparatet, slik det skjedde både i Firenze og Genova. Det eksisterer for få kilder som kan dokumentere den alminnelige befolkningens oppfatninger og mentalitet. Med Edwards Muirs ord: “[T]he humble people of Renaissance Venice have left little evidence of why they chose, consciously or unconsciously, to acquiesce to so rigid, so exclusive, and so neurotically watchful a regime.”¹⁰⁰

Det venetianske aristokratiet har derimot gitt oss flere kilder som gjør at man bedre kan konkludere med hvordan de ble påvirket av myten. I følge myten var aristokratiet fylt av visdom, det var forent og det jobbet for det felles gode for hele republikken. Myten om aristokratiet, og myten om republikkens fortreffelighet gjorde det tabu for en venetiansk aristokrat å snakke om eller jobbe for maktkonsentrasjon rundt én eller få personer. Aristokratene selv hevdet at: “No other aristocracy has so deserved the power that it held.”¹⁰¹

Sannsynligvis er det en viktigere faktor for å forklare Venezias mangel på kupp at Storrådet var så stort. Med over 1000 mennesker i dette rådet var det vanskelig å lage en allianse som favnet bredt nok til å gjennomføre et kupp eller en maktkonsentrasjon. Det virker også som majoriteten av Storrådet aktivt jobbet mot slike kupp. Et eksempel er den kompliserte valgprosedyren ved de viktigste valgene til statens posisjoner. En blanding av lotteri og valg blant få elektorer, gjorde det vanskelig å planlegge kupp.

⁹⁹ Martin & Romano 2001:26

¹⁰⁰ Muir 1981:43

¹⁰¹ Queller 1981:13

There was a mass of legislation against various patrician failures to live up to the ideal of the myth, and, on the surface, these laws appear admirable. [...] The mythographers have pointed with pride to all these laws as evidence that the Venetian nobles have a profound care for strict morals in politics.¹⁰²

Det venetianske aristokratiet vedtok svært mange lover som regulerte deres egen adferd, hvordan valg skulle gjennomføres og straff ved korrupsjon og valgfusk. De hadde utvalg som kontrollerte at andre utvalg gjorde jobben sin. Valgperiodene var korte, og i prinsippet stilte alle aristokrater likt i kampen om vervene. Det er ikke så rart at de som har brukt republikkens lover som utgangspunkt for å forstå det venetianske aristokratiet har fått et bilde av en rettferdig, frihetselskende, samlet og dannet elite. Spesielt når man ser hvor få som ble dømt i slike saker.

Donald Queller er en av historikerne som kraftigst har gått inn for å “knuse” myten om det selvopoffrende, forente, rettferdige og dygdfulle aristokratiet, ved å få frem i lyset hvordan de handlet. Queller finner beviser for at aristokratene “jukset, korrumperte, horet, sloss, solgte stemmer og snek seg unna ansvar.” Og han viser også hvordan og hvorfor de i stor grad kom unna med det. Enten fordi det var så utbredt at det stilltiende ble akseptert, fordi de kjøpte seg ut av straff eller for at aristokratiet ville bevare sin kollektive ansikt utad, – til befolkningen og utenomverden.

Queller mener at biografier, både skrevet i tidlig moderne og moderne tid, har konsentrerte seg om de venetianske adelsmenn som i størst grad har “*conformed to the myth*”.¹⁰³ Dette gjør at mytene lever videre både i kildene og i tekster fra moderne tid. Queller sier videre at det venetianske patriarkatet som helhet kan ha hatt en verre atferd enn andre eliter, fordi aristokrater fikk beholde status og politiske rettigheter etter at de falt ned i relativ fattigdom. Desperasjon gjorde at de oftere tok i mot bestikkelser eller på andre måter brøt loven for å skaffe seg økonomiske fortrinn.

In the stories offered to the public, individual noble scapegoats were cast off in order to reconstitute the state as a legal (i.e. a fictional) unity.¹⁰⁴

¹⁰² Queller 1981:247

¹⁰³ Queller 1981:250

¹⁰⁴ Walker 2002:817

Det er vanskelig å konkludere i hvilken grad den venetianske myten påvirket adferden til det venetianske folket og det venetianske aristokratiet. Konklusjonen er i alle fall at Venezia var et stabilt samfunn, og at systemet i seg selv hadde støtte i befolkningen.

4.3 Firenzes idealisering av Venezia og slaget ved Agnadello

Jeg har hittil beskrevet hvordan den venetianske myte påvirket det venetianske samfunnet og det venetianske aristokratiet. Venezias posisjon som hellig, udødelig og uavhengig gav bystaten prestisje og politisk spillerom; innbyggernes tro på at aristokratene jobbet for dem og for det gode kan ha motvirket opprør og ustabilitet; tabuet mot å bryte republikkens overordnede regler og verdier motvirket kupp og skapte samhold blant aristokratene; og byens mange ritualer forsterket og påminnet befolkningen om dette flere ganger i året.

Men myten var hovedsakelig en intern myte i det venetianske samfunnet på slutten av 1400-tallet. Venezia hadde enda ikke fått en posisjon som idealstat i europeiske intellektuelles bevissthet; det var ikke skrevet mer enn overfladiske eller utenforstående beskrivelser av det politiske systemet til Venezia, og den venetianske eliten selv anså Venezia som et aristokrati. Faktisk ble ikke helhetlige beskrivelser av Venezias politiske struktur utgitt før på 1540-tallet.¹⁰⁵

Dette underkapittelet skal ta for seg hvorfor den venetianske myten ble spredd til andre deler av Europa. Det er én prosess og én hendelse det gjerne henvises til som katalysatorer for at dette skjedde. Prosessen finner man i det skiftende politiske klimaet i Firenze på 1400- og 1500-tallet., som fikk florentinerne til å se mot – og studere – den venetianske stat og dens legendariske stabilitet. Det andre var Venezias største nederlag ved tapet i slaget ved Agnadello, og hvordan dette påvirket bevisstheten til det venetianske aristokratiet.

I sin svært innflytelsesrike bok, "The Civilization of the Renaissance of Italy" fra 1860, beskrev Jacob Burckhardt Venezia og Firenze som to motsetninger. Mens Firenze var: *"the city of incessant movement, which has left us a record of the thoughts and aspirations of each and all."* – var Venezia: *"the city of apparent stagnation and of political silence."*¹⁰⁶

¹⁰⁵ Pocock 1975:100

¹⁰⁶ Burckhardt 2001:54

Mens Firenze mellom slutten av 1300-tallet og starten av 1500-tallet hadde talsmenn som Coluccio Salutati, Leonardo Bruni, Giròlamo Savonaròla og Niccolò Machiavelli, kan man ikke finne like innflytelsesrike humanister og politiske teoretikere i Venezia før en stund ut på 1500-tallet. At denne stagnasjonen kun var “*apparent*”, betydde ikke at Venezia ikke hadde en politisk ideologi som lå til grunn for venetianernes handlinger, men at de ikke hadde gitt uttrykk for dem.¹⁰⁷ William Bouwsma forklarer dette med at Venezia frem til tidlig på 1500 hadde vært *for* stabil. Mens Firenze hadde hatt politiske omveltninger og gjennomgikk inngående politiske selvransakelser, hadde ikke Venezia noe behov for å gjøre det samme. Venezia fungerte, så hvorfor skulle de utvikle seg til noe annet?¹⁰⁸

Firenze, den kanskje viktigste byen for det vi i dag kaller renessansen, var en republikk frem til 1533. Byen var allikevel, med unntak av to kortere perioder (1494-1512) og (1527-1530), styrt av den mektige og rike Medici-familien fra 1434 til 1737. Byen var dessuten utsatt for opprør fra byens arbeidere og laug.

Man kan allerede i 1410 finne eksempler på at florentinerne var fascinert over det venetianske eksempelet. Ulike debattanter framholdt Venezias som et republikansk ideal som Firenze kunne lære av.¹⁰⁹ De aspektene som ble sterkest idealisert var Venezias stabilitet, og måten statsoppbygningen hindret fraksjonsdannelser, lik de som splittet Firenze. Etter at Medici-ene tok kontroll over republikken i 1434, stilnet i stor grad disse argumentene, dersom man ser bort fra enkelte svært utilfredse borgere.

Da Medici-familien ble jaget fra byen etter en fransk invasjon i 1494 ble det utløst store politiske diskusjoner, og det venetianske eksempelet ble igjen idealisert. Det er i denne situasjonen at Niccolò Machiavelli var stats-kansler, og både han og andre florentinere skrev store, innflytelsesrike, politiske verk. I disse politiske debattene var man i stor grad enige om at ingen enkeltpersoner eller grupperinger igjen skulle få tilrane seg så mye makt som det Medici-ene hadde hatt. I denne situasjonen hadde den venetianske myte allerede spredd seg til Firenze. “*The most Serene Republic*” ble da allerede oppfattet som å ha en 1000-årig historie som uavhengig, rettferdig og som forkjemper for alt godt. Mange av florentinerne, bl.a. den

¹⁰⁷ Bouwsma 1968:52,95; Muir 1981:13-14

¹⁰⁸ Bouwsma 1968:53

¹⁰⁹ Muir 1981:45

innflytelsesrike munken Giròlamo Savonaròla, oppfordret aktivt til å adoptere de stabiliserende faktorene fra den venetianske statsoppbygningen.¹¹⁰

Left with a flaccid, ineffectual constitution after the fall of the Medici regime in 1494, the politically insecure Florentines turned anew for inspiration to the Venetian myth, attractively translated into humanist terminology [...]¹¹¹

I praksis ble dette vanskelig, for hvilke deler av den venetianske oppbygningen skulle de kopiere? Var det størrelsen på det styrende rådet? Var det sikkerhetsrådet eller senatet? Var det de omstendelige valgprosedyrene? Var det endringer i laugstrukturen som måtte til?

Det ble mange debatter om slike problemstillinger i Firenze, og det ble også gjennomført minst to reformer inspirert av den venetianske konstitusjonen. I 1494 etablerte de et eget Storråd og endret på valgsystemene til republikkens verv etter modell fra Venezia. Etter 1502 ble republikkens øverste verv, "*Gonfaloniere a vita*", omgjort til et livstidsverv etter modell fra den venetianske dogen.¹¹² Det ble også forsøkt å opprette et Senat, men dette ble blokkert i Storrådet.

Det var i Firenze at den konstitusjonelle delen av den venetianske myten oppstod. Mens de florentinske aristokratene interesserte seg i Venezia på denne tiden fokuserte på forholdet mellom doge og aristokrati, fokuserte borgerne som hadde fått makt gjennom opprettelsen av et venetiansk Storråd på forholdet mellom "de få" og "de mange".¹¹³ Mens Venezia hadde vært ansett som en aristokratisk republikk, ble staten nå ansett for å være en "blandet forfatning" som oppfylte Aristoteles krav for en idealstat. Med en blandet forfatning menes at Venezia hadde elementer av monarki (dogen), aristokrati (Senatet) og demokrati (Storrådet).

[T]he myth of Venetian stability and antiquity assumed the character of a myth of Venice as an Aristotelian and later Polybian polity, perfectly stable because it was a perfect balance; and it is significant that this myth was of Florentine as well as of Venetian making.¹¹⁴

Den venetianske staten hadde blitt idealisert for sin stabilitet og frihet, og med de politiske debattene og konstitusjonelle endringene i Firenze vokste det frem en idealisering også av de venetianske institusjonene. Endringene i Firenze ble ikke langvarige, for i 1512 tok

¹¹⁰ Haitsma Mulier 1980:17

¹¹¹ Muir 1981:45

¹¹² Muir 1981:46

¹¹³ Haitsma Mulier 1980:17-18

¹¹⁴ Pollock 1975:99-100

igjen Medici-slekten tilbake makten i byen. Medici-ene ble igjen kastet ut 1527, men denne nye republikken varte bare i tre år. De politiske debattene som foregikk i Firenze i starten av 1500-tallet, er allikevel viktige bidragsytere til moderne politisk teori, og flere av disse tok opp i seg elementer fra den venetianske myte.

Den politiske debatten i Firenze gjorde mye for å utvikle myten, og sette mytens budskap inn i en skriftlig og strukturert form, slik at den kunne plukkes opp av andre intellektuelle i Europa. En spesifikk hendelse i Venezia gjorde også at venetianerne, som Bouwsma antyder i sitatet under, ble "*shaken up*", og begynte å gjøre det samme. Dette skjedde i etterkant av Venezias tap i slaget ved Agnadello i 1509.

Although the roots of Venetian republicanism went remarkably deep, and although during the fifteenth century Venice abandoned her long isolation from the political struggles of Italy, she had by the sixteenth century made no great advance towards the development of a native tradition of political and historical discourse such as had long been at work in Florence, [...] Before any serious transformation could occur, Venice needed to be shaken up.¹¹⁵

Slaget ved Agnadello var en del av Venezias krig mot Cambrai-Ligaen, bestående av Frankrike, Kirkestaten, Spania, Ferrara, Savoie, Mantova, Ungarn og Det tysk-romerske riket. Denne alliansen av europeiske stormakter og italienske bystater hadde funnet sammen året før for å stagge Venezias ekspansjon på det nord-italienske fastlandet, og dele de venetianske territoriene mellom seg.

I 1509 ble den venetianske leiesoldat-hæren som skulle forsvare de venetianske områdene på fastlandet, delt i to. Ved landsbyen Agnadello ble den ene halvdelen av hæren knust i et bakhold av franskmennene. Dette førte til at store deler av den andre halvdelen av hæren deserterte da de fikk nyheten. Slaget gjorde sterkt inntrykk på både venetianerne og andre italienere. I verket *Fyrsten* skrev Machiavelli at Venezia: "*i løpet av én dags kamper tapte det det hadde tatt åtte hundre års anstrengelser å erobre.*"¹¹⁶

Bare den venetianske lagunen stod mellom franskmennene og Venezia. Byene på det italienske fastlandet som hadde vært under venetiansk kontroll, overgav seg eller skiftet side i

¹¹⁵ Bouwsma 1968:95

¹¹⁶ Machiavelli 2007 [1532] kap. XII

krigen, og i Venezia var det paniske og desperate tilstander. Den udødelige republikken så plutselig ikke så udødelig ut. Blant venetianerne ble det snakk om at dommedag var nær.¹¹⁷

Venezia ble aldri inntatt. I krigen, som skulle vare til 1516, skiftet både stormaktene og Venezia alliansepartnere flere ganger, og England, Skottland, Milan og sveitsiske leiesoldater deltok også i krigshandlingene. Da krigen var slutt hadde Venezia gjeninntatt mesteparten av det de hadde tapt ved Agnadello.

Siden Venezia gjenerobret områdene de midlertidig hadde mistet, kunne retorikken rundt Venezias stabilitet og udødelighet fortsatt brukes. Selv om Venezia hadde balansert over avgrunnen hadde bystaten overlevd nesten uskadet. Hendelsene hadde allikevel gjort et sterkt inntrykk i den venetianske elitens kollektive mentalitet. Etter Agnadello stoppet Venezia den ekspansive politikken de hadde ført i Italia, og konsentrerte seg igjen om handel og utfordringer i Øst-Middelhavet. Venezia hadde for første gang sett sin undergang i hvitøyet, og begynte å diskutere sin egen oppbygning med det formål å aldri mer komme i den situasjonen de var i etter Agnadello.

Venezia merket også at den politiske situasjonen i Italia hadde endret seg. Firenze utviklet seg til å bli et fyrstedømme, Spania utvidet sitt hegemoni i Italia, pavens makt vokste ved Konsilet i Trient på midten av 1500-tallet, og Venezia stod nesten alene igjen som republikk.¹¹⁸

The constitutional branch of the myth of Venice blossomed in the first decades of the sixteenth century. To be sure, the excellence of the city's institutions had been signalized earlier, but their really systematic idealization and use as an object of emulation only began after 1509. It is plausible that the event of that year – the formation of the League of Cambrai and Venice's near annihilation – acted as a catalyst and produced the myth's ultimately great success. While the republic had previously been praised for its freedom or independence, the spotlight was now focused on its institutions.¹¹⁹

I denne debatten fikk myten en enda mer sentral posisjon i det venetianske samfunnet enn det den tidligere hadde hatt. De tradisjonelle verdiene i myten og det tradisjonelle bildet av Venezia ble i større grad dratt frem i de venetianske politiske diskusjonene. Krigen mot

¹¹⁷ Bouwsma 1968:95

¹¹⁸ Haitsma Mulier 1980:26

¹¹⁹ Haitsma Mulier 1980:15

Cambrai-Ligaen skapte ikke myten, slik Franco Gaeta hevdet i 1962, men den forsterket myten og endret dens fokus.¹²⁰

Det er også interessant at samtidig som den konstitusjonelle delen av myten blomstret og ble mer strukturert, endret de politiske realitetene seg vekk fra de myten beskrev. I løpet av 1500-tallet ble Venezia mer og mer oligarkisk, ved at de sentrale vervene i Senatet og Rådet av 10 i større grad enn tidligere ble fordelt blant den aller rikeste delen av aristokratiet. Disse rådene fikk dessuten gradvis mer makt på bekostning av Storrådet.¹²¹

4.4 Myteskaperne fra Venezia og Firenze

Forsøkene på å gjenskape en god republikk i Firenze og mentalitetsendringen i Venezia etter slaget ved Agnadello, førte til at man i større grad hadde strukturerte debatter rundt den venetianske staten. Den eneste akseptable måten å teoretisere rundt den venetianske staten var gjennom en mytisk sjargong, som ble kodifisert på slutten av 1400-tallet og starten av 1500-tallet.¹²² Flere renessansehumanister og politiske teoretikere begynte å skrive verk som beskrev eller forsvarte den venetianske staten, og med dette gav de også den venetianske myten en strukturert form. Blant florentinerne kan man nevne Donato Gianotti, Francesco Guicciardini og Niccolo Machiavelli, mens man blant venetianerne må nevne Gasparo Contarini, Paolo Paruta, Enrico Davila og Paolo Sarpi.¹²³ Dette kapittelet skal ta for seg hvordan noen av verkene fra disse venetianerne og florentinere gav myten en skriftlig form som kunne videreformidles til resten av Europa. Jeg vil av plasshensyn begrense meg til Gianotti, Contarini og Sarpi.

Gasparo Contarini

Viktigst for utviklingen av og eksponeringen av den venetianske myte var Gasparo Contarini. Contarini var en venetiansk adelsmann, diplomat, og senere kardinal, som hadde førstehånds kjennskap til de fleste deler av republikken politiske verden. Contarinis innflytelsesrike verk *De Magistratibus et Republica Venetorum* ble skrevet mellom 1523-

¹²⁰ Gaeta 1961:63 oversatt i Law & Robey 1975:6

¹²¹ Gilbert 1973:290

¹²² Sperling 1999:10-11

¹²³ Bouwsma 1973:445

1524, fortsatt på i 1531 og endelig utgitt i 1543.¹²⁴ Verket, som ble utgitt på latin og oversatt til italiensk, fransk og engelsk, ble en av standardanalysene av den venetianske staten, både i samtiden og i moderne tid.¹²⁵

Contarini idealiserte den venetianske statsstrukturen slik ingen hadde gjort før han. Han hevdet at "*In our city, no popular tumult or sedition has ever occurred.*"¹²⁶ og at "[A] *divine miracle has created the government of Venice.*"¹²⁷ Samtidig hadde han en strukturert innfallsvinkel, og gikk gjennom de ulike organene, restriksjonene og lovene som utgjorde Venezias statsoppbygning over 5 bind.¹²⁸

Contarini henviste til mange punkter ved den venetianske stat som gjorde den overlegen andre stater. For det første gikk Contarini tilbake til den antikke debatten om styreformene; monarki, aristokrati og republikk, og deres perverteringer; tyranni, oligarki og demokrati. Contarini mente at Venezia hadde en blandet forfatning, med elementer av både monarki, aristokrati og republikk. For det andre mente Contarini at Venezia søkte balanse i alt, ikke bare balanse mellom styreformene, men mellom krig og fred, mellom leiesoldater (i hæren) og venetianske soldater (i marinen), og mellom innbyggere med og uten borgerstatus. For det tredje fremhevet Contarini Venezias mange tiltak for å hindre maktkonsentrasjon og korrupsjon. Alle råd og utvalgt ble fulgt opp av andre råd og utvalg for å sjekke om de gjorde jobben sin. Man hadde korte valgperioder som gjorde at man ikke kunne bruke vervet for å snu det mot staten, slik for eksempel Cæsar gjorde det. For det fjerde mente Contarini at det var viktig at det var byens eldre som innehadde byens viktigste verv, dette for å stagge ungdommelige ambisjoner og for å gjøre vise valg på vegne av republikken.¹²⁹

Contarini malte et bilde av Venezia som en fredelig og harmonisk by, men det er viktig å påpeke at den venetianske politiske ideologien som Contarini var først ute med å beskrive, ikke var skapt av han eller andre enkeltpersoner. Det var en kodifisering og tydeliggjøring av de myter som i århundrer hadde formet den venetianske overklassens mentalitet.¹³⁰

¹²⁴ Gilmore 1973:431 – Italiensk tittel: Della republica e magistrati di Venezia

¹²⁵ Muir 1981:30

¹²⁶ Bouwsma 1973:448 – hentet fra Contarinis "Magistratibus..."

¹²⁷ Gilmore 1973:433

¹²⁸ Gleason 1993:112

¹²⁹ Gilmore 1973:431-433;Muir 1981:31

¹³⁰ Gleason 1993:127;Muir 1981:31; Gilmore 1973:434

Contarinis verk hadde en stor appell hos et europeisk publikum av flere grunner. For det første var Venezia noe levende og eksisterende, som skilte seg skarpt fra de klassiske modellene til grekerne, og de utopiske, virkelighetsfjerne modellene til samtidige teoretikere. "[...] only in Venice was republican ideology bedfellow with a real, observable commonwealth."¹³¹ For det andre var den venetianske symbolverdien så sterk fordi Venezia hadde vært stabil over så lang tid. [...] the force of the symbol surely lay in its perfection: in the vision it conveyed of a polity in which all particulars were harmonized and whose stability was consequently immortal.¹³² At Venezia hadde overlevd som uavhengig stat så lenge, impliserte for Contarini og hans lesere at venetianerne hadde andre sterke dygder.¹³³

Contarinis påvirkning kan vanskelig overdrives. Hans verk har blitt beskrevet som: "The great source that fed republicans thought in monarchical centuries."¹³⁴ og "He is above all the expositor of the myth of the Venetian constitution."¹³⁵

Donato Giannotti

Etter Contarini regnes florentineren Donato Giannotti, og hans *Libro della repubblica de viniziani libiri quinque*, som den viktigste kilden til å forstå den venetianske konstitusjonen. Verket ble skrevet 1526-1527 og utgitt i 1540.¹³⁶ Gianotti var selv sentral i den andre Medici-fri perioden i Firenze (1527-1530), og etter at Medici-ene returnerte måtte han leve i eksil i Roma resten av sitt liv.

Gianotti beskrev også den venetianske staten på en svært fordelaktig måte. Han beskrev Venezias opprinnelse og historie, og gjentok mange av mytene om Venezias fortid som jeg har beskrevet i kapittel 4.1. Han gav dem dermed et større europeisk publikum enn de gamle krønikene hadde gjort. I likhet med Contarini fikk beskrivelser av de ulike venetianske organene stor plass, men Gianotti la større vekt på den historiske oppkomsten for den venetianske stat.¹³⁷

¹³¹ Muir 1981:44

¹³² Pollock 1975:102

¹³³ Bouwsma 1973:454

¹³⁴ Gilbert 1967:184, sitert i Gleason 1993:111

¹³⁵ Gilmore 1973:434

¹³⁶ Gilmore 1972:420 - Italiensk tittel: Dialogi de Republica Venetorum

¹³⁷ Haitsma Mulier 1980:22-23

Et sentralt element ved både Contarini og Giannotis verk, er at de beskriver den strukturelle oppbygningen av den venetianske staten og ikke analyserer de kreftene som styrte den. De beskriver for eksempel lovene mot korrupsjon, men diskuterer ikke hvor mange som ble dømt under disse lovene, eller om det var mange som var korrupte uten å bli tatt for det.¹³⁸ Samtidig la de vekt på at det store antallet borgere som var med på å styre byen, gjorde at Venezia ble styrt av mennesker med stor dygd. Siden staten og valgsystemene hindret korrupsjon, mistet de heller ikke denne dygden. I moderne historiografi kalles dette aspektet ved den venetianske staten at de "mekaniserte dygden" (*mechanized virtù*).¹³⁹

The aristocrat Guicciardini admired Venice for its cautious prudence, while Gianotti imagined that Venetian electoral routines had, in the words of John Pocock, "mechanized virtue", blending chance and choice in such a way as to free every voter from coercions and avarice, allowing him to make rational decisions.¹⁴⁰

Paolo Sarpi og Interdiktet¹⁴¹

En siste viktig skikkelse i eksponeringen av den venetianske myte, var den venetianske munken, teologen og historikeren Paolo Sarpi, som var aktiv i en teologisk-politisk konflikt mellom Venezia og den katolske kirken i starten av 1600-tallet.

Venezia og kirken hadde over lengre tid hatt et uharmonisk forhold. Venezia hadde alltid insistert på sin historiske uavhengighet fra Roma, og både kirken og ulike italienske stater fryktet at Venezia skulle bli "døren til Italia" for protestantismen. Venetianske evangelister, lutheranere og kalvinister var relativt frimodig mellom 1540 og 1580. Selv om venetianske staten og inkvisisjonen undertrykket den offentlige misnøyen og reformismen, var det mange i Venezia som "holdt sine meninger for seg selv".¹⁴²

Med fremveksten av motreformasjonen i andre halvdel av 1500-tallet, ble pavemakten mer aggressiv på å blande seg inn i sekulære saker. Venezia og kirken hadde hatt ulike disputer fra 1590-tallet over hvem som kunne nedsette geistlige posisjoner på venetiansk territorium, og hvorvidt geistlige kunne dømmes i sekulære domstoler.

¹³⁸ Queller 1981:51

¹³⁹ Pocock 1975:295-319 "mechanized virtù"

¹⁴⁰ Muir 2000:140

¹⁴¹ Et interdikt er et pavelig forbud, der en gruppe, en stat eller en person blir nektet tilgang til kirkens ritualer.

¹⁴² Martin 1988:231-232

Det som utløste interdiktet var at Venezia i 1606 arresterte to prester og nektet å oversende dem til Roma for å stå til rette for en geistlig domstol. Også en venetiansk lov fra 1605 om at geistlige ikke kunne eie venetiansk jord over lengre tid, var en sentral faktor. Gjennom å lyse interdikt over det venetianske området, forbød paven de geistlige å utføre sitt arbeid for venetianerne. Venezia truet sine geistlige til ikke å utføre pavens ordre. Noen ble fengslet, Jesuittordenen forlot Venezia, men de fleste venetianske geistlige fortsatte sitt virke.¹⁴³

Det kontroversielle interdiktet fikk stor oppmerksomhet i Europa. Selv om konflikten hadde flere nivåer, handlet den for europeerne først og fremst om hvorvidt kirken hadde herredømme også i sekulære saker.¹⁴⁴ Interdikt-kontroversen har i moderne tid blitt ansett for å være "*the first of the great seventeenth century conflicts over sovereignty*,"¹⁴⁵

Interdiktet utløste en "pennens krig", og de ble skrevet utallige pamfletter om saken, ikke bare i Venezia og Roma, men også ved Universitetet i Padua (som støttet Venezia), og ved Universitetet i Bologna (som støttet Roma).

Men det var hovedsakelig ordene til Paolo Sarpis, gjennom å være republikkens offisielle teolog i krisen, som ble diskutert rundt om i Europa. Sarpi argumenterte mot pavens makt, både ved bruk av historiske argumenter for Venezias uavhengighet, og teologiske argumenter mot pavemaktens universalisme. For resten av Europa ble han fremstilt som en forkjemper for venetiansk suverenitet og tradisjon, som stod rakrygget mot motreformasjonens "institusjonaliserte vold".¹⁴⁶ Sarpi og hans støttespillere i Venezia, gjorde en venetiansk sak til et felles anliggende for alle europeere. Han argumenterte for venetiansk frihet og suverenitet med et språk som spilte på at dette var verdier som alle suverene europeiske stater burde støtte opp om.

Sarpis posisjon i den venetianske mytologien har også blitt forsterket ved at han overlevde 15 knivstikk i et attentatforsøk i 1607. Snikmorderne fikk senere bosette seg i Roma, der de fikk en god pensjon av pavens støttespillere.

¹⁴³ Lane 1973:396; Bouwsma 1968:339-341

¹⁴⁴ Bull 1980:66

¹⁴⁵ Bouwsma 1973:448

¹⁴⁶ Bull 1980:69

Sarpis argumentasjon nådde raskt ut i Europa underveis i interdikt-krisen, men det var ikke før i 1619 at han kodifiserte sine synspunkter i det historiske verket *"Istoria del Concilio Tridentino"/"The History of the Council of Trent"*. Sarpi var opptatt av å forstå motivene til historiske politiske aktører. Sarpi skrev ikke verket på oppdrag fra noen. Han hadde dermed en relativ stor litterær frihet som få andre hadde i sine historiske verk. Sarpi trengte verken å ta hensyn til samtidens politiske maktforhold og konvensjonene til datidens historieskriving.¹⁴⁷ Noe av det spesielle med dette verket var at Sarpi behandlet de geistlige forhandlingene som politikk, i stedet for noe forutbestemt og hellig. Med dette verket bidro Sarpi til å *"significantly extend the scope of the European historical consciousness."*¹⁴⁸

Sarpi forble en så kontroversiell person innenfor den katolske tro, at ved hans død i 1623 krevde kirken at hans kropp skulle tilintetgjøres (ikke gravlegges), samt overleveres til Roma for å posthumt stå til rette for kjetteri.¹⁴⁹

Den politiske utdannelsen av Europa.

Contarinis verk var i stor grad basert på de mytene som den venetianske eliten hadde om seg selv. Men det var ikke bare myter som ble eksponert gjennom hans og andre venetianeres skrifter. Også reelle politiske konsepter ble videreført fra renessanse til opplysningstid av venetianerne Contarini, Paruta, Davila og Sarpi. Satt på spissen lærte Firenze Europa politisk teori, mens Venezia lærte Europa politisk praksis. William Bouwsma kaller dette for Venezias bidrag til den politiske utdanningen av Europa.¹⁵⁰

In his [Bouwsma's] opinion, "...Venice represented in the modern world the central political values of Renaissance republicanism which she made available to the rest of Europe in a singularly attractive and provocative form."¹⁵¹

Bouwsma lister opp fire konkrete politiske konsepter som ble brakt videre fra den venetianske politiske kulturen til resten av Europa gjennom bl.a. de tre nevnte skribentene. *"sophisticated historicism, [...] secularism, [...] particularism, [and] constitutionalism."*¹⁵²

¹⁴⁷ Bouwsma 1968:569

¹⁴⁸ Bouwsma 1968:556

¹⁴⁹ Bouwsma 1968:495

¹⁵⁰ Bouwsma 1973:445

¹⁵¹ Muir 1981: 22-23

¹⁵² Bouwsma 1973:449

For Bouwsma representerte disse konseptene renessansens verdier, og at Venezia overlevde så lenge, gav prinsippene legitimitet og troverdighet.¹⁵³

Venezia bestod på ingen måte av ukristelige mennesker, men den venetianske staten hadde en form for sekularisme som man ikke fant andre steder på 1400-, 1500- og 1600-tallet.

They were enemies not of religion, but of metaphysics, and of the notion that the conduct of human affairs should be determined by some comprehensive vision of the nature of things. Their secularism was thus the necessary condition of an autonomous politics, an autonomous culture, and the full appreciation of human freedom.¹⁵⁴

Interdikt-kontroversen er for Bouwsma et eksempel på en kamp mellom venetiansk partikularisme og kirkens universalisme. I følge kirkens filosofi i motreformasjonens tid, hadde "*all powers [...] places in the hierarchical order of things.*" Interdiktet mot Venezia var et forsøk å legge den venetianske staten inn i et universelt system der all makt stammet fra Gud. Det var en intellektuell kamp der Venezia hevdet sin *liberty* og kirken forsøkte å påføre bystaten sin tanke om orden og struktur.¹⁵⁵

Measured by this ideal [of universalism], a world of fragmented political units was utterly unacceptable; unity was essential to the system. [...] Virtue is greater, more effective, more respected, more feared, in the degree to which it is kept united and gathered in a single lord.¹⁵⁶

Bouwsmas analyse står delvis i motsetning til tanken om at det var den venetianske myten som spredde seg til resten av Europa på 1500- og 1600-tallet. Bouwsma mente at det var faktiske politiske prinsipper som ble overført fra Venezia til Europa, -ikke bare myter og tro.

¹⁵³ Bouwsma 1973:462

¹⁵⁴ Bouwsma 1973:446

¹⁵⁵ Bouwsma 1968:420-425

¹⁵⁶ Bouwsma 1968:422

Kap. 5 Myten utenfor Venezia

Verkene til de venetianske myteskaperne ble debattert i store deler av Europa, og inspirerte frigjøringsforkjempere, antimonarkister, republikanere og liberale intellektuelle. Dette kapitlet skal undersøke hvordan den venetianske myten påvirket ulike land, med et spesielt fokus på England.

5.1 Et republikansk ideal

All over Europe reflection on the ever free republic of the Adriatic had an inspiring effect on historical and constitutional thinking.¹⁵⁷

Republikker fantes bare unntaksvis i Europa før moderne tid. Når man ser bort fra noen av de antikke greske bystatene, den romerske republikken og de italienske bystatene, er det ikke mange igjen å vise til. Etter at de fleste italienske republikkene i Italia kollapset eller ble underlagt andre stater på 1400- og tidlig 1500-tall, var Venezia en av svært få republikker frem til den franske og den amerikanske revolusjon. Selv om den venetianske staten mistet mye av sin politiske og økonomiske makt på 1600- og 1700-tallet, levde idéen om Venezia videre. Bystaten Venezia levde også videre som et senter for europeisk kultur og fortsatte dermed med å bidra til myten om sin egen fortreffelighet.¹⁵⁸

The government of Venice impressed other Europeans primarily when Italy as a whole was no longer an inspiring spectacle [...]¹⁵⁹

Som en av få kontemporære republikker var Venezia en naturlig inspirasjonskilde for antimonarkister over hele Europa. Det fantes rett og slett få andre modeller for hvordan man kunne organisere et alternativt politisk system. Venezia ble også forbundet med stabilitet, rettferdighet, skjønnhet og rikdom. Republikken i Adriaterhavet kunne dermed være et symbol og et ideal også for europeiske intellektuelle som fremholdt det eneveldige monarkiet som den beste statsformen. Verkene fra Contarini, Gianotti, Guicciardini, Machiavelli, Darida og Sarpi ble debattert rundt om i Europa, og nye verk ble skrevet der man argumenterte for hva man kunne lære av det venetianske eksemplet.

¹⁵⁷ Haitsma Mulier 1980:4

¹⁵⁸ Lane 1973:431, Burke 2000:390-391

Også utenfor Italia utviklet myte og antimyte seg parallelt. For antimyten, se kapittel 6.

¹⁵⁹ Bouwsma 1973:445

I noen tilfeller ble det også gjort mer enn bare å debattere. Da kongedømmet Polen og storhertugdømmet Litauen gikk i union i 1569, opprettet de et samvelde som i følge dem selv oppfylte kravene til en blandet forfatning. Nederlenderne oppgav sin lojalitet til den spanske kongen i 1581 og kjempet med suksess for å få etablert en føderal republikk. Englands parlamentariske ledere henrettet sin konge i 1649 og opprettet et republikansk samvelde.¹⁶⁰ Republikken De Forente Nederlandene og Det polsk-litauiske samveldet skulle vare til 1795, mens Englands republikk bare varte i 11 år. Ideene og prinsippene som lå bak eller vokste frem under den engelske revolusjonen skulle allikevel påvirke engelsk politisk tenkning i lang tid.

Disse republikkene oppstod naturligvis ikke som en konsekvens av den venetianske mytes videreføring i europeiske intellektuelles bevissthet, men det venetianske eksempelet ble en del av en ideologisk debatt som kunne gi politiske konsekvenser. Spesielt i England og Nederlandene var Venezia et *"referansepunkt i den politiske kulturen"*

Republikken De Forente Nederlandene hadde, med Venezia som modell, en svært kreativ historieskrivning for å finne legitimitet for sin nye stat. Nederlandske historikere kunne gå så langt tilbake som de germanske "bataverne" (ca. 100 f.Kr.-300 e.Kr) for å finne historiske argumenter for opprettelsen av en nederlandsk stat. Francois Vrans *Verthoonighe* (1587) startet denne historiske diskusjonen som varte til godt innpå 1700-tallet.¹⁶¹

Venezia var en av de første statene som Nederlandene opprettet politisk kontakt med. Følelsen av republikansk slektskap bandt dem sammen, og denne følelsen ble styrket i det protestantiske Nederland under Venezias konflikt med paven i starten av 1600-tallet. Nederland tilbød også uoppfordret hjelp til Venezia i 1606, i tilfelle konflikten skulle eskalere.¹⁶² Samtidig hadde det diplomatiske forholdet en annen side. Den nederlandske ambassadøren i Venezia, van Aerssen, fikk instruksjonen: *"to pay careful attention to the form of its government and to what profit could be drawn from it for the benefit of these countries."*¹⁶³

¹⁶⁰ Van Gelderen & Skinner 2002(II):2

¹⁶¹ Haitsma Mulier 1980:3-4

"Den Bataviske Republikk" ble også navnet på Napoleons klientstat i Nederlandene i perioden 1795-1806.

¹⁶² Haitsma Mulier 1980:54-55

¹⁶³ Haitsma Mulier 1980:75-76

Det diplomatiske forholdet mellom Venezia og Nederlandene kjølnet utover 1600-tallet, da Venezia ikke ønsket å provosere et Spania som fremdeles hevdet sitt herredømme over Nederlandene. Innad i Nederlandene ble det venetianske eksempelet hyppig debattert. Noe av det som kjennetegnet den nederlandske politiske kulturen, var en utstrakt bruk av politiske pamfletter for å debattere ideologiske og praktiskpolitiske standpunkt. I disse pamflettene og i lengre politiske verk, ble Venezia beundret for sin uavhengighet og frihet; for sitt interne samhold og sin indre fred; for sin storhet, stabilitet og sin politiske oppbygning.

[...] one of the wonders of the world, [...] an old virgin, never changed in figure, never in dignity, little in power, never in government, so old, yet she remains like a child; without a crack or wrinkle of old age to show.¹⁶⁴

Den venetianske staten ble et utgangspunkt for debatt for mange nederlandske politikere og politiske teorister. Blandt de som direkte debatterte den italienske bystaten var Theodorus Graswinckel, Baruch de Spinoza, brødrene De la Court og Hugo Grotius. Et av temaene som gikk igjen var hvilken posisjon den nederlandske *Stattholder* skulle ha. De som støttet tanken om en blandet forfatning pekte mot Venezia og forsøkte å reformere denne posisjonen til noe som kan minne om den venetianske dogen. Et annet tema som gikk igjen var opprettelsen av en nederlandsk versjon av Rådet av 10, som kunne ta kontroll over staten i krisetider.

The republicanism expounded by De la Court and Spinoza was no abstract speculation in their eyes. They had plainly indicated how the regent system in the Dutch Republic should be reformed if it wished to survive.¹⁶⁵

Som nevnt ble Venezia også fremholdt som et ideal var det polsk-litauiske samveldet, også kjent som tonasjonsrepublikken. Unionen mellom kongedømmet Polen og storhertugdømmet Litauen oppstod i 1569 og skulle vare til 1795, da det ble delt mellom Russland, Preussen og Habsburgermonarkiet. Fra 1573 ble kongen valgt av adelen, som utgjorde 6-8 % av den polske befolkningen. I likhet med republikkene Venezia, Genova og Lucca, valgte Polen-Litauen å omtale seg selv som *Serrinisima*, “den mest fredfulle”.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Lambert van Bos *De reysende Mercurius* 1673, sitert og oversatt i Haitsma Mulier 1980:58

¹⁶⁵ Haitsma Mulier 1980:209

¹⁶⁶ Grzeškowiak-Krwawicz 2002:43 - Også den modern republikken San Marino kaller seg for *Serenissima Repubblica di San Marino*

Man kan finne en republikansk ideologi i Polen fra tidlig på 1500-tallet, og denne ideologien skulle bli dominerende fra slutten av 1500-tallet og helt frem til Polen-Litauens undergang. Staten hadde elementer av både demokrati, konstitusjonelt monarki og det man i dag vil kalle føderalisme. For borgerne i Polen-Litauen oppfylte staten kravet til å være en republikk med blandet forfatning.

Following Polybius it was called a mixed government, *regimen mixtum*, because it was made up of three elements: monarchical (the king), aristocratic (the senate) and democratic (the whole of the nobility). Of greater importance than this classification, in use until the eighteenth century, was the conviction that apart from Venice Poland was the sole “true” republic or, as people put it, the free republic.¹⁶⁷

Den polske republikanismen vokste ikke ut av en anti-monarkisme. Kongen hadde fortsatt en opphøyd og viktig rolle innenfor den republikanske ideologien, selv om hans makt delvis ble kontrollert av senatet. Konger ble ofte kritisert, men ikke kongedømmet som institusjon. Republikanismen vokste ut fra et behov hos den polske adelen om å forsikre sin politiske frihet. Det republikanske systemet skulle sikre adelens privilegier og rettigheter, samtidig som adelen også anså det som en frihet å delta i det politiske liv.¹⁶⁸

Polen-Litauen skapte også en egen myte om sin republikk. Dersom republikken led nederlag, var det aldri strukturen som hadde skylden, men enkelte syndebukker, som ble behørig straffet. Feilslått politikk og korrupsjon stammet fra et tap av republikansk dygd hos enkeltmennesket, så politisk reform var aldri nødvendig.¹⁶⁹

5.2 Venezia og England – Venezia i England

After the Venetians themselves, the English played a special role in broadcasting the myth of Venice; they spread the pollen of Venetian propaganda throughout the seventeenth century, when they – like the Dutch – were in active search of laudable and practical political models.¹⁷⁰

Den staten som ble mest påvirket av den venetianske myte var England. Selv om England kun var republikk bare i en kort periode (1649-1660), levde mange av idealene fra Venezia og Renessansen videre i England da den venetianske staten mistet sin innflytelse og makt på

¹⁶⁷ Grzeškowiak-Krwawicz 2002:44

¹⁶⁸ Grzeškowiak-Krwawicz 2002:45-48

¹⁶⁹ Grzeškowiak-Krwawicz 2002:46

¹⁷⁰ Rosand 2001:4

slutten av 1600-tallet og 1700-tallet. Påvirkningen skjedde på både den politiske og kulturelle arenaen, og interessen for Venezia ble etter hvert stor blant Englands intellektuelle.

Synet på Venezia hos engelskmenn i Elizabeth I sin regjeringstid (1558-1603), var i hovedsak likt det man hadde på Italia generelt. Italia ble ansett som den mest avanserte sivilisasjonen i samtiden når det kom til kunst, musikk, litteratur, bankvesen og statsvitenskap. Men Italia ble også ansett som “krybben” til politisk, religiøs og seksuell korrupsjon.¹⁷¹ Engelske holdninger til Italia var dermed ambivalente, men interessen var voksende, og reiseskildringer og andre bøker om regionen var mye lest. På samme måte som at man hadde et ambivalent forhold til Italia, eksisterte også både mytiske og antimytiske oppfatninger av Venezia.¹⁷²

[...] Venice was very well known throughout Europe, long before Shakespeare's time, as a great commercial city-state, with lucrative maritime trade links across the globe, an extensive empire and an unusually diverse and international population. It also had a reputation as one of the most beautiful of modern cities, with exemplary political systems and a remarkable degree of tolerance towards liberty of thought and speech.¹⁷³

Enkelte bøker gav likevel Venezia stor plass. William Thomas sin bok, *History of Italy* fra 1549, ble mye lest i andre halvdel av 1500-tallet. Thomas var imponert over at venetianerne hadde bygd sin by på “*the rudest, unmeetest and unwholesomest place to build upon.*”, samtidig som de hadde mer enn 200 palasser som kunne innlosjert en konge. Thomas beskrev Venezia som et sted nesten uten korrupsjon på grunn av reglene om korte valgperioder og restriksjonene på antall personer fra én familie i komiteene. Venezia ble også beskrevet som “*The seat of just laws, wise rulers and free citizens*” og “*A place of admirable and incomparable beauty*”, av andre skribenter.¹⁷⁴

Engelskmenn så likheter mellom England og Venezia. Begge var maritime stater avhengig av handel. Samtidig var det egenskapene som skilte Venezia og England som fikk mest fokus i Thomas og andres verk. Venezias politiske frihet, stabilitet og rettferdige styresett var egenskaper som mange engelskmenn savnet i det engelske samfunnet.¹⁷⁵

¹⁷¹ Tosi & Bassi 2011:4

¹⁷² Wells 2011:xv-xvii, Tosi & Bassi 2011:1, Holderness 2010:3

¹⁷³ Holderness 2010:135

¹⁷⁴ Holderness 2010:22-23; Holderness 2011:129-130

¹⁷⁵ Tosi 2011:147

Venice [...] served as an intriguing political example, a stable republican city state that formed a pointed and instructive contrast to the uncertainties and exclusive hierarchical order of Tudor England.¹⁷⁶

På det politiske plan hadde Venezia og England størst kontakt etter at Tudor-dynastiet døde ut. Det venetianske interdiktet i 1605-1606 skapte stor interesse rundt om i Europa, men kanskje spesielt i England. Den engelske kongen så på konflikten som en mulighet til å dra Venezia inn i den protestantiske leiren. Kong James I skrev personlig en pamflett for å forsvare Venezias handlinger, og ambassadør Henry Wotton appellerte til venetianerne med deres eget (mytiske) språk for å få dem over til den protestantiske siden. Venezia ble aldri protestantisk, men var i resten av sin tid en av de minst pavetro av de katolske statene.¹⁷⁷

Etter at Contarinis *De Magistratibus* ble oversatt til engelsk i 1598, ble det venetianske eksempelet i større grad debattert politisk i England. Det ble et "referansepunkt i den engelske politiske kulturen", noe som førte til at republikanere og antimonarkister lidenskapelig forsvarte det venetianske eksempelet, mens monarkister angrep det.

Because Venice was such a powerful and multivalent symbol, and [...] was so powerfully analogous to Britain, the audience for these accounts was prodded to take sides, because their attitude toward Venice, toward its history, politics, and culture, was an index of the perception of those of their own nation.¹⁷⁸

Det var steile fronter, men Venezia ble oftere vist til som et positivt eksempel enn et negativt i perioden 1600-1650.¹⁷⁹ Begge sider støttet allikevel opp om deler av det venetianske prinsippet om politisk frihet. *"For Englishmen, at least, liberty became the essential quality of Venetian political life."*¹⁸⁰

Antimonarksime var ikke drivkraften bak opprettelsen av det polsk-litauiske samveldet og den nederlandske republikken, men det var sentralt i utviklingen som førte til det engelske samveldet. Det var ingen sentrale aktører før eller i den pDet ble det ofte henvist til forskjellene mellom den engelske kongen og den venetianske dogen og mellom monarki og blandet forfatning.

¹⁷⁶ Hadfield 2011:68

¹⁷⁷ Eglin 2001:1

¹⁷⁸ Eglin 2001:3

¹⁷⁹ McPherson 1990: 47-49

¹⁸⁰ Muir 1981:52

If one could have a Doge-like monarch, subject to election and bereft of prerogative powers, this might offer the best prospect of assuring the right combination of public order and civil liberty.¹⁸¹

At denne parallellen kom til overflaten, var også delvis selvforkyldt av kong Charles I. Han hadde i starten av 1640-tallet blitt utfordret på en del sentrale politiske punkter, bl.a. hans vetorett i parlamentets saker. Kongen svarte parlamentet i 1642 (etter at borgerkrigen hadde begynt), i *His majesty's answer to the nineteen propositions of both Houses of Parliament*. Charles I hevdet at uten vetoretten ville han bli “*reduced from the status of a King of England to a mere Duke of Venice.*” Når selv kongen gjorde denne sammenligningen mellom konge og doge, åpnet det for at flere kunne trekke denne parallellen.¹⁸²

The king capitulated in theory [...] suffice it to say that the king's position was quickly compared to that of the Doge of Venice. The comparison had been made before, but now the radical leaders took it quite seriously.¹⁸³

Det engelske samveldet varte bare i 11 år, men de ideologiske debattene som den førte med seg skulle definere engelsk politisk debatt i flere århundrer. Det venetianske idealet ble fremdeles henvist til og debattert. Enkelte politiske debattanter hevdet at England og Storbritannia representerte videreføringen av den venetianske republikken, og at de var mer fremragende enn Venezia i storhetstiden.¹⁸⁴

Throughout the seventeenth century – and on into the nineteenth – the English would carry the banner of St. Mark, especially as they sought to define and defend political positions during their own historical crises.¹⁸⁵

5.3 Den venetianske myte i engelske verk

Når jeg velger å ha et eget underkapittel om Venezia i engelske verk, er det for å understreke Englands betydning i videreformidlingen og omformingene av den venetianske myte. Med bakgrunn i engelske verk kan man studere hvilke deler av myten som påvirket engelskmennenes oppfatninger av Venezia, men også hvordan direkte eller indirekte

¹⁸¹ Van Gelderen & Skinner 2002(I):3

¹⁸² Haitsma Mulier 1980:45-46

¹⁸³ Haitsma Mulier 1980:46

¹⁸⁴ Eglin 2001:4

¹⁸⁵ Rosand 2001:38

beskrivelse av Venezia i seg selv fungerte som bærere av myten. Jeg vil i denne delen trekke frem den engelske oversettelsen av Contarinis *Magistratibus* fra 1598; studere bildene av Venezia i William Shakespeare og Ben Jonsons skuespill fra ca. år 1600; samt debattere verkene til James Howell og Harrington under det engelske samveldet på 1650-tallet.

Som i flere andre europeiske land startet debatten om Venezia med Contarinis verk. *Magistratibus* ble oversatt til engelsk i 1598 av sir Lewes Lewkenor, og utgitt sammen med andre tekster om Venezia i *History and Commonwealth of Venice*. Lewkenor selv hadde ikke vært i Venezia, så fremstillingen av Venezia kan tolkes som “*The Myth of Venice in its pure form, not distorted to any great extent by Lewkenor’s experiences, personality or idiosyncrasies.*”¹⁸⁶ I tillegg til *Magistratibus* inneholdt også Lewkenors verk utdrag fra Gianottis verk; den florentinske historikeren Giustianinis beskrivelser av Venezias opprinnelse; en geografisk beskrivelse hentet fra en tysk reiseskildring; samt to italienske “turistguider”.¹⁸⁷ Alle disse tekstene var sterke bærere av den venetianske myten, og satt Venezia i et svært godt lys. Lewkenors verk skulle danne utgangspunktet for oppfattelsen av Venezia for både engelske politikere og skjønnlitterære skribenter.¹⁸⁸

På 1990- og 2000-tallet er det skrevet flere bøker og artikler som omtaler William Shakespeares og Ben Jonsons skuespills forhold til Venezia.¹⁸⁹ Av utgivelser fra de siste 10 år som omtaler den venetianske myte, virker det som om flere handler om Shakespeares skuespill enn om alle andre tema til sammen. Mengden av forskningslitteratur om den venetianske myte og Shakespeare må ikke tolkes som at dette er “den mest sentrale” delen av den venetianske myte, men heller forklares med den store interessen for Shakespeare.

I perioden rundt år 1600 skrev Shakespeare to skuespill der Venezia hadde en sentral posisjon, mens Jonson skrev ett. Dette er henholdsvis Shakespeares *The Merchant of Venice* (1596-1598) og *Othello: The Moor of Venice* (1603/1604), samt Jonsons *Volpone* (1606). Skuespillene kan tolkes på flere plan, og noen av disse er viktige for denne oppgaven.

¹⁸⁶ McPherson 1988:461

¹⁸⁷ McPherson 1988:461-465

¹⁸⁸ McPherson 1988:466

¹⁸⁹ McPherson 1990, Holderness 2010, Tosi & Bassi [red] 2011

Starten av 1600-tallet var en periode som var betydningsfull for utviklingen av europeiske stater fordi staters natur for første gang ble debattert generelt i samfunnet. Shakespeare var viktig i denne sammenheng fordi:

The history plays of Shakespeare explored before a wide audience the nature of the body politic and the gulf between the rhetoric fed to the mob and the realities of power and ambition.¹⁹⁰

William Shakespeares skuespill var svært populære i både i hans samtid og ettertid. Man kan vanskelig underdrive hvor viktig hans verk har vært for engelsk språk, drama og litteratur. Shakespeares beskrivelser og formuleringer har påvirket tanker, oppfatninger og holdninger i generasjoner. Studiet av Shakespeare er interessant både fordi deler av den venetianske myten ble en del av skuespillene, men også fordi skuespillene fikk et så stort publikum at de har videreformidlet myten i flere århundrer etter at skuespillene ble laget.

The degree of political interest in Venice was generating in the English at the time [ca. 1600] was indeed remarkable, and their cultural construct of Italy can also be seen as the projection of English fears of political instability and political aspirations. In the plays under examination, Venice is constructed as a puzzle of utopian and dystopian qualities that gives a hint of what England might become and the ways in which it could deal or was already dealing with internal and external conflicts.¹⁹¹

Det første punktet som er bemerkelsesverdig ved Shakespeare og Jonsons skuespill, er hvor mye disse engelskmennene visste om samfunnet og geografien i Venezia, når de sannsynligvis aldri hadde reist dit selv. *Othello* og *Volpone* ble satt opp for første gang etter at Lewkenor oversatte Contarini, men *Merchant of Venice* kom forut for denne utgivelsen. Det spekuleres i om Shakespeare kan ha lest et av Lewkenors tidlige utkast, eller om han hadde språkkunnskaper nok til å lese den latinske, italienske eller franske versjonen.¹⁹² Dette blir uansett bare teorier som vanskelig kan bevises, da man vet for lite om Shakespeares personlige liv. Dersom han ikke leste Contarini før han skrev *Merchant of Venice*, blir Shakespeares kunnskaper om Venezia enda mer imponerende og bemerkelsesverdige. Jonson hadde i alle fall lest Contarini. Når *Volpones* karakter “Sir Politic” snakker om sin ankomst til

¹⁹⁰ MacKenney 2000:186

¹⁹¹ Tosi & Bassi 2011:7-8

¹⁹² Holderness 2000:19-20, McPherson 1990:16

Venezia sier han at “*Within the first week of my landing here all took me for a citizen of Venice [since] I had read Contarine.*”¹⁹³

I *The Merchant of Venice* kommer spesielt myten om “det rettferdige Venezia” frem. Den kristne handelsmannen og den jødiske pengelåneren er ikke likemenn i de venetianske gatene, men i rettsalen er det likhet for loven. Den venetianske domstolen fremstilles som streng, men rettferdig. Denne likheten og rettferdigheten var det nok mange i England som ønsket seg. De ønsket seg frihet fra tilfeldig og forhastet maktutøvelse fra sin monark. De ønsket seg den juridiske beskyttelsen de mente de fant i Venezia.

While Shakespeare had shown how justly the law was applied in Venice, his contemporaries delighted in all the ingredients of the myth [...] ¹⁹⁴

Når man skal gå fra det skjønnlitterære til det politiske, er det spesielt to verk fra Samveldetiden som må trekkes frem. Både James Howells *Survay* fra 1651 og James Harringtons *Oceana* fra 1656 anbefalte det venetianske eksempelet som noe England burde etterstrebe.¹⁹⁵

Howells verk var en kombinasjon av historieskrivning og lovprisning av den venetianske staten. Han baserte seg nesten utelukkende på historieskrivningen til Paolo Sarpi, og gjentok de mytiske egenskapene ved Venezias skjønnhet, frihet og vise statsoppbygning.¹⁹⁶ Howells verk var ikke bare deskriptivt, men oppfordret til sammenligning mellom Venezia og England.¹⁹⁷

Harrington skrev tidlig i sitt verk at hans lærere var Gianotti og Machiavelli. Samfunnet som ble beskrevet i *Oceana* ble dermed et forsøk på å forene Gianottis bilde av Venezia med Machiavellis lærdommer fra Romerriket, samtidig som Machiavellis innvendinger generelle innvendinger mot den venetianske staten måtte overvinnes. For Harrington var en blandet forfatning med aristokratisk overvekt i den daglige administrasjonen, den statsformen som best skapte og opprettholdt stabilitet. Samtidig

¹⁹³ McPherson 1990:17

¹⁹⁴ Haitsma Mulier 1980:46

¹⁹⁵ Fulle tittel: “*Survay of the Signorie of Venice, of her admired policy and method of government*”
“*The Commonwealth of Oceana*”

¹⁹⁶ Muir 1981:53

¹⁹⁷ Haitsma Mulier 1980:47

fremholdt han viktigheten av å ha en form for “diktator” (etter modell av Rådet av 10) som kunne ta styringen for et avgrenset tidsrom i ekstraordinære situasjoner.¹⁹⁸

I Harringtons *Oceana* stammet statens suverenitet fra et stort råd valgt blant borgere med eiendom, men de stemte kun over lover som fra før var foreslått og debattert i et Senat valgt av folket. Senatorposisjonene skulle roteres i aristokratiet. Hemmelige skriftlige avstemninger, etter modell fra Venezia, skulle sikre systemet mot korrupsjon. Det var i Senatet at debatten skulle foregå, mens borgerrådet skulle velge representanter og stemme over saker uten større debatt. *What convenience is there for debate in a crowd, where there is nothing but jostling, treading upon one another and stirring of blood?*¹⁹⁹

Oceana utviklet videre flere av de politiske prinsippene som Venezia i følge myten hadde ble bygd rundt. Mens Machiavelli og flere andre hadde hevdet at republikker ikke kunne ekspandere uten å falle i ruin, mente Harrington at *Oceana* hadde en moralsk plikt til å dele sine gode institusjoner med andre nasjoner. Det venetianske systemet med loddtrekninger, hemmelig avstemning og rotasjon av posisjoner var viktig for å holde Harringtons utopiske stat korrupsjonsfri og rettferdig. Harrington understreket viktigheten av at Oceanas borgere kunne treffe beslutninger uavhengig og uforstyrret fra tanker om egeninteresse.²⁰⁰

5.4 Etter det engelske samveldet

Harrington's ideas remained – to be sure not unrevised – a part of the political discussion into the eighteenth century. The myth of Venice as he had reshaped it thus survived as well.²⁰¹

England kan også beskrives som et stoppested på den venetianske mytens vei fra Venezia til USA. De amerikanske grunnlovsfedrene debatterte ikke Gianotti og Contarini, men gjennom Harrington, Howell og andre skribenter fant statsprinsipper fra Venezia veien til USA. Tekster fra Sarpi, Darida og den generelle politiskteoretiske debatten der eksempelet Venezia lå som et bakteppe, inspirerte enkelte av de amerikanske statsfedrene.

¹⁹⁸ Haitsma Mulier 1980:49; Muir 1981:54

¹⁹⁹ Harrington sitert i Scott 2002:76

²⁰⁰ Haitsma Mulier 1980:51-52

²⁰¹ Haitsma Mulier 1980:53

Politisk frihet var viktig for intellektuelle i de amerikanske koloniene lenge før den amerikanske revolusjonen. William Brewster hentet inspirasjon fra Paolo Sarpi og *The History of Trent* var en av bøkene han tok med seg til Amerika.²⁰² William Penn adopterte flere av Harringtons modeller i planene for grunnlovene for Pennsylvania og New Jersey. Spesielt aspektene som handlet om valg, som igjen var hentet fra Venezia, skulle fungere som en sikkerhet mot korrupsjon.²⁰³

Man kan også foreta sammenligninger mellom den amerikanske og venetianske grunnloven når det gjelder fokuset på frihet, maktfordeling og republikanisme. Amerikanernes dyrkelse av sine grunnlovsfedre drar assosiasjoner til venetianernes forherligelse av sine forfedres visdom, som kommer frem spesielt i Gianottis verk.²⁰⁴

Samtidig var det grenser for hva amerikanerne kunne adoptere av skriftene til Harrington og andre republikanske teoretikere. Alternativet til monarki hadde fra oldtidens Hellas til det engelske samveldet blitt funnet blant adelen og aristokratiet. Et slikt aristokrati eksisterte ikke i de amerikanske koloniene. Det fantes de som tok til ordet for å opprette en amerikansk adel som over tid ville inneha de dygder man forventet av en slik stand. Men denne tanken fikk hovedsakelig bare støtte fra enkelte landeiere fra Virginia.²⁰⁵

Det gjentas flere steder i forskningslitteraturen om den venetianske myte at den påvirket de amerikanske grunnlovsfedrene og den amerikanske grunnloven. Historikerne er samtidig lite konkrete på graden av denne påvirkningen. Jeg har ikke funnet artikler eller bøker som tar dette opp. Dette kan tyde på at det er et stort område i studiet av den venetianske myte som enda ikke er kartlagt.

For nearly a century following the fall of Venice in 1797, historians, enchanted by the ideal of a polity that had endured for five hundred years [...]²⁰⁶

Man kan finne den venetianske myten i England, selv etter at Venezia gikk under som suveren stat. Et eksempel på dette finner vi i William Wordsworths klassiske sonete *On the Extinction of the Venetian Republic* fra 1802:

Once did she hold the gorgeous East in fee;

²⁰² Bouwsma 1968:626

²⁰³ Haitsma Mulier 1980:53

²⁰⁴ Holt: Flere likheter, fremhev dette. Viktig!

²⁰⁵ Pocock 1975:514-515

²⁰⁶ Rösch 2000:67

And was the safeguard of the West: the worth
Of Venice did not fall below her birth,
Venice, the eldest Child of Liberty.
She was a maiden City, bright and free;
No guile seduced, no force could violate;
And, when she took unto herself a mate,
She must espouse the everlasting Sea.
And what if she had seen those glories fade,
Those titles vanish, and that strength decay;
Yet shall some tribute of regret be paid
When her long life hath reach'd its final day:
Men are we, and must grieve when even the Shade
Of that which once was great is pass'd away.²⁰⁷

Vi kjenner godt igjen den tradisjonelle myten i dette diktet, noe som viser at myten fortsatt levde i engelsk tankegang tidlig på 1800-tallet. Wordsworths dikt er velkjente og har blitt brukt i både norsk og britisk skoleundervisning.

Ett aspekt som for denne oppgaven er nytt, er Venezia som “Vestens beskytter.” Venezias var ofte i krig med osmanerne. En av de mest kjente av disse krigene skjedde tidlig på 1570-tallet. I slaget ved Lepanto i 1571 var Venezia en stor bidragsyter i allianse av kristne riker. Den undertallige kristen flåten knuste en stor osmansk flåte i dette slaget, og det ble både i samtiden og i ettertiden dratt frem som en viktig begivenhet. Slaget ved Lepanto blir betegnet som tidspunktet der osmanerne og Islams ekspansjon inn i Europa ble stoppet. Når Wordsworth skriver om at Venezia var vestens beskytter er slaget ved Lepanto en viktig hendelse å henvise til.

Samtidig kan vi si at dette blir en mytisk fremstilling av Venezias forhold til osmanerne og muslimske riker. Venezia var en av de europeiske statene med mest kulturutveksling, handel, kommunikasjon og ideutveksling med muslimske land. Bystaten var til stadighet i konflikt med osmanerne, og vestlige stater påberopte seg ofte et hellig formål når man var i krig med disse. Dette var sannsynligvis et grep for å få oppslutning rundt og *casus belli* for kriger som hadde helt andre motiver. Når osmanerne utropes til Venezias største fiende, blir det en feilaktig fremstilling. Spania, Frankrike, den tyske-romerske

²⁰⁷ Wordsworth 1802

keiseren og Østerrike ble ansett som vel så store trusler av den venetianske eliten på ulike tidspunkt, og det var til slutt Frankrike som førte til Venezias undergang.

Kap. 6 Antimyten

I kapittel 4 og 5 har jeg beskrevet den venetianske mytes utvikling fra dens opprinnelse i det venetianske samfunnet, til den politisk-teoretiske posisjonen den fikk i Europa og USA i tidlig moderne tid.

Parallelt med opprinnelsen og utviklingen av denne positive myten eksisterte det også en “antimyte” som satte Venezia i et svært negativt lys på ulike måter. Denne myten ble skapt av Venezias fiender på 1400-tallet, men også denne myten har utviklet seg på flere måter, og har hatt ulik betydning til ulike tider.

6.1 Antimyten opprinnelse og den udødelige stat

Yet Venice has not always been represented in a positive light. Alongside the view that Venice was an open, just, tolerant, and benevolent republic, a countermyth portrayed Venice as a repressive state, harshly governed by a decadent and secretive oligarchy. [...] These two powerful representations – one a myth that idealizes Venice, the other an antimyth that vilifies it – have played a decisive role in shaping the way scholars approach Venice, its history, and its civilization.²⁰⁸

Den venetianske myte omtaler i stor grad Venezia i positive ordelag. I løpet av 1400-tallet vokste det frem en motpol til denne myten. Man kan spore antimyten helt tilbake til verket *Dragmalogia de eligibili vitae genere* av Giovanni Conversino da Ravenna, som var aktiv i Padua mellom 1390 og 1405.²⁰⁹ Men i likhet med “den positive myten”, fikk ikke antimyten sin fulle artikkel før senere. Når dette skjedde, beskrev antimyten den venetianske stat og det venetianske samfunn som autoritært, barbarisk, til hinder for økonomisk tilpasning og enten kjettersk, eller gjennomsyret av kristen trangsynthet av verste sort.²¹⁰

Den venetianske antimyte brukes først og fremst om en oppfatning som vokste frem i andre italienske bystater i takt med Venezias ekspansjon i “Terraferma”, det norditalienske fastlandet. Venezia, som i de foregående århundrene hadde fått kontroll over øyer og kystområdet øst for Italia, ekspanderte på 1400-tallet på det italienske fastlandet. Venezia ble ansett som en trussel av de andre italienske bystatene og av paven. Det vokste frem en

²⁰⁸ Martin & Romano 2000:3

²⁰⁹ Muir 1981:49

²¹⁰ Grubb, 1986:44

oppfatning om at Venezia ønsket å kopiere Romerriket ved å underlegge seg hele Italia, og med sin overlegne statsoppbygning, mente de italienske statene også at Venezia kunne klare å gjennomføre det.²¹¹

Et av de spesielle aspektene ved antimyten, er at den i stor grad bruker samme terminologi og struktur som den opprinnelige myten. Dette gjorde at den til en viss grad forsterket enkelte oppfatninger som lå i den venetianske myte. Et eksempel er pave Pius II sin uttalelse på midten av 1400-tallet.

[Venetians] wish to appear Christians before the world but in reality they never think of God and, except for the state, which they regard as a deity, they hold nothing sacred, nothing holy. To a Venetian, that is just which is good for the state; that is pious which increases the empire.²¹²

Selv om en slik uttalelse malte et bilde av venetianerne som ukristelig og kjetersk, ligger det også i bunn at venetianerne ofret alt for staten. Venezia var en trussel, nettopp fordi republikken hadde blitt så mektig gjennom god styring.

Niccolò Machiavelli blir ofte dratt frem som en av dem som hadde en sterk antimytisk overbevisning. Selv om han beundret den venetianske staten på enkelte områder, dukket Venezia som oftest opp som et negativt eksempel i hans verk. Mest kjent er nok hans angrep på den venetianske avhengigheten av leiesoldater i *Fyrsten*, men han er gjennomgående kritisk også i andre verk.

He thought Venice arrogant in prosperity, but weak and cowardly in adversity, and he judged their state to have been a threat to the political stability of Italy before 1494, because of its expansionism and aspirations to the “monarchia d’Italia”.²¹³

I artikkelen *The Immortal Republic 1494-1530* gir Robert Finlay en svært interessant vinkling på hvordan den Venetianske antimyten påvirket realpolitikken i Italia. På denne tiden hadde Venezia utvidet sine territorier på fastlandet og flere italienske bystater var svært bekymret for at Venezia skulle få et permanent fotfeste og posisjon som stormakt i Nord-

²¹¹ Muir 1981:49

²¹² Finlay 1999:937

Det må nevnes at Pius II var fra bystaten Siena, og hadde lojaliteter til de som så på Venezia som en ekspanderende trussel.

²¹³ Gleason 1993:120

Italia. For å frigjøre byene som Venezia hadde underlagt seg, inviterte flere av de andre bystatene Europas største stormakt, Frankrike, til å invadere Nord-Italia.²¹⁴

En slik invitasjon ble ikke sendt uoverveid. Frankrike hadde lenge hatt et ønske om å kontrollere de rike byene i Nord-Italia, og det var mange negative aspekter ved å ha en slik stormakt som nabo. Men Venezia ble allikevel sett på som en større trussel.²¹⁵

Tanken bak å invitere Frankrike til Italia var enkel og utrolig sett fra vår tid. De andre italienske byene så på Venezia som en evig stat, som med sin stabile statsstruktur aldri ville miste de erobrede byene gjennom maktskifter, opprør eller lignende. Franske len som ikke lå på fransk jord var forgjengelige. Ved en konges død, kunne de italienske byene lett bryte med kongedømmet; ved opprør i byene var det tid- og ressurskrevende å gjeninnnta byene, spesielt dersom de andre italienske byene ikke støttet en ny invasjon. Eventuelt kunne de italienske byene bli gitt i len til den franske kongens slektninger eller andre som hadde gjort den franske tronen en tjeneste. Over tid ville da tilknytningen til Frankrike forsvinne. Dersom Venezia fikk beholde byene, så man derimot for seg at de ville bli venetianske til evig tid. Dette var en farlig tanke for de andre italienske bystatene.

I denne forbindelse kan man vise til konklusjonene av en debatt ved en bankett i Roma i 1504, der man diskuterte hva som var verst, at italienske bystater ble underlagt franskmenn, spanjoler eller Venezia.

[I]t was a drawback for a time to be gobbled up by the barbarians, whose nature, however was such that they could not remain long in Italy, yet one could never hope to be liberated from the Venetians.²¹⁶

Det var tre grunner til at Venezia ble sett på som en større trussel enn Frankrike, den tyske keisermakta, og Spania. For det første hadde stormaktene i de to foregående århundrene forsøkt, men ikke klart, å få fotfeste i regionen. Å beholde territorier i Italia, krevde konstante investeringer av tropper og penger over lengre tid. Dette var noe kongedømmene ikke hadde ressurser til. I det 15. århundre hadde det skjedd en gradvis økning av venetianske territorier på det italienske fastlandet, og utviklingen virket irreversibel. For det andre var Venezia en større trussel fordi de kunne "kunsten å styre". Dette har selvfølgelig en nær tilknytning til

²¹⁴ Finlay 1999:932-934

²¹⁵ Muir 1981:49

²¹⁶ Finlay 1999:933

mange av de aspektene ved den venetianske myten som vi allerede har sett på. For det tredje var Venezia en tidløs stat. Her kan man igjen nevne at myten lokaliserte Venezias opprinnelse 1000 år før dette skjedde, og at republikken var antatt å ha hatt samme struktur i mange århundrer.²¹⁷

Ideen om at Venezia var "udødelig", kan sees på både som et resultat av myten og av antimyten. Både gjennom myten og antimyten gav Venezia inntrykket av innha attributter av å være en stat, der myndighetene jobbet kontinuerlig for republikkens beste. Både Venezias "perfekte" grunnlov og venetianernes diplomatiske intriger, gjorde staten sterkere.

Antimyten stod sterkt i Italia da Venezia startet sin italienske ekspansjon på slutten av 1400-tallet, men avtok i styrke i takt med Venezias svekkelser på 1500-tallet. I en periode etter slaget ved Lepanto i 1571, er det vanskelig å finne eksempler på antimytiske holdninger. I dette sjøslaget, der en allianse av kristne riker slo tilbake en tallmessig overlegen osmansk armada, spilte Venezia som nevnt en avgjørende rolle. Et resultat var at Venezia igjen ble tatt inn i det gode selskap som en partner i italiensk politikk mot osmanerne.

Den politiske antimyten om Venezia som ekspansiv, ukristelig og grådig, utviklet seg på nytt på 1600-tallet, og dukket opp i en ny form i den europeiske politisk-teoretiske debatten etter at Contarini, Gianotti m.fl. brakte myten ut i Europa. Richard MacKenney mener at Venezia forandret seg i perioden mellom det pavelige interdiktet i 1606 og starten av trettiårskrigen i 1618.²¹⁸ Fra å fremstå for omverdenen som en idealistisk forsvarer av republikansk politisk frihet under konflikten med Roma, ble Venezia gradvis mer styrt gjennom hemmelighold og prinsipper av "*raison d'État*". Alle midler kunne bli tatt i bruk for å få gjennomslag for venetianske politikk på internasjonalt nivå. Den gamle humanistiske retorikken begynte å virke naiv i møtet med en stadig mer truende verden styrt av kynisme og makt.²¹⁹

Denne endringen førte til at flere kom til å se på Venezia som et undertrykkende og hemmelighetsfullt tyranni, styrt av det mektige Rådet av 10. Siden den venetianske myten fremholdt at den staten aldri endret på sitt styresett, førte det igjen til at flere konkluderte med at Venezia alltid hadde vært et slikt tyranni. Antimytiske holdninger om at Venezia var

²¹⁷ Finlay 1999:934-936

²¹⁸ MacKenney 2000:185

²¹⁹ MacKenney 2000:187

undertrykkende og “machiavellisk”, fikk dermed en historisk tyngde nettopp på grunn av den venetianske mytens retorikk.²²⁰

6.2 Antimyten i Europa

[The countermyth] pictured Venetian government as a tyrannical oligarchy maintained by a terrifyingly efficient use of spies, tortures, and poisons.²²¹

Etter at Venezia mistet sin plass som stormakt i første halvdel av 1500-tallet, finner man antimyten hovedsakelig i europeiske politisk-teoretiske verk. Siden Venezia var en av få republikker, ble staten både et eksempel som antimonarkister forsvarte, og et eksempel som monarkister angrep. Selv om man finner antimytiske holdninger og beskrivelser i flere land, hadde antimyten flest talspersoner i Frankrike. Når faglitteraturen drar frem personer med fremtredende antimytiske holdninger nevnes gjerne Jean Bodin (1530-1596), Abraham Nicolas Amelot de La Houssaye (1634-1706), Jean-Jacque Rousseau (1712-1778) og Pierre Daru (1767-1829).²²² At antimyten har stått sterkest i Frankrike er naturlig, da det var her teoriene rundt monarkisme og enevelde stod sterkest, spesielt på slutten av 1500-tallet og på 1600-tallet.

To challenge the myth of Venice with its countermyth, a vision of a sink of vice ruled by a despotic oligarchy, was to stand for order and hierarchy, for Church and King.²²³

Allerede før Jean Bodins tid, hadde franskmenn langet ut mot Venezia. I følge des Belges (1510) hadde venetianerne behandlet sin doge dårlig, lagd pakter med kirkens fiender og fått herredømme over norditalienske områder på falske premisser. Marot mente det ikke var rart at fred hadde flyktet fra slikt et sted og endt opp i Frankrike.²²⁴

The anti-myth was most prominent in monarchical France, where Venetian ideals had small chance of countering the dominant absolutist tendencies of late sixteenth- and seventeenth-century political thought. It was most coherent in the writings of Jean Bodin, the seminal theorist of sovereignty. Bodin's reputation as an original thinker stemmed in large part from his

²²⁰ MacKenney 2000:188

²²¹ Lane 1973:89

²²² Carrithers 1991; Povolo 2000; Grubb 1986; Gilmore 1973

²²³ Eglin 2001:4

²²⁴ Haitsma Mulier 1980:36

refutation of a favorite Renaissance truism, namely, that the optimal state had a mixed government. In this task Bodin's target was the work of Gasparo Contarini.²²⁵

Det er imidlertid Jean Bodins teorier som har fått mest oppmerksomhet, både i samtiden og i ettertiden. Hans teorier går i korte trekk ut på at en hver stat har kun én suveren del som all makt utgår fra. Jean Bodin gikk til angrep på Contarinis og Gianottis verk og spesielt på ideen om at Venezia hadde en blandet forfatning. Bodin hevdet at siden lovene og valgene av personer til Senatet, magistratene og Doge-vervet utspang ut fra Storrådet, var Storrådet det suverene organet i Venezia. Bodin påpekte at selv om venetianske adelsmenn var de eneste "borgerne" i Venezia, utgjorde de kun en liten del av befolkningen. Storrådet var derfor ikke et "demokratisk" organ slik Contarinis beskrev det, men derimot et aristokrati, noe monarkisten Bodin anså som mindreverdige i forhold til eneveldet. Bodin viste også til de mange endringene som den venetianske staten faktisk hadde gjennomgått, og undergravde dermed myten om den antikke og stabile venetianske stat. Samtidig framholdt han at Frankrike var den mest antikke stat, da den hadde overlevd i 1200 år.²²⁶

He spared no praise for the wisdom of the patriciate and the liberty which he saw there in general. In that regard, he used motifs from the myth. But at the same time he did everything he could to slight Venice in favor of France and thus destroyed a number of the myth's most cherished components.²²⁷

Selv etter at Bodin gav ut sine verk, holdt Contarinis syn på den blandede statsforfatningen i Venezia stand.²²⁸ Det må samtidig nevnes at også Contarini spredde enkelte antimytiske holdninger gjennom sitt verk. Contarini hadde mente at Venezias styrke og storhet stammet fra dens fokus på handel og det merkantile, og var dermed sterkt kritisk til Venezias ekspansjon i Italia. Dette var et argument også for flere av de antimytiske forfatterne.²²⁹

Amelot de La Houssaye gav i 1676 ut *Histoire du gouvernement de Venise*. Verket var så kritisk mot Venezia at den venetianske ambassadøren krevde at Houssaye måtte bli fengslet.²³⁰

²²⁵ Muir 1981:50

²²⁶ Gilmore 1973:440-442; McPherson 1990:33; Haitsma Mulier 1980:41

²²⁷ Haitsma Mulier 1980:42

²²⁸ McPherson 1990:33

²²⁹ Gleason 1993:113; Libby 1973:29

²³⁰ Carrithers 1991:250 – Houssaye ble fengslet og skulle sone i 6 måneder, men han slapp ut etter bare 6 uker.

He began by calling Venice "a master work of politics" and "the finest government in all Europe," but before he was through he had also debunked much of the reigning mythology and laid bare the clever ruses by which Venice's oligarchs retained their largely unchecked power.²³¹

I 1797 overga Venezia seg til Napoleon og mistet dermed sin suverenitet. Selve byen ble først innlemmet i Østerrike, og deretter i det forente Italia. Dermed gikk myten om Venezia fra å være fortellingene om noe aktuelt og eksisterende, til å bli minner og fortellinger om en storslagen fortid. I perioden 1800-1950 stod kampen om venetiansk historieforståelse mellom en mytisk og antimytisk forståelse. I dag kaller man gjerne dette for et paradigme som man gradvis kvittet seg med i etterkrigstiden.

I "konkurransen" med den mytiske oppfatningen av Venezia, ble også antimytiske fremstillinger dratt frem i etterkant av Venezias undergang. En av disse kom fra franskmannen Pierre Daru. Daru hadde selv deltatt i Napoleons maktapparat, og var dermed påvirket av strukturene og mentaliteten i den franske staten.²³² Verket angrep venetiansk historietenkning på mange områder, men kildene Daru brukte gjorde at han kom med flere faktafeil.

Pierre Daru's book was received with deep irritation in Venice. [...] It proved easy enough to point out errors in a work that relied on apocryphal sources [...] Yet Daru's historical analysis touched a nerve. It pitilessly sliced through a drama whose last act, already written, had not yet been absorbed and whose outline still lacked definition.²³³

Den venetianske aristokraten Domenico Tiepolo forsøkte å overtale Daru til å gi ut en ny utgave av sitt verk der de mest åpenbare feilaktige påstandene ble endret. Da dette ikke skjedde, gav han i 1828 ut et verk med undertittelen *Corrections of Some Errors Discovered in the Venetian History of Monsieur Daru*.²³⁴

Jeg har funnet lite forskningslitteratur som tar for seg den venetianske antimyten i detalj. Antimyten blir for det meste nevnt i korte referanser, i brede generaliseringer og som en bakgrunn for annen diskusjon. For meg blir det ofte vanskelig å skille mellom det som er legitim kritikk av den venetianske staten, legitim kritikk av den venetianske selvoppfattelsen, ideologiske uenigheter om hva som er den beste statsformen, og regelrette antimytiske

²³¹ Carrithers 1991:250-251

²³² Povo 2000:492

²³³ Povo 2000:497

²³⁴ Povo 2000:498

holdninger. Eksemplene som blir gitt virker ofte som om de er tatt ut av kontekst, og kan like gjerne tolkes som eksempler på en fargerik språkdrakt, enn som eksempler på antimytiske holdninger.

6.3 Stagnasjon og dekadanse

Venice's decline and decadence [...] the fresh myth that started to take shape in the eighteenth century as Venice seemed increasingly pleasure-loving and politically impotent – yet still survived.²³⁵

Når Venezia møtte kriser, fikk ofte de ledende menn i oligarkiet skylden. Man finner bl.a. dette i de bevarte dagbøkene til aristokraten Girolamo Priuli som skrev i perioden etter slaget ved Agnadello. Han hevdet at forsømmelse og moralsk korrupsjon fra de ledende aristokratene hadde ført til dette nederlaget. De ledende menn i republikken forsømte sin utøvelse av justis, slo ikke ned på homofili, de stengte ikke nonneklostre som fungerte som bordell, lovene som forbød personlig luksus ble glemt etter en uke, og grådighet hadde skaffet byen fiender i resten av Italia.²³⁶

Denne moralske antimyten fortsatte å gro parallelt med Venezias økonomiske og politiske stagnasjon og regresjon. En tradisjonell forklaring på denne tilbakegangen er nettopp at Venezia var blitt dekadent. Venezia, det venetianske samfunn og den venetianske eliten skal gradvis ha snudd ryggen til de tradisjonelle venetianske verdiene som man finner i den mytiske fremstillingen. Konklusjonen var rett og slett at den kontemporære ledelsen ikke oppfylte de idealene som tidligere lederskap hadde overholdt i tusen år. Den venetianske myte ble det som lederskapet måtte måle seg mot.

The view that moral corruption was the decisive reason for the decline of Venetian power was not only expressed by private citizens but was an officially held and recognized thesis.²³⁷

Venezia var en del av “the Grand Tour”, en kulturell opplæringsreise for bemedlede, yngre menn fra den nordeuropeiske overklassen, spesielt fra England. Noen brukte selvfølgelig denne reisen som en dannelsesreise og studerte kunst, kultur, musikk og språk.

²³⁵ Bull 1980:69

²³⁶ Gilbert 1972:274-275

²³⁷ Gilbert 1972:277

"The Grand Tour" inspirerte diktere, malere og andre kunstnere, men vekket også en politisk interesse hos flere unge menn.²³⁸

For andre var reisen kun en fornøylesreise der man kunne meske seg i sine lyster. Venezia ble kjent for sine bordeller, fester og villige damer. På 1700-tallet beskrives Venezias casino som mer populært en byens teater.²³⁹ Spesielt gjorde Venezias storslåtte karneval byen kjent for sin dekadens, også i England, der den positive myten generelt stod sterkest. James Howell understreket at man i Venezia fant ekstremene, av både personlige laster og dygder; kjærlighet og hat; ateisme og religiøsitet.²⁴⁰

Rehearsals of Venetian decadence, the seamy side of the citta galante, its apparent tolerance of prostitution adultery, sodomy and other vices, its atmosphere of secrecy and intrigue exuded during its famous (and infamous) Carnival, would also seem calibrated to offend British notions of propriety.²⁴¹

Etter Venezias fall var "The Grand Tour" viktig for å innprente myten om Venezias dekadanse i unge, rike europeeres bevissthet. På grunn av en mer bemidlet middelklasse i Nord-Europa og generelt lavere transportkostnader økte antallet personer som reiste til Venezia fra ca. 1815. Disse reisene kan beskrives som en tidlig form for masseturisme.²⁴²

The modern mythology of Venice, assembled largely by nineteenth-century poets, novelists and painters, and extended in similar directions by twentieth-century writers, is clearly less concerned with Venice's name for political liberty and independence, equality and justice, and far more focused on the city's aesthetic.²⁴³

Myten om den moralske dekadansen ble også forsterket av venetianeren Giacomo Casanova (1725 – 1798). Selv om han i 1769 gav ut et trebindsverk som angrep et tidlig Venezia-kritisk verk av Amelot de La Houssayes, er Casanova mest kjent for sine memoarer. Hans utagerende livsstil og hans beskrivelser av en stat og et rettssystem som ikke tok tak i problemene, forsterket troen om at det venetianske samfunnet generelt var sunket ned på et svært lavt moralsk nivå.²⁴⁴

²³⁸ Bull 1980:130

²³⁹ Lane 1973:432

²⁴⁰ McPherson 1990:49

²⁴¹ Eglin 2001:2; Lane 1973:431-432

²⁴² Bull 1980:130

²⁴³ Holderness 2010:13

²⁴⁴ Strapelbroek & Trampus 2010:195-196

A new myth of Venice was woven from the comments of some travelers and from memoirs such as those of Casanova. Just as the early history of Venice is wrapped in the myth of pristine independence and its period of greatness is veiled by myths of the unfailing wisdom of the Venetian Senate, so the old age of the Republic is befogged by a myth of unsurpassed vice.²⁴⁵

Moderne forskning motbeviser langt på vei at det var denne dekadansen som førte til den økonomiske stagnasjonen til Venezia. Dersom Venezia virkelig var dekadent, så hadde det ikke påvirkning på annet en Venezias rykte og sosiale relasjoner innad i Venezia. Det skjedde ikke politiske eller økonomiske endringer på bakgrunn av dette.

Decadent may be too strong a word to apply to the Venice of the seventeenth and eighteenth centuries, but unquestionably there was in this period a many-sided decline of an ancient city state. [There was] loss of political stature, [...] a gradual decline of the Venetian economy [and] in the visual arts too. [...] It was during this period that the Venetian nobility gradually became inadequate for the responsibilities it had once so gloriously filled.²⁴⁶

Venezias økonomiske stagnasjon forklares i dag mest med eksterne faktorer. Eksempler på dette er at krigføringen mot et ekspansivt osmansk rike i øst krevde mye ressurser, og at åpningen av nye handelsruter over Atlanterhavet og rundt Afrika flyttet Europas økonomiske sentra fra Nord-Italia til Spania og Portugal og senere til Flandern og England. Venezia har ofte blitt kritisert for å være i stand til å tilpasse seg disse endringene, men forskning viser at Venezia i alle fall prøvde. Byen hadde flere mindre økonomiske oppsving på 1600-tallet og tidlig 1700-tall.

²⁴⁵ Lane 1973:433

²⁴⁶ Davis 1962:9

Kap. 7 Refleksjoner og konklusjoner

I de foregående kapitlene har jeg gått gjennom og belyst hvordan forskningslitteraturen har brukt begrepet "den venetianske myte" til å forstå ulike deler av venetiansk, europeisk og politiskteoretisk historie. Samtidig er det flere spørsmål som står ubesvart, som jeg nå skal debattere nærmere.

7.1 Myten på 1900-tallet – nye myter, myteknusing og mytens død?

De konkurrerende oppfatningene om en venetiansk myte og en venetiansk antimyte var et paradigme som skulle vare til langt ut på etterkrigstiden. I historiske, filosofiske og politiske verk ble Venezia enten fremstilt som en stabil og beundringsverdig republikk eller som et korrupt og stagnert oligarki.

Selv om Jacob Burckhardt skrev *“The Civilization of the Renaissance in Italy”* i 1860, (oversatt til engelsk i 1878), er det et naturlig verk å nevne i denne sammenheng, da det hadde en stor påvirkning på hvordan man har forstått Renessanse-Italia i moderne tid. Burckhardt mente at det i Venezia eksisterte en likhet mellom klassene, at Venezia var *“of deep significance for the history of the human race”* og *“the State which all Italy ought to have supported with united strength.”*²⁴⁷

Denne hyllende tonen i beskrivelsen av Venezias storhetstid fortsatte i to klassiske historieverk om republikken, skrevet av Pompeo Molmenti på slutten av 1800-tallet og Horatio Brown på begynnelsen av 1900-tallet. Dette var verk som i stor grad gjentok de gamle mytiske forklaringene om Venezias storhet. De var allikevel standardverk om Venezia helt frem til Frederic Lanes *Venice: a Maritime Republic* kom ut i 1973. I følge Donald Queller var Browns verk: *“so full of praise for the Venice of the Golden Age that his words appear almost fit to be set to music.”*²⁴⁸

En av de mest underlige formene den venetianske myten har kommet til uttrykk i, er som et fascistisk ideal på 1930-tallet. Mens Venezia tradisjonelt sett hadde vært et ideal for frihet og republikanisme, fant fascistiske ideologer en sterk stat basert på kooperativisme og

²⁴⁷ Burckhardt 2001:54,76

²⁴⁸ Queller 1986:20-21

klassesamarbeid, styrt med jernhånd av et hemmelig politi og en forent ledelse. Claudio Povoletto kaller dette for: "den venetianske mytens ultimate paradoks."²⁴⁹

[the] "distinctive" Venetian virtues of unceasing labor, love of nation, iron discipline, self-sacrifice, stern justice, docility of the populace, will to glory and triumph- direct analogies to the future qualities of the new regime.²⁵⁰

Også etter 2. verdenskrig har historikers tolkninger av venetiansk historie blitt kritisert for å ha vært mytiske eller antimytiske. Hans Baron skrev i 1955 *The Crisis of the Early Italian Renaissance*. Verket har i etterkant blitt kritisert for å være gjennomsyret med den amerikanske patriotismen som var dominant i etterkant av andre verdenskrig. Venezia/Firenze og Milano ble satt opp som ytterpunkter i konstant krig, med klare symbolske forbindelser til USA og Hitler-Tyskland. Renessanserepublikkene representerte amerikanske verdier, mens det enevelde Milano var en tyrannisk stat med sterke allegorier til nazistene.²⁵¹

Frederic Lane, som opprettet Venezia-studiene i USA, og som ofte blir hyllet som den største og viktigste engelsktalende veneziahistorikeren, har også blitt kritisert for å ha en amerikanisert mytisk vinkel på Venezia-studiene. For Lane og andre historikere på 50- og 60-tallet, satte man Venezia og Renessansen som starttidspunktet for den moderne verden. Lane fant både opprinnelsen til vestlig republikanisme og kapitalisme i Venezia, og senere verk av bl.a. William Bouwsma og John Pocock beskrev en kontinuerlig historie om republikanisme og renessanseverdier fra 1400-tallets Italia til det moderne USA.²⁵² Å danne et slikt kontinuerlig narrativ fra en beundringsverdig venetiansk stat, til ens eget samfunn kan tolkes som en moderne venetiansk myte.

In Lane's mind [...] Venice was the birthplace of Capitalism [...] the source of modern Western civilization.²⁵³

He [Lane] offered in the guise of history what was in fact a late-twentieth-century version of the myth of Venice.²⁵⁴

²⁴⁹ Povoletto 2000:508

²⁵⁰ Grubb 1986:48-49

²⁵¹ Martin & Romano 2000: 5

²⁵² Lane 1966-II:285; Bouwsma 1973; Pocock 1975

²⁵³ Bullard m.fl. 2004:98

²⁵⁴ Martin & Romano 2000: 6

Selv ut på 70-tallet og tidlig på 80-tallet, da myten for lengst var blitt identifisert og gransket, finner man mytiske holdninger i historiebøker om Venezia. McNeils *Venice: The Hinge of Europe* (1974), gjentar mange av mytene om den venetianske staten som stammer fra Contarini, og tar inn over seg deler av forskningen som ble gjort i tidlig etterkrigstid. Bl.a. hevder han at: “*The venetian constitution in fact froze in the form it attained in the 14th century and survived externally until the demise of the Republic in 1797*”²⁵⁵ John Julius Norwichs *Venice: the Rise to Empire* (1977) og *A History of Venice* (1981) kan også kritiseres for å skissere et svært romantiserende bilde av Venezias storhetstid. Bøkene har et sterkt personfokus på aktørene i den venetianske staten, der enkeltpersoner blir kritisert eller rost for sine handlinger. Andre historikere kan også kritiseres for å beskrive Venezias formelle politiske struktur, uten å ta høyde for eller problematisere den venetianske praksisen.²⁵⁶

Man kan selvfølgelig fortsette denne historiografiske kritikken av historikere som på 1900-tallet helt eller delvis har gjentatt mytiske tolkninger om Venezias storhet eller dekadanse. Identifikasjonen og studiet av den venetianske myte, sammen med de tilnærmingene til historie som oppstod på 60- og 70-tallet, har vært viktig for å dra historien om Venezia ut fra et paradigme som enten forherliget eller bakvasket Venezia. Å kunne studere den venetianske myte i seg selv, åpner for en mer nyansert og diversifisert tilnærming til venetiansk historie.²⁵⁷

On the most basic level, the work of Fasoli, Gaeta, and others has made it possible to analyze the myth itself as a kind of constitutive discourse. This discourse functioned not only within Venetian society itself, where it served to legitimate the power of certain ruling groups and to provide people with a means of making sense of their social order, but also abroad, where – in late-fifteenth-century Florence, in seventeenth-century England and Holland, and in eighteenth-century America – Venice became a model for republicans, a central element in what William Bouwsma has called “the political education of Europe.”²⁵⁸

Når historikere på 2000-tallet oppsummerer de siste 20-30 årene med venetiansk historieskriving, er det nettopp tverrfagligheten og mangfoldet i studiet som trekkes frem. Ved å ikke ha en forutinntagelse eller et mål om å bevise at Venezia enten var "god" eller "dårlig",

²⁵⁵ McNeil 1974:46

²⁵⁶ Queller 1986:22, 26

²⁵⁷ Povoletto 2000:491-492

²⁵⁸ Martin & Romano 2000: 9

har man kunnet studere både institusjoner, praksis og relasjoner i Venezia mer nyansert og objektivt.²⁵⁹ Ved å være oppmerksom på mytens innflytelse i deler av primærkildematerialet og i århundrer med historieskriving, har man tatt nye steg i forståelsen av det venetianske samfunnet og av europeisk politisk-ideologisk historie.

Noen historikere har vært mer opptatt av å knuse mytene enn å studere deres påvirkning. Myten om det samlede, patriotiske og selvoppofrende aristokratiet ble angrepet og forsøkt knust av Robert Cessi allerede på midten av 1920-tallet,- før myten var blitt identifisert. Etter at Fasoli og Gaetas skrev sine artikler, har Giorgi Cracco, Felix Gilbert, Guilo Ruggiero og Donald Queller fortsatt denne formen myteknusing på 60-, 70- og 80-tallet.²⁶⁰

Også antimyten har fortsatt å eksistere i historiske verk i etterkrigstiden. Spesielt ideen om at den venetianske politiske og økonomiske stagnasjonen skyldtes moralsk dekadens, har blitt gjentatt i flere verk. Selv når studier påviste andre årsaker til Venezias stagnasjon, ble det argumentert for at disse kom i tillegg til dekadansen. Lengst gikk kanskje den italienske historikeren Angelo Ventura, som i 1964 hevdet at dekadansen gjennomsyret alt Venezia gjorde. Det var *“A decadence that [...] was political, economic, and intellectual as well as moral.”*²⁶¹

Ett sentralt spørsmål gjenstår å besvare: Er den venetianske myten død i dag, mer enn 50 år etter at myten ble identifisert av historikere?

Et enkelt svar kan man få dersom man tar turen til Venezias historiske senter, og ser hvordan turistindustrien presenterer Venezias historie. De fokuserer ikke nødvendigvis bare på de positive aspektene ved myten, men har forent elementer fra den tradisjonelle myten og antimyten i en ny myte. Denne nye myten fokuserer på det mystiske, det interessante, det vakre og det unike – uansett om det setter Venezia og venetianerne i et godt eller dårlig lyst. Beskrivelser av Casanovas eskapader, at nonneklostre fungerte som horehus og at dekadente karneval varte i ukesvis blir presenter ved siden av bilder av Venezia som romantikkens, stabiliteten, innovasjonen og rikdommens by. Dette er også en selektiv og mytisk presentasjon

²⁵⁹ Martin & Romano 2000: x, 11

²⁶⁰ Queller 1986:17-20

²⁶¹ Grubb 1986:77

av Venezias historie som påvirker oppfatningene til de millioner av turister som reiser til Venezia hvert år.²⁶² At venetianerne beholdt sin stolthet og videreutviklet myten om det vakre Venezia som romantikken og mystikkens by, har blitt påpekt av flere.²⁶³

Turistindustrien er ett aspekt, men mer sentralt er hvorvidt myten er død i dagens akademisk tenkning. Jeg har ikke funnet noen bøker eller artikler fra etter år 2000 som tar opp dette spørsmålet direkte, så vi må derfor lete i litt eldre verk. Jeg vil først gjengi to sitater, begge fra 1986:

The myth, in fact, is very much alive. [...] I am not tilting against windmills, but against a real dragon of a myth – with a very long tail, wounded slightly but far from defeated.²⁶⁴

If there has been an overall character to this welter of [new] studies it is the gradual abandonment of traditional myths as ready-made structures for historical interpretation. [...] Neither myth nor antimyth seems compelling: the historical topics that once carried Venetian myths have acquired autonomy as interesting and unresolved problems in their own right.²⁶⁵

Mens Donald Queller hevdet av myten lever (og argumenterer godt for det over flere sider), mente Grubb at både myte og antimyte har mistet sin makt over nye generasjoner av historikere. Begge historikerne henviser til teorier om at myter dør, når de som tror på dem dør, ikke når de blir argumentert i hjel. Forskjellen mellom dem er troen på hvor langt man er kommet i den prosessen.

John Martin og Dennis Romano går i *Reconsidering Venice* (2000) langt i å gi Grubb rett i sine spådommer om mytens død. Venezia blir i dag sjelden dratt frem som et eksempel på god eller dårlig stat i historiske og politiske verk. Vi har rett og slett nok av andre erfaringer, modeller og teorier om moderne statsbygging og statsstrukturer å lene oss på. Martin og Romano tror verken på at myten har forsvunnet fordi den har blitt motbevist, eller at de mytepåvirkede historikerne har “dødd ut”. De kobler i stedet mytens død i folks bevissthet med “ideologienes død” etter murens fall. Ved at man i mindre grad har pro-marxistiske og pro-kapitalistiske/amerikanske historikere, blir det laget færre historiske verk

²⁶² Jeg besøkte selv Venezia i påsken 2012, og opplevde turistindustriens fortellinger på nært hold.

²⁶³ Bull 1980:140

²⁶⁴ Queller 1986:20

²⁶⁵ Grubb 1986:86-87

med ideologisk motiv som forsøker å begrunne standpunkt i nåtiden med eksempler fra fortiden.²⁶⁶

Martin og Romano, og for så vidt også Grubb, gir kredit til den samtidige forskningslitteraturen for at den trekker frem stadig nye aspekter ved det venetianske samfunn på en stadig mer tverrfaglig og divers måte. Det er først og fremst dette som karakteriserer forskningen i dag.

7.2 Betydningen av den venetianske myte i dag

Vi har nå gått gjennom den venetianske mytens foreløpige siste kapittel, og endt opp i dagens situasjon. Det neste naturlige spørsmålet er dermed: Hvilken betydning har den venetianske myte i dag?

Først og fremst er kunnskap om myten et verktøy eller referanseverk for historikere som skal studere Venezia. Å studere mytens påvirkning på det venetianske samfunnet er viktig for å forstå hvordan og hvorfor venetianerne handlet som de gjorde.

For historikere er også en bevissthet om myten viktig når man skal drive en kildekritisk studie av Venezia. Når man er oppmerksom på at en mytisk mentalitet ligger som et slør over kildene, vil man lettere kunne finne frem til historiske fakta. Samtidig har diskursen rundt den venetianske myte åpnet opp for nye måter å studere venetiansk historie på.

Den venetianske myte en politiskeoretisk arv som har påvirket senere republikansk tankegang. Venezia er samtidig ikke "startpunktet" for republikansk tenkning, men er en brikke som må settes inn i en kontekst som går tilbake til Platon, Aristoteles og Polybius' tenkning rundt den perfekte stat og blandede forfatninger.

En forståelse av den venetianske myte, kan også være en viktig bakgrunn for å forstå moderne venetiansk separatisme og nasjonalisme. Siden 1970-tallet har det eksistert et utall av venetianske separatistiske grupperinger og partier, som i dag hovedsakelig er samlet i partiene "*Veneto Stato*" og "*Indipendenza Veneta*". Begge partiene bruker retorikk som forbinder dem med den gamle venetianske republikken, og de argumenterer ofte for å

²⁶⁶ Martin & Romano 2000:7

gjenopprette "en republikk som varte i over tusen år". De har ikke den samme oppslutningen som separatistbevegelsene i bl.a. Katalonia, Baskerland, Québec, Sardinia og Skottland, men nyhetsartikler fra 2012 antyder at den økonomiske krisen i Italia har gitt dem økt oppslutning. En underskriftskampanje i oktober 2012 med krav om en folkeavstemning om uavhengighetsspørsmålet skal ha samlet inn 20.000 underskrifter.²⁶⁷

Jeg har i denne oppgaven oppdaget to "hull" i forskningen om den venetianske myte. Den første av disse omhandler den venetianske antimyten. Analyser av denne mytens opphav, utvikling og betydning, er i mine øyne bare sporadisk og kortfattet behandlet i forskningslitteraturen. Antimyten ses ofte på som en motreaksjon til myten, dannet av Venezias fiender, monarkiets forkjempere, og de som observerte Venezias dekadanse. Antimyten fremstilles ofte bare som en bremsekloss for den venetianske mytens innflytelse i alle Europas samfunnslag. Jeg tror antimyten har en bredere og viktigere historie enn som så, og at noen må studere den med andre premisser enn som mytens motpol.

Det andre "hullet" i forskningslitteraturen omhandler mytens påvirkning på tidlige moderne republikker og tidlig moderne politisk teori. Slik jeg ser det, har forskerne som har studert den venetianske myten og venetiansk politisk teori, nøydt seg med å påpeke at Venezia var et diskusjonstema som hadde innflytelse på sentrale teoretikere, politikere og debatter. Men de har ikke kvantifisert denne påvirkningen eller vurdert den opp mot andre påvirkningskilder. Det hevdes flere steder i faglitteraturen at den venetianske myten påvirket prosesser som den amerikanske frigjøringen og debatten blant de amerikanske grunnlovsfedrene. Men når man snur på det, og ser på historiestudier om republikanisme eller politisk frihet generelt, blir Venezias innflytelse i liten grad nevnt.²⁶⁸

Jeg vil derfor konkludere med at det er nødvendig med en studie på hvordan og hvor mye den venetianske myten, det venetianske idealet og det venetianske eksempelet påvirket

²⁶⁷ <http://venetostato.org> / <http://venetostato.com>
<http://nytimes.com>
<http://presstv.ir>
for fullstendige nettadresser, se litteraturlista.

²⁶⁸ Jeg har studert flere bøker som handler generelt om republikanisme og politisk frihet. Mens Firenze og spesielt Machiavelli får stor plass i disse bøkene, er det få referanser til Venezias påvirkning på den historiske utviklingen av disse ideene. Se bl.a. Van Gelderen & Skinner 2002; Skinner 1998; Boch m.fl. 1998

tidlig moderne republikker. Det er to muligheter for hva en slik studie vil konkludere med. Den første er at studiene om Venezia og den venetianske myte har blitt glemt når moderne forskere skriver republikansk historie, og det venetianske idealet ikke har fått sin rettmessige annerkjennelse som “[a] lasting contribution to the political ideals of the Western world.”²⁶⁹

Den andre muligheten er at det venetianske idealet hadde liten reell påvirkning på de republikanske statene og tidlig moderne politisk teori. Når historikerene har lett etter Venezias påvirkning i andre land, har de opphøyd Venezias posisjon bare ved å lage problemstillingen. Mens Haitsma Mulier skrev en stor monografi om den venetianske mytes påvirkning på Nederlandene, henviser andre til at det var flere ulike tanker som hadde større innflytelse på denne republikanismen:

Just as they liberally used French Huguenot theories of resistance during the sixteenth-century struggle with Philip II, they borrowed from Machiavellian republicanism, Cartesian psychology, and Hobbesian philosophy in the course of the seventeenth century. In the eighteenth century in turn they adapted Addison and Steele’s spectatorial politeness, utilized Montesquieu’s new typology of the forms of government, and absorbed Paine’s anti-monarchism.²⁷⁰

7.3 Fra kult og krøniker til politisk teori

I starten av denne oppgaven stilte jeg et ganske bredt spørsmål: Hvordan har den venetianske myte påvirket venetiansk og europeisk historie? Dette er en problemstilling som ikke egner seg til å ende opp med en konkret og definitiv konklusjon. Jeg har gjennom denne oppgaven belyst dette spørsmålet på ulike måter, og jeg vil i dette avsluttende underkapittelet oppsummere hva jeg har belyst.

I Venezia var den venetianske myte i århundrer en dominerende ideologi som påvirket tankene og verdiene, – og dermed handlingene til venetianerne. Den ble brukt, - bevisst og ubevisst, for å bevare legitimiteten til den styrende grupperingen, bevare den politiske strukturen, og bevare den interne stabiliteten i staten generelt og aristokratiet spesielt. Myten skapte et bilde av Venezia som påvirket hvordan ikke-venetianere samhandlet med byen og staten, og førte over tid til at flere ønsket å lære av republikken eller etterligne dens styresett.

²⁶⁹ Muir 1981:5

²⁷⁰ Velema 2002:10

For europeere var Venezia et unikt eksempel som ble henvist til på godt og vondt. Hovedsakelig var Venezia en bit i en politisk-teoretisk debatt om den beste statsformen som strekker seg fra antikkens Hellas til moderne statsvitenskap. I bevisstheten til mange europeere og amerikanere, var Venezia eksperimentet der man prøvde ut den blandede forfatningen som mange av oldtidens filosofer og renessansens humanister fremholdt som den beste. Hvorvidt dette eksperimentet var vellykket, var det delte meninger om. Men det venetianske eksempelet var en del av debatten i sentrale politiske prosesser. Samtidig er det ikke gjort nok forskning på hvor stor påvirkning den venetianske myten endte opp med å få.

Den venetianske myten "muterte" og ble "polyedrisk", og har dermed hatt ulik betydning både på ulike steder og til ulike tider. Selv om den venetianske myten har betydd ulike ting for ulike grupper, er grunnpilarene allikevel de samme som Gina Fasoli og Franco Gaeta definerte for 50 år siden: En idealisert oppfatning av den venetianske statsstrukturen, den venetianske politiske friheten, den venetianske rettferdigheten, den venetianske adelens dygder, og den venetianske byens skjønnhet og mystikk.

Den som kanskje først og fremst skiller den venetianske myte fra andre myter, er dens langvarighet. Mens andre byer og stater hadde sine opprinnelsesmyter, helgentilhørigheter og mytiske selvoppfattelser i middelalderen, beholdt Venezia essensen av sine myter gjennom tidlig moderne og moderne tid. Årsaken til at mytene om Venezia har overlevd er at den utviklet seg, fått et større europeisk publikum og har blitt satt inn i en større sammenheng enn bare venetianernes selvbevissthet.

Oppfattelsene av Venezia har alltid være nærmest paradoksalt diverse. Bystaten var hellig, men blasfemisk; republikansk, men autoritært; antikt, men vibrerende av liv; åpent, men styrt av hemmeligheter; frihetens forkjemper, men selv et dominerende imperium. Det var en udødelig stat som til slutt falt.

Debatten om den venetianske myte er ikke over, og den gir historikere et rammeverk til å forstå disse motsetningene. Det eksisterer faglige uenigheter om når myten oppstod, i hvilken grad den har påvirket europeiske stater, - tilogmed hva myten består av er det ikke allmenn enighet om. Likevel er kunnskap om den venetianske myte viktig for dem som skal fortsette arbeidet med å skape en bredere og mer presis forståelse av venetiansk og republikansk historie.

Litteraturliste

- Armstrong, C. D. (2005) "Myth and the New Science: Vico, Tiepolo, and the Language of the Optimates" i *The Art Bulletin* 87(4):643-663
- Ascheri, M. (2001). "Beyond the Comune: The Italian City-State and its Inheritance" i (red.) P. Linehan & J. L.Nelson *The Medieval World*. London.
- Bullard, M. M., Epstein, S. R., Kohl, B. G., Stuard, S. M., (2004) "Where History and Theory Interact: Frederic C. Lane on the Emergence of Capitalism" *Speculum*79(1):88-119
- Baron, H. (1966) [1955] *The Crisis of the Early Italian Renaissance*. Princeton, New Jersey, USA, Princeton University Press.
- Black, R. (red.) (2001). *Renaissance Thought: A Reader*. London & New York, Routledge.
- Bock, G., Skinner, Q., Viroli, M. (1990) [reds] *Machiavelli and republicanism* Cambridge, Cambridge University Press
- Bouwsma, W. J. (1965) "Three Types of Historiography in Post-Renaissance Italy." i *History and Theory* 4(3): 303-314.
- Bouwsma, W. J. (1968) *Venice and the Defence of Republican Liberty*. Berkeley & Los Angeles, University of California Press.
- Bouwsma, W. J. (1973) "Venice and the Political Education of Europe" in (red) J. R. Hale *Renaissance Venice*, London, Faber and Faber Limited.:445-466
- Bouwsma, W. J. (1998) "Eclipse of the Renaissance" i *The American Historical Review* 103(1): 115-117.
- Brown, P. F. (1991) "The Self-Definition of the Venetian Republic City States" i (reds.) A. Molho, K. Raaflaub, J. Emlen *Classical Antiquity and Medieval Italy* Stuttgart, Franz Steiner Verlag:511-547
- Brucker (1983) "Tales of Two Cities - Florence and Venice in the Renaissance." i *The American Historical Review* 88(3): 599-616
- Bull, G. (1980) *Venice: The Most Triumphant City* London, The Folio Society.
- Bullard, M. M., Epstein, S. R., Kohl, G., Stuard, S. M. (2004) "Where History and Theory Interact: Frederic C. Lane on the Emergence of Capitalism" i *Speculum* 79(1):88-119
- Burckhardt, J. (2001) [tys.1860, eng.1878]. *The Civilization of the Renaissance in Italy* Kitchener, ON, CAN, Batoche Books.

- Burke, P. (2000) "Early Modern Venice as a Center of Information and Communication" i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press:389-419
- Cambell, G. (2003) *The Oxford Dictionary of the Renaissance* Oxford University Press.
- Carrithers, D. W. (1991). "Not so Virtuous Republics: Montesquieu, Venice, and the Theory of Aristocratic Republicanism." i *Journal of the History of Ideas* 52(2): 245-268.
- Chojnacki, S. (2000). "Identity and Ideology in Renaissance Venice: The Third Serrata." i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press: 263-294.
- Cochrane, E. og Kirshner, J. (1975). "Deconstructing Lane's Venice" i *The Journal of Modern History* 47(2):321-334
- Crouzet-Pavan, E. (2000). Toward an Ecological Understanding of the Myth of Venice. i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press:39-66.
- Crouzet-Pavan, E. (2002) *Venice Triumphant*, Baltimore and London, JHU Press.
- Dale, T. E. A. (1994) "Inventing a Sacred Past: Pictorial Narratives of St. Mark the Evangelist in Aquileia and Venice, ca. 1000-1300." *Dumbarton Oaks Papers* 48: 53-104.
- Davis, J. C. (1962) *The Decline of the Venetian Nobility as a Ruling Class*, Baltimore, The JHU Press
- De Vivo, F. (2003). "Historical Justification of Venetian Power in the Adriatic." *Journal of the History of Ideas* 64(2): 159-176.
- De Vivo, F. (2004). "The Diversity of Venice and Her Myths." *The Historical Journal* 47(1): 169-177.
- Eglin, J. (2001). *Venice Tranfigured: The Myth of Venice in British Culture, 1660-1797*. New York, Palgrave.
- Fasoli, G. (1958) "Nascita di un mito" *Studi storici in onore di Gioacchino Volpe I*, Firenze
- Fenlon, I. (2007). *The Ceremonial City: History, Memory and Myth in Renaissance Venice*. New Haven & London, Yale University Press.
- Ferraro, J. (1988). "Oligarchs Protesters and the Republic of Venice The Revolution of the Discontents." *The Journal of Modern History* 60(4): 627-653.

- Fink, Z. S. (1940). "Venice and English Political Thought in the Seventeenth Century." *Modern Philology* 2: 155-172.
- Finlary, R. (1978) "The Venetian Republic as a gerontocracy: age and politics in the Renaissance" i *The Journal of Medieval and Renaissance Studies* 8(2):157-178
- Finlay, R. (1980) *Politics in Renaissance Venice*. New Brunswick, Rutgers, The State University of New Jersey.
- Finlay, R. (1999) "The Immortal Republic 1494-1530." *The Sixteenth Century Journal* 30(4): 931-944.
- Finlay, R. (2000) "Fabius Maximus in Venice 1509-1530." *Renaissance Quarterly* 53(4): 988.
- Finlay, R. (2008) *Venice Besieged: Politics and Diplomacy in the Italian Wars, 1494-1534*. Aldenshot, Ashgate Variorum.
- Gaeta, F. (1961) "Alcune considerazioni sul mito di Venezia" i *Bibliothèque d'humanisme et Renaissance* 23
- van Gelderen, M. og Skinner Q. [reds] (2002) *Republicanism Volume II*, Cambridge, Cambridge University Press
- Gilbert, F. (1968) "The Venetian Constitution in Florentine Political Thought" i (red.) N. Rubinstein. *Florentine Studies: Politics and Society in Renaissance Florence*. London, Faber and Faber.
- Gilbert, F. (1990) *History: Politics or Culture? - Reflections on Ranke and Burckhardt*. Princeton & Oxford, Princeton University Press.
- Gilbert, F. (2001) "The Spread of Humanism: Humanism in Venice" i (red) R. Black *Renaissance Thought: A Reader*. London & New York, Routledge.
- Gleason, E. G. (1993) *Gasparo Contarini – Venice, Rome and Reform*, Berkeley, University of California Press
- Grubb, J. S. (1986) "When Myths Lose Power: Four Decades of Venetian Historiography." *The Journal of Modern History* 58(1): 43-94.
- Grubb, J. S. (1988) *Firstborn of Venice*, Baltimore and London, The JHU Press
- Grubb, J. S. (2000) "Elite Citizens" i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press:339-364.
- Hadfield, A. (2011) "Shakespeare and Republican Venice" i (reds.) L. Tosi & S. Bassi *Visions of Venice in Shakespeare*, Farnham, Ashgate:67-82

- Haitsma Mulier, E.O.G. (1980) *The myth of Venice and Dutch Republican thought in the 17. century*. Oversatt av G. T. Moran, Van Gorcum, Assen, Nederland
- Hale, J. R. (1971) "Sixteenth-Century Explanations of War and Violence." i *Past & Present* 51: 3-26.
- Hale, J. R. (red.) (1973) *Renaissance Venice*. London, Faber and Faber Limited.
- Hays, D. og Law, J. (1989) *Italy in the age of the Renaissance, 1380-1530*. London & New York, Longman.
- Holderness, G. (2010) *Shakespeare and Venice*, Farnham, Ashgate
- Holderness, G. (2011) "Strangers ... with vs in Venice" i (reds.) L. Tosi & S. Bassi *Visions of Venice in Shakespeare*, Farnham, Ashgate:125-142
- Kallendorf, C. (1999) *Virgil and the Myth of Venice*. Oxford, Clarendon Press.
- Kittell, E. E. & Madden, T. F. (reds) (1999). *Medieval and Renaissance Venice*. Urbana & Chicago, University of Illinois Press.
- Kjeldstadli, K. (2004) "Bruk og misbruk av historie." *Speculum Boreale* 4 - *Fortidsforestillinger*: 11-22.
- Kjeldstadli, K. (2007) *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Lane, F. C. (1966-I) "At the Roots of Republicanism" i *American Historical Review* 71(2): 403-20
- Lane, F. C. (1966-II) *Venice and History: The Collected Papers of Frederic C. Lane*. Baltimore, The John Hopkins Press.
- Lane, F. C. (1973) *Venice: A Maritime Republic*, JHU Press.
- Law, J. & Robey, D. (1975) "The Venetian Myth and the *De Republica Veneta* of Pier Paolo Vergerio." *Rinascimento* 15: 2-59
- Law, J. E. (1992) "The Venetian Mainland State in the Fifteenth Century." *Transactions of the Royal Historical Society, Sixth Series* 2: 153-174.
- Law, J. E. (1998) "The Italian North" i *The New Cambridge Medieval History VI - 1415-1500*, Cambridge University Press: 442-468.
- Libby Jr., L. J. (1973) "Venetian History and Political Thought after 1509." i *Studies in the Renaissance* 20:7-45.

- Lincoln, B. (1999) *Theorizing Myth: Narrative, Ideology and Scholarship*. Chicago & London, The University of Chicago Press.
- Machiavelli, N (2007) [1532] *Fyrsten* oversatt av Jon Bingen, Oslo
- MacKenney, R. (1987) *Tradesmen and Traders: The World of the Guilds in Venice and Europe*. London & Sydney, Croom Helm.
- MacKenney, R. (2000). "A Plot Discover'd? Myth, Legend and the *Spanish* Conspiracy against Venice in 1618." i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press: 185-216.
- Martin, J. (1988). "Salvation and Society in Sixteenth-Century Venice: Popular Evangelism in a Renaissance City." *The Journal of Modern History* 60(2): 205-233.
- Martin J. (1993) *Venice's Hidden Enemies: Italian Heretics in a Renaissance City*, Berkeley, Los Angeles & London, University of California Press
- Martin, J. og D. Romano (2000) "Preface" & "Reconsidering Venice." i *Venice Reconsidered*. J. Martin og D. Romano. Baltimore and London, The JHU Press: ix-xiii, 1-38.
- McNeill, W. H. (1974) *Venice – The Hinge of Europe*. Chicago, USA, The University of Chicago Press.
- McPherson, D. C. (1988) "Lewkenor's Venice and Its Sources." i *Renaissance Quarterly* 41(3): 459-466.
- McPherson, D. C. (1990) *Shakespeare, Jonson, and the Myth of Venice*. Cranbury, NJ, USA, London, England, Ontario, Canada, Associated University Presses, Inc.
- Muir, E. (1981) *Civic Ritual in Renaissance Venice*. Princeton, Princeton University Press.
- Muir, E. (1995) "The Italian Renaissance in America." *The American Historical Review* 100(4): 1094-1118.
- Muir, E. (2000) "Was There Republicanism in the Renaissance Republics? Venice after Agnadello" i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered*. Baltimore and London, The JHU Press:137-167.
- Muir, E. (2002) "The Idea of Community in Renaissance Italy" i *Renaissance Quarterly* 55:1-18
- Norwich, J. J. (2003) [1981] *A History of Venice*. London, Penguin Books.
- Ord, M. (2007) "Venice and Rome in the Addresses of Sir Henry Wotton: First English Embassy to Venice, 1604-1610" i *The Seventeenth Century* 22(1): 1-23

- Pocock, J. G. A. (1975) *The Machiavelli Moment*. Princeton, New Jersey, USA, Princeton University Press.
- Povolo, C. (2000) "The Creation of Venetian Historiography" i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press: 491-520.
- Pullan, B. (1968). *Crisis and Change in the Venetian Economy in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. London, Methuen & Co Ltd.
- Queller, D. E. (1986). *The Venetian Patriciate: Reality versus Myth*. Urbana & Chicago, University of Illinois Press.
- Robey, D. og Law, J. (1975) "The Venetian Myth and the "De Republica Veneta" of Pier Paolo Vergerio" i *Rinascimento* 15:3-59
- Romano, D. (1993). "Aspects of Patronage in Fifteenth- and Sixteenth Century Venice" I *Renaissance Quarterly* 46(4): 712-733.
- Rosand, D. (2001) *Myths of Venice - The Figuration of a State*. Chapel Hill & London, The University of North Caroline Press.
- Rosand, E. (1977) "Music in the Myth of Venice." *Renaissance Quarterly* 30(4): 511-537.
- Rose, G. (1974) "Marc Antonia Venier, Renier Zeno and The Myth of Venice" i *Historian* 36(3):479-497
- Rubinstein, N., [red] (1968) *Florentine Studies: Politics and Society in Renaissance Florence*. London, Faber and Faber.
- Rubinstein, N. (2004) *Studies in Italian History in the Middle Ages and the Renaissance*. Roma, Edizioni di Storia e Letteratura.
- Rösch, G. (2000) "The Serrata of the Great Council and Venetian Society 1286-1323" i (reds.) J. Martin og D. Romano *Venice Reconsidered* Baltimore and London, The JHU Press:67-88.
- Schultz, J. (1991) "Urbanism in Medieval Venice" *City States in Classical Antiquity and Medieval Italy* i (reds.) A. Molho, K. Raaflaub, J. Emlen, Stuttgart, Franz Steiner Verlag: 419-445
- Sindig-Larsen, S. (1974) *Christ in the Council Hall: Studies in the Religious Inconography of the Venetian Republic*, Roma, L'Erma di Bretschneider
- Skinner, Q. (1998) *Liberty Before Liberalism* Cambridge, Cambridge University Press

- Sperling, J. (1999) "The Paradox of Perfection - Reproducing the Body Politic in Late Renaissance Venice." *Comparative Studies in Society and History* 41(1): 3-32.
- Steinberg, A. og Wylie, J. (1990) "Counterfeiting Nature: Artistic Innovation and Cultural Crisis in Renaissance Venice." *Comparative Studies in Society and History* 32(1): 54-88.
- Stern, L. I. (2004) "Politics and Law in Renaissance Florence and Venice." *The American Journal of Legal History* 46(2): 209-234.
- Strapelbroek, K. og Trampus, A. (2010) "Commercial reform against the tide: Reapproaching the eighteenth-century decline of the republics of Venice and the United Provinces." i *History of European Ideas* 36(2):192-202
- Stugu, O. S. (2008) *Historie i Bruk*. Oslo, Det Norske Samlaget.
- Tosi, L. og Bassi, S. [reds.] (2011) *Visions of Venice in Shakespeare*, Farnham, Ashgate
- Tosi, L. (2011) "Shakespeare, Jonson and Venice: Crossing Boundaries in the City" i (reds.) L. Tosi & S. Bassi *Visions of Venice in Shakespeare*, Farnham, Ashgate:143-166
- Waley, D. (1988) *The Italian City-Republics*. New York and London, Longman.
- Walker, J. (2002) "Legal and Political Discourse in Seventeenth-Century Venice." *Comparative Studies in Society and History* 44(4): 800-826.
- Zorzi, A. (1983) *Venice: 697-1797* London, Sidgwick & Jackson.

The Catholic Encyclopedia: <http://www.newadvent.org/cathen>

Veneto Statos hjemmeside:<http://venetostato.org>

Independenza Venetos hjemmeside: <http://venetostato.com>

<http://rendezvous.blogs.nytimes.com/2012/10/17/economic-woes-spur-separatists-in-europes-pockets-of-prosperity/>

<http://presstv.ir/detail/2012/10/14/266561/italian-separatists-seek-statehood/>